په هیواد کې دفقر ستونزه او مخنیوی یې

Ketabton.com

۲۷ - ۹ – ۱۳۹۶ هـ ش

محصل غازي زاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

په هېواد کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې

لیکوال: محصل غازي زاده

ایمیل: mghazizada@gmail.com

ګرځنده شمېره: 783598561+

دخپرونې نېټه: ۲۷/ قوس/ ۱۳۹۲لمریز

یادونه: هر څوک کولای شي چې نوموړی کتاب چاپ او خپور کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سريزه

الحمد لله رب العالمين, والصلاة والسلام على سيد المرسلين, وعلى آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلى يوم الدين, وبعد، ، ، ،

دغه ليکنه (په هېودا کې د فقر ستونزه او مخنيوى يې) په ټولنه او هېواد کې د عملي ليدل شوو حالاتو او د ځينو بېچارو او فقيرو طبقو د لاس نيوي په پروژو کې د کار کولو د تجاربو له امله يو داسې انځور دى چې هميش به مې سترګو ته ودرېد.

له نن نه شپاړس کاله مخکې (په ۱۳۸۰ لمريز کې) چې کله زه د هجرت په دِيار پېښور کې د يتيمانو د يو پالنځي او روزنتون (مَركز رِعاية و خِدمة الايتام) مسئول وم، دغه پروژه چې د قطر خيريه ټولنې (جمعية قطر الخيرية) په وسيله د قطر له دولت او د هغې ځاى د وګړو لخوا تمويل کيده. کله نا کله به زه د نومورې ټولنې- چې مرکزي دفتر يې په اسلام آباد کې و- په نمايندګۍ سره د پېښور د اسلامي موسسو د همغږۍ په مجلس (مجلس التنسيق) او د موسساتو د بيړنيو مرستو په اړونده مجالسو کې حاضرېدم، چې هغه مهال د دې ليکنې فکر راسره پيدا شو، نو د بحث او څېړنې لپاره مې موضوعات ترتيب کړل.

د يتيمانو د پالنې او کفالت، روزنې او ښوونې، د خيريه موسساتو د بيړنيو مرستو د ويش په عمليه کې بوختيا، د هجرت په چاپيريال او بيا په داخل د هېواد کې د زياتو اړمنو خلکو لکه يتيمان، معذور، نابينايان او د داسې نورو بې وزلو د لاس نيوي په برنامو کې له اړونده حکومتي ادارو سره په همغږۍ د برخه اخستنې په نتيجه کې د دې ليکنې لپاره له ما سره مناسب او لازم معلومات پيدا شول.

په کال ۱۳۸۱ لمريز کې چې کله دغه ليکنه سرته ورسيده، نو د (سهار) په ورځ پاڼه کې چې ځينې بااحساسه افغانانو ورونو پر مخ بيوله او دفتر يې په پېښور کې ؤ، په سلسله وار ډول خپره شوه.

او کله مو چې تير کال (۱۳۹۵لمريز) د عقرب لومړيو ورځو کې خپل هېواد ته کډه راوکړه، دلته د کابل په کارته نو سيمه (سرک دو) کې ميشت او (دافغان ولس لپاره د سعودي مرستندويه کميټې) په دفتر کې په کار باندې مشغول شوم، نو د ځينو ورونو وړانديز دا ؤ چې بايد دغه ليکنه له بيا کتنې وروسته چاپ او خپرونې ته چمتو شي، همداوه چې د ليکنې په بيا کتنه مې پيل وکړ چې د مطالعې په بهير کې يې په ځينو مطالبو کې د اضافاتو اړتيا وليدل شوه، دغه مهال مو د موضوع اړوند نوي او تازه معلومات هم پکې اضافه کړل.

د کتاب په لومړنيو مبحثونو او موضوعاتو کې د دې ستونزې (فقر او بيچارګۍ) عوامل او لاملونه په ګوته شوي، په وروپسې مبحثونو کې د هغې له امله راپاتې ناخوالې او مشکلات څېړل شوي، او په وروستنيو مبحثونو کې يې د حل لارې يا د ستونزې د مخنيوي چارې تر څېړنې لاندې نيول شوي دي.

لکه څرنګه چې د نومورې قضيې په لاملونو او عواملو کې د مادي عواملو ترڅنګ معنوي عوامل ياد شوي، نو د مخنيوي په باب کې يې هم د دواړو (مادي او معنوي) عواملو څېړنه شوې ده.

که له يوه پلوه د دې څېړنې په بهير کې د هېواد او هېوادوالو د فقر او بيچاره ګۍ طبيعي او خارجي لاملونه په ګوته شوي، نو له بله پلوه داخلي لاملونه او اسباب هم څېړل شوي چې په عامه توګه هغه: په هېواد کې مسلسلې ګډوډۍ، د مسئولينو او چارواکو بې کفايتي، حکومت او ډلو ټپلو ته د ځينو منسوبو وګړو درغلي او خيانتونه، په ټولنه او ولس کې په پراخه پيمانه ظلمونه، بې عدالتي او بې انصافي ده.

نو د هېواد بيا رغونې په پروسه کې بايد لومړۍ انسان جوړونې ته پاملرنه وشي؛ دا ځکه چې موږ په خپل هېواد کې لومړۍ د انسان ناجوړۍ ستونزه لرو، افغانستان د خامو موادو، معدنياتو، او عايداتو له پلوه ښه غني دى، خو داچې د کار وړ، ريښتينو او امينو وګړو له نشتوالي يا کموالي سره مخ دى؛ ځکه خو له بېلابېلو ستونزو سره لاس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګریوان دی چې د هغې له جملې څخه اقتصادي ستونزه هم ده.

دا یو حقیقت دی چې الله تعالی څومره انسانان او مخلوقات پیداکړي د هغوی لپاره یې په همغه اندازه د روزۍ خزانې او سرچینې پرانستې دي، نو هغه تصور چې وایي (باید نسل محدود شي چې روزي کمه نه شي) په پوره توګه غلط دی. دا سهي ده چې کله ناکله د نړۍ په ځینو برخو کې انسانان له قحطۍ او لوږې سره مخ کیږي چې دا یو الهي مصیبت او هم ازمايښت دی، خو د دې دا معنا نه ده چې د ځمکې په ټولو برخو کې دغسې حالت رامنځ ته کیږي او یا د انسانانو د روزۍ اسباب او وسایل لمنځه وړل کیږي.که موږ دنړۍ زیاترو هېوادونو ته وګورو، نو دا به جوته شي چې د انسانانو د روزۍ لپاره پکې کافي سرچینې او زخیرې شتون لري. اوکه خپل ټاټوبي افغانستان ته وګورو، نو دا حقیقت به راته رابرسیره شي چې د موجوده نفوسو، بلکې د دې څو شمېره زیات نفوسو ته به یې طبیعي سرچینې کفایت او بسنه وکړي.

کله چې داسې ده، نو ستونزې په څه شي کې دي؟ معلومه خبره ده چې ځینې تپل شوي حالات د دې هېواد د خود کفایې په مخه کې خنډ دي - چې لازمه څېړنه یې د دې لیکنې په متن کې شوې - همداراز د وړتیالرونکې او مناسبې رهبرۍ، سمې ادارې، او امینو لاسونو نشتوالی یا لږوالی د دې سبب شوی دی چې دا ملت دې د فقر او تنګ لاسۍ په لومو کې ونخلي.

که موږ له یوه اړخه په خپل هېواد او ټولنه کې داسې خلک ګورو چې د مال او ثروت په ډېروالي کې یو له بله سره سیالي کوي او د دې حدیث مصداق ګرځیدلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**وَاللهِ لاَ الفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ – البخاري-** نو قسم په الله دی چې پر تاسو باندې له فقر څخه نه وېرېږم،لکن پرتاسې باندې لدې وېره لرم چې دنیا به درباندې پراخه شي، لکه څرنګه چې پر پخوانیو خلکو باندې پراخه شوې وه او تاسې به پکې یو له بله سیالي وکړئ، لکه هغوی چې پکې یو له بله سیالي کړې وه، نو تاسې به تباه کړي لکه هغوی چې یې تباه کړي ؤ.)). نو له بله اړخه داسې خلک هم شته چې بیچارګان د لوږې له لاسه مړه کیږي،یا د لوږې او بیچارګۍ له امله په راپاتې ناخوالو لکه: ناروغي، بیکاري، ګدایګري، جهل او ناپوهي او داسې نورو کې ژوند تیروي.

په هیواد کې د داسې نااندوله حالاتو راتلل چې یو سړی دی د ډېر خورۍ له امله مړ کیږي او بل دې د لوږۍ او خوړو د نشتوالي له امله کړیږي ..دا په داسې حال کې چې د لوړې طبقې یو زیات شمېر د عام ملت د خَولو او زحمت په سر د ناجایزه شتمنیو په وسیله دې لوړې کچې ته رسیدلي دي، د چارواکئ، زورواکئ، درغلئ او خیانتونو له لارې یې ثروت او مال پیداکړی دی.

نو ترڅو چې په هیواد کې لوړپوړي انسان جوړونې ته ورنکړ شي، پر منصب او وظیفې باندې وړ، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ونه نیول شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي،د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی اسلامي نظام - چې یو مهم بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو بیا پدې هېواد کې امن،د نظام پایښت، آرامۍ، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل او د فقر او بیچاره ګۍ ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

له الله تعالی څخه غواړم چې زموږ دغه لږ کوښښ په خپل دربار کې قبول او منظور وګرځوي. هغو ورونو او ملګرو چې د دې لیکنې د ځلیدو او ورڅخه د ګټې اخستنې په موخه راته لازمې لارښوونې کړي او څوک چې یې د چاپ لګښت په غاړه اخلي، یا یې د موجوده رسنیو له لارې خپروي..دوی ټولو ته له الله تعالی څخه د دنیا او آخرت اجرونه غواړم.

همدارنګه ښاغلی حمیدالله صدیقي او سیدجلال الدین چې د کتاب په ډیزاین کې یې راسره مرسته کړې له دواړو څخه د زړه له کومې مننه کوم، او رب العالمین ته لاس په دعاء یم چې دواړو ته د دنیا او آخرت کامیابي ورپه برخه کړي.

محصل غازي زاده

نیټه: ۳۰ربیع الاول/ ۱۴۳۸ هـ ق،۲۷ /۹/ ۱۳۹۲ لمریز، (۱۹/ ۱۲/ ۲۰۱۷م)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

زمونږ په ټولنه کې د فقر لاملونه

د فقر د مفهوم په هکله دنياوي فلسفې او فکري مذهبونه خپلی ځانګړې اراوې لري چې زياتره يې له حقيقته لرې دي، خو اسلام چې د هغې په باره کې کوم نظر وړاندې کړی پر حقيقت او واقعيت ولاړ دی .د اسلام د سپيڅلي دين له نصوصو او ويناوو څخه دا جوته کيږي چې: فقر يوطبيعي مصيبت او انسان ته وړپيښه ستونزه ده، چې بايد وتنبولای شي.

پيغمبر صلی الله عليه وسلم له فقر څخه په الله تعالی باندې پناه غوښتې ده او دا دعا به يې کوله ((اَللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفرِ وَالْفَقرِ [1]– ای الله زه درڅخه له کفر او نيستمنۍ پنا غواړم)).

د فقر مخالفه پديده شتمني ده کومه چې د انسان لپاره يو الهي نعمت او پيرزوينه بلل کيږي، په قرآن کريم کې الله تعالی پرخپل پيغمبر صلی الله عليه وسلم د دغه نعمت احسان کوي او فرمايي: ((وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى)).[2] ته يې نيستمن موندلی وې، نو شتمن يې کړې.

الله تعالی په دنيا کی خپلو نيکو بندګانو ته مال او شتمني عاجله ورکړه ګرځولې ده . په قرانکريم کی يې داسې فرمايلي دي: ((فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝)).[3]" نوح عليه السلام خپل قوم ته وويل پس ښننه وغواړئ له خپل پالونکي څخه بيشکه چې هغه ښنونکی دی، پرتاسې به پرلپسې اورښت وکړي،او مرسته به مو وکړي په ورکړې د مالونو او اوزامنو (اولادونو)،او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او ويالې.او رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:((نِعْمَ المَالُ الصَّالِحُ للمَرءِ الصَالِحِ)).[4] د نيك وګړي لپاره پاک او بهترين مال ښه دی.

په بشري ټولنو کې د فقر او نيسمتنۍ لاملونه او عوامل يو تر بله سره يو څه توپير لري، لکن ځيني يې سره شريک دي، چې هغه طبيعي پيښې دي لکه : زلزلې، وچکالي، سيلابونه او داسې نور.

ترکومه ځايه چې زمونږ ټولنې پورې اړه لري، نو په عمومي توګه د طبيعي لاملونو سره سره دوه عمده لاملونه هم شته،چې هغه عبارت دي له:خارجي تيري او دوېيم له داخلي ګډوډيو او درغليو څخه، چې په لاندې کرښو کي به په تفصيل سره د هغې څرګندونه او څيړنه شوې ده:

لومړی: د فقر طبيعي لاملونه

فقر او نسيتمني د انسان لپاره يو ازماېښت او ستونزه ده، او په ځينې حالاتو کې د انسانانو لپاره الهي نيونه ،او عذاب وي چې د هغوی د بدو کړنو له امله رامنځ ته کيږي. زمونږ په ټولنه کې د فقر طبيعي لاملونه کوم چې تر اوسه پورې واقع شوي او هېوادوال يې له نيستمنۍ او نورو ناخوالو سره مخ کړي مهم يې پدې توګه دي:

١- زلزلې: چې له پخوا راهسې د هېواد په مختلفو برخو کې واقع شوي دي او پدې وروستيو کلونو کې د هېواد په شمال کې ډېرې خطرناکې زلزلې وشوې، چې امله يې په زرونو خلک مړه ، کورونه ړنګ او ابادۍ او زراعتي ځمکې زيانمنې شوې.

٢- وچکالي: زمونږ هېواد کې د وچ کاليو له خطرونو سره مخ دی،او دا وروستنۍ وچکالي چې د هېواد په جنوب اوجنوب غرب او نورو برخو کې يې تقريبا پنځه کاله دوام وکړ[5] ډېره خطرناکه وه.

٣ - سيلابونه او ملخان: د هېواد په بيلابيلو برخو کې د سيلابونو راتلل چې کورنو او ابادو ځمکو ته يې ډېر تاوانونه اړولي. همدارنګه د هېواد د شمال په ځينو سيمو کې د ملخانو راپيداکيدل، چې زراعت ته زيات تاوانونه رسوي، د ولس د نيستۍ او فقر طبيعي لاملونه دي .

---

1. أحمد , ابن ابي شيبه
2. الضحی ٢.
3. - نوح ١٠-١٢
4. - مسند امام احمد،الأدب المفرد
5. تر 3١٣٨ لمريز کال پورې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې طبيعي پېښو او ناخوالو عوامل څه دي، او د هغې د مخنيوی لپاره بايد کوم اسباب وکارول شي؟

ځواب دادی چې طبيعي ناخوالې او مصيبتونه په زياترو حالاتو کې د انسانانو د بدو عملونو له امله رامنځ ته کيږي لکه څرنګه چې بې د الله تعالی او د هغه د استازي (صلی الله عليه وسلم) په ويناوو کې څرګندونه شوې ده:

الله تعالی فرمايي: ((وَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِي قَرۡيَةٖ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذۡنَآ أَهۡلَهَا بِٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمۡ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾)).[6] او موږ هيڅ يوې سيمې ته پيغمبر نه دی ليږلی، مګر داچې د هغې اوسيدونکي مو په سختيو (لکه فقر) او تکليفونو (لکه ناروغيو) اخته کړي و، د دې لپاره چې هغوی عاجزي وکړي او ايمان راوړي.

الله تعالی فرمايي: ((وَلَقَدۡ أَخَذۡنَآ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقۡصٖ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾)).[7] يقينا چې موږ د فرعون قوم د وچکالۍ او په نقصان د ميوو سره مواخذه کړي ؤ، د دې لپاره چې پند واخلي.

الله تعالی فرمايي:((فَٱرۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَأۡتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٖ مُّبِينٖ ﴿١٠﴾ يَغۡشَى ٱلنَّاسَۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿١١﴾)).[8] پس منتظر اوسه (ای محمده! دې قريشو ته) د هغه ورځې چې اسمان ورته لوګی ښکاره کړي، پداسی حال کې چې هغوی به پټ کړي او دا به دردناك عذاب وي.

د دې آيت په تفسير کې عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ويلي :((کله چی قريشو اسلام ونه منلو او د رسول الله صلی الله عليه وسلم په دښمنۍ کې مستمر پاتې شول، نو هغه ورته داسې خيرا (بد دعائي) وکړه چې الله تعالی دې پر هغوی باندې د يوسف (عليه السلام) د وخت وچکالي راوړي ،نو همداسی وشول ،هغوی دومره لوږې او تکليف را واخيستل چې هډوکي او مرداري يي وخوړلې، او چې بره اسمان ته به يي کتل، نو لوګی به يې په نظر راتللو، لکه څرنګه چې الله تعالی پدې وينا کې ذکر کړي دي)).[9]

د حديثو په روايتونو کې د ځينو ګناهونو په وجه د مختلف قسمه عذابونو او مصيبتونو د راتللو خبر ورکړ شوی :

په يو روايت کې داسې ذکر شوي دي ((عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ,أَنَّهُ قَالَ: مَاظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ، وَلاَ فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلاَ نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ القطر، وَلاَ حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ، وَلاَ خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ.))[10] په هيڅ يو قوم کې خيانت او درغلي نده څرګنده شوې، مګر داچې د هغوی په زړونو کې وېره اچول شوې، په هيڅ يو قوم کې زنا نده خپره شوې مګر داچې د هغوی تر منځ به مرګ ډېر شي،هيڅ يو قوم په پيمانه، او تله کې کمې نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه(فيصله) نه ده کړی مګر داچی د هغوی ترمنځ به پخپلو کې وينه تويدنه زياته شي،او هيڅ يو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به پرې دښمن مسلط کړي.

يو بل روايت پدی مفهوم دی چې:((کله په يو قوم کی په ښکاره سره زنا او فاحش کارونه وشي، نو هغوی به په طاعون،اوداسې ناروغيو وازمايل شي د کومو پواسطه چې پخواني خلك نه و ازمايل شوي ،او کله چې خلک په تله او پيمانه کې کمی وکړي، نو په وچکالۍ ، رزق تنګۍ ، او د پاچا په تيري کولو به اخته شي،او که چېرته له زکات ورکولو څخه انکار وکړي، نو له بره اسمان څخه به ورباندې باران بند شي، او که څاروي نه وي نو هيڅکله به پرې اورښت ونشي،او که تړون ماتول شروع کړي، نو دښمنان به پرې مسلط شي او لدوی څخه به هغه څه هم واخلي چې

---

[6]. الاعراف ۹۴
[7]. الأعراف ۱۲۹
6- الدخان ۱۰ - ۱۱
[9]- وګوره: تفسير ابن کثير ۴ / ۱۴۹
[10]-- موطأ إمام مالك :كتاب الجهاد ، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی په لاسونو (ملکیت) کی دي،او که چېرته د هغوی مشران او حاکمان پرهغه څه باندې پریکړه ونه کړي څه چې الله تعالی پخپل کتاب کې رانازل کړي، نو الله تعالی به ددوی ترمنځ خپلمنځي جنګ وګرځوي)).[11]

او زلزلې چې د فقر او خوارۍ او د قومونو د تباهۍ یو مهم لامل بلل کیږي، او داسې یو عذاب دی چې الله تعالی د هغې پواسطه ځینې پخواني قومونه د مکملې تباهۍ سره مخ کړي دي او د دې امت په بدو خلکو چې راځي دهغوی لپاره به عذاب ،او د نیکانو خلکو لپاره به یو ازمایښت وي، ترڅو توبه وباسي او دالله تعالی طاعت او بندګئ ته سهي رجوع وکړي.

په یو روایت کی راغلي چې: ((کله د مؤمنانو مور عائشه رضي الله عنها د زلزلې اړوند وپوښتل شوه، نو هغې وویل:کله چې خلك زنا روا وګڼي،شراب وڅښل شي،د موسیقي الات (په زیاته اندازه) وغږول شي الله تعالی به غیرت ونیسي (په غصه شي) ځمکې ته به ووایي پدوي باندې وخوځیږه (زلزله شه) نو پری وبه وخوځیږي)). په یو بل روایت کې راغلي چې :((د عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ځمکه وخوځیدله، نو هغه وویل :ای خلکو داڅه وشول؟ څومره په جلتۍ سره مو نوي کارونه (ګناهونه) وکړل .که چېرته دا (ځمکه) دې حالت ته بیا راوګرځیدله ،نو له تاسې سره به بیا ونه اوسم)). او کعب الاحبار رحمه الله ویلي: ((کله چې په ځمکه کې ګناهونه وشي، نو د الله تعالی له ویرې ځمکه په خوځیدو شي)).[12]

د طبیعو پیښو څخه د ژغورنې او د هغې د مخنیوي لارې او چارې دادي چې خلك خپل پالونکي ته توبه وباسي، له هغه څخه بښنه وغواړي، خپل عملونه، سم کړي، چې همدا یې لومړی او اساسي حل بلل کیږي.

---

[11]- سنن ابن ماجه: کتاب الفتن باب ۲۲

[12]-- دغه روایتونه د امام ابن قیم الجوزیه په کتاب : الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي) په ۷۰ - ۷۱ صفحو کې وګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم: په هېواد کې د فقر خارجي لاملونه

زمونږ د ټولنې د فقر او بې وزلۍ خارجي عوامل پر هیواد باندې د خارجیانو تیری، او یرغل دی،او په ځانګړې توګه د روسانو یرغل او تیری کومو چې غوښتل افغانستان د خپلې امبراطورۍ تابع کړي، د هېوادوالو دین او کلتور بدل کړي او پدې هېواد کې د الحاد او سوسیالستۍ پر بنسټ رامنځ ته شوي رژیم ته پایښت ورکړي.

دا هم د قوم او ولس په وړاندې د لمر په څیر روښانه ده چې له روسانو علاوه نورو خارجیانو خاصتًا ځینې ګاونډیو زمونږ د هیواد د کمزورتیا چې پکې اقتصادي کمزورتیا او د افغانانو نورو ته محتاج کول هم شامل دي پوره هڅې کړې دي.

پدې ځای کې یوه پوښتنه مطرح کوو چې بهرنیانو ته دغه زمینه چا برابره کړې او د هېواد په بربادۍ او تباهۍ کې لومړني مسئولین څوك دي ؟

ددې ځواب د لمر په څیر روښانه دی، هغه دا چې په خپله ددې خاورې ځینې بچیان ؤ چې پردیو ته یې دغه لاره هواره کړه او دغه لړۍ لا تر اوسه روانه ده، نو لومړی باید همدغه خاین او غدار وګړي ملامت کړی شي،له ټولو ترمخه لومړی کمونستانو –خلقیانو او پرچمیانو- غداري کړې، همدوی ؤ چې د روسانو پر مټ باندې یې کودتا وکړه او بیا د هغوی یرغل لپاره پول وګرځیدل.

روسانو چې زمونږ پر هېواد باندې هر اخیزه جنایتونه وکړل، د اقتصادي جنایت په برخه کې هغو مخکې له راتګه د تجارت او سوداګرئ له لارې دا هڅې کړې وې څو زمونږ د هیواد سوداګریز او اقتصادي چارې انحصار او د خپلو ګټو لپاره مهار کړي، هغو زمونږ د ملت ترټولو لویه شتمني او طبیعي منابع په خپل واک کې کړې و ؛ د دې لپاره چې له یوې خوا زمونږ هېواد فقیر او نورو ته اړمن پاتې شي او له بلې خوا هغه طبیعي منابع او زخایر د خپلو ګټو لپاره وکاري. له دویم نړیوال جنګ نه مخکې زمونږ د هېواد په شمال کې د نفتو تر ټولو سترې منابع د یوې کمپنۍ په نوم د (انلاند اکسپلوریشن) لخوا کشف او د راویستلو ټولې چارې یې سر ته ورسیدې،لکن د روسانو د مزاحمتونو له مله هغه کمپنۍ له ساحې وویستل شوه، ټول اوراق او معلومات یې د کمونستي بوډاګیانو په لاس کې ولیدل او بیا چې کله عملا زمونږ پر هېواد باندې روسانو یرغل وکړ او تر خپلې ولکې لاندې یې راوړ،نو زمونږ له هېواده یې زیات نفت اوګاز خپلو مستعمرو ته نقل کړل.

روسانو چې د ګازو د پیمایش او اندازه ګیرۍ لپاره کوم مایشینونه د آمو د سیند پر غاړه ځای پر ځای کړي و د همغوی په اختیار کې و ،بل چا دا حق نه درلود چې وپوښتي هره ورځ څومره اندازه ګاز تولید او انتقال مومي، نفت یې خام نقلول او هلته په شوروي کې به یې تصفیه کیدل چې له همغه ځایه به بیرته پر افغانستان باندې د پیسو په بدل کې خرڅیدل، په دې معنې چې زمونږ له زخایرو به پر مونږ باندې خرڅیدل او پیسې به یې د روسانو لاسونو ته ورتللې.[13]

زمونږ پر هېواد باندې د روسانو د عملي یرغل او استعمار په موده کې هېوادوالو ته خورا زیات هر اړخیز تاوانونه واړول. د اقتصاد په ډګر کې د هغوی د نهو کلونو د تیري د لګښت اندازه ۷۰ بلیونه ډالر ښودل شوې، چې دغه ټول لګښتونه یې زمونږ د هېواد له اقتصادي سرچینو څخه پوره کړي دي؛ ځکه چې روسان پخپله د اقتصادي بحران سره مخ ؤ او دې ته اماده نه ؤ چې د جنګ مصارف پر ځانونو ومني .

هغو چې د افغانستان د ویجاړولو لپاره کوم ټانکونه ،الوتکې ،عراده جات او ماشینونه راوړي ؤ په بدل کې یې د دې هېواد طبیعي موارد لکه: معدنونه،طبیعي ګاز او داسې نور په زیات ښکته او ارزان نرخ سره ځانونه ته حساب کړل او یوړل .

د ځینو څیړنو له مخې د روسانو او کمونستي رژیم په وخت کې تر ۱۹۹۰ زیږدیز کال پورې د افغانستان د اقتصادي مواردو بنسټیزو سرچینو ته د تاوان کچه په لاندې شکل سره ښودل شوې:

---

[13]. جنایات روسیه در افغانستان، دکتور حق شناس، ص ۶۲- ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - له ٪۲۳ څخه تر ٪۸۵ پورې د هېواد په اطرافي سیمو او زراعتي ځمکو کې د دهقانانو کموالی.

۲ - له ٪۵۵ څخه تر ٪۷۷ پورې د زراعتي پیداوار او وسایلو ویجاړیدل او لمنځه تلل.

۳ - ٪۴۷ په زراعتي پیداوار کې کموالی .

۴ - ٪۷۵ د صنعتي پروژو په توانایي کې کموالی .

۵ - ٪۷۰ د پخو (قیر شوو) لویو سرکونو خرابیدل او لمنځه تلل.

۷ - ٪۲۵ د فرعي او خامو سرکونو لمنځه تلل.

۸ - ٪۵۰ د زراعتي ځمکو کموالی .

۹ - ٪۲۰ د اوبو او ابیاری د سیستم لمنځه تلل .

۱۰ - ٪۵۴،۵ په مکمل ډول د قریه جاتو او کورونو ورانول او بربادول.

۱۱ - ٪۴۷،۵ د سترو ښارویو (غوایان ، اوښان اونور) لمنځه تلل.

۱۲ - ٪۲۸ د کوچنیو ښارویو (میږو او وزو) تلف کیدل.

۱۲ - ٪۵۹ د روغتونونو او روغتیایي مرکزونو ړنګیدل او لمنځه تلل.

۱۳ - نژدې د (۲۰۰۰) ښونځیو د ودانیو (تعمیرونو) ړنګیدل.

۱۴ - ٪۵۰ د بریښنا د لیږدید (انتقال) د تاروانو پرې کیدل او لمنځه تلل.

۱۵ - ٪۷۹ د ساتل شوي (زخیره شوي) طبیعي ګاز کموالی .

16- ٪۵۰ ولسي پیداوارکموالی.[14]

او داسې نور هغه تاوانونه چې د روسانو او کمونستانو د تیري په نتیجه کې زموږ ولس او ملت ته ورسیدل.

دریم: په هېواد کې د فقر داخلي لاملونه

لدې لاملونو څخه زموږ مراد هغه عوامل دي چې د هېواد له دننه څخه د ولس د بچیانو او په ځانګړي ډول د چارواکو او حاکمانو له پلوه د رعیت په هلکه د مسئولیت په درسته او سهي توګه نه ادا کولو، او د هغوی د بې کفایتئ له امله منځ ته راغلي، همدارانګه کمونستي کودتاه، بیا له هغې وروسته د چوکۍ او منصب لاس ته کولو په خاطر د کشمکشونو او پرلپسې خپلمنځي جګړو له امله منځ ته راغلي دي، چې په لاندې نقاظو کې یې څرګندونه ذکر شوې:

۱ – د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي:

زموږ د هېواد د فقر او نیستمنۍ پدیده له کمونستیي کرغیړنې کودتا څخه ترمخه هم شتون درلود، د ظاهر شاه د حکومت په دوران کې افغانستان د نړۍ له غریبو او نیستمنو هېوادونو څخه شمېرل کیده،سره لدې چې په شلمې میلادي پیړۍ کې د ټیکنالوژۍ د پرمختګ له لارې کیدای شو د هېواد د خامو موادو، معادنو او صادراتو له لارې زموږ هېواد خود کفاء شي، خو د حاکمانو د بې کفایتۍ له امله داسې ونه شو، نو هغه مهال د هېوادوالو د فقر او نیسمتنۍ زیاتره پړه پر چارواکو او حکومتي ادارې باندې اچول کیږي.

14- وګوره: اقتصاد افغانستان و ۱۲ عاما من الحرب ، د توفیق غانم، ص ۲۰۲ - ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- کمونستي کودتا:

په کال ۱۳۷۵لمریز د ثور د میاشتې په ۷ مه نیټه چې کمونستانو کودتا وکړه او د ښاغلي سرداراداود حکومت یې د زور له لارې نسکور کړ، د دې کرغیړنې کودتا موخه او هدف معلوم و، ملت او ولس د هغې عاملین او پیروان هم پیژندل چې څه غواړي او څه کوي...

د هېواد د فقر او بیچارګۍ په مخنیوي او اقتصادي پرمختګ په میدان کې د د کمونستانو هغه شعار (کور کالي او ډوډۍ) په حقیقت کې یوه تیر ایستنه او دوکه وه، هغو په ځای د دې چې دغه ژمنه او شعار پوره کړي، زیاتره هېوادوال یې له کور کالیو او ډوډۍ څخه بې برخې کړل. دکمونستي سپیره نظام له امله زموږ په هېواد کې فقر او بیچاره ګي لا پسې زیاته شوه او هغه مخکې ذکر شوې تاوانونه چې روسانو زموږ هېواد ته اړولي دي د هغې اصلي علت او لامل همدغه بدبخته کمونستان و؛ ځکه همدوی و چې د روسانو مداخلې لپاره یې لار هواره کړه او زموږ د مسلمان ملت دین، ابرو، وطن او شتمني یې له خطر سره مخ کړه..

۳- خپلمنځي جنګونه:

کله چې له افغانستان څخه د کمونستانو د رژیم ټغر ټول شو، په هېواد کې د آزادۍ شعارونه ورکړل شو او د مجاهدینو د تش په نامه حکومت رامنځ ته کیدو سره یوه نوې مرحله پیل شوه، نو هغه مهال د دې توقع کیده چې هېوادوال به له هوسایي، آرامي او په خپل وطن کې د ابرو او عزت ژوند کولو څخه برخمن شي او په هېواد کې به فقر او بې وزلي د صفر په لور حرکت وکړي، خو متاسفانه داسې ونه شول، بلکې د توقع خلاف ولس او ملت د سترو ګډوډیو، ستونزو او ناورینونو ښکار وګرځید چې دغه لړۍ لا تراوسه پای ته نه ده رسیدلې. الله تعالی دې یې په خپل فضل او کرم سره ختمه کړي.

۵- په هېواد کې مسلسله ګډوډي:

د هېواد د پرلپسې جنګونو، نا امنیو او ګډوډیو په نتیجه کې د دولت ځینې مالونه او شتمني (بیت المال) شخصي جیبونو ته ولاړ، او ددې زمینه برابره شوه چې ځینې خاین عناصر او باندونه حکومتي بانکونه او مئوسسې چور کړي، بیت المال او حکومتي عایدات لوټ کړي، همدا راز د ملت په عامه ملکیتونو او پانګو کې د ناوړه تصرفاتو لپاره لارې هوارې شي.

۶- د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه:

د یادولو وړ ده چې د روسانو او کمونستانو په مقابل کې د جهاد او مقاومت پر مهال زموږ یو زیات شمېر هېوادوال مهاجرین شول، چې د هجرت په دیار کې د هېوادوالو په سر باندې په پیسو راټولولو کې هم پوره درغلۍ،اوخیانتونه وشول. د ځینې جهادي تنظیمونو یا ډلو ټپلو د مشرانو او لوړ پوړو مامورینو لخوا هغه مالونه چې د بې وزله مهاجرینو،کونډو او یتیمانو او یا په سنګر کې د پاتې کیدونکو مجاهدینو کورنیو لپاره رالیږل شوي و د هغوی شخصي جیبونو ته ولاړل، او ددې ستر مسئولیت په اداء کولو او ددغسې امانت خپلو حقدارانو ته په سپارلو کې پاتې راغلل. همدارنګه یو تعداد داسې وګړي هم و چې د جهاد او جنګ په اسلحو او وسایلو کې یې درغلۍ وکړې او یو زیات شمېر نورو بیا د غنیمت په مالونو کې خیانت وکړ..

نو د مهاجرینو او یا هېوادوالو په حقونو کې دغسې ناوړه تصرفات د دې لامل شول چې ځینې هېوادوال په فقر او بې چارګې کې شپې او ورځې سبا کړي،او یا دفقر له ناوړه ستونزو او ناخوالو سره مخ شي.

د حرامخوریو او درغلیو پایلې:

پدې شک نشته او مسلمان پدې باندې کلک باور لري چې حرام کار ناوړه انجام او بدې پایلې لري. د آخرت ترڅنګ په دنیا کې هم ګناه بد اثر لري، نو باید چې یو مسلمان له هر راز ګناه څخه ډډه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حرامخور مسلمان دعاء نه قبليږي، همدا راز د حرامو له امله يې په کور کې بې برکتي رامنځ ته کيږي،له پريشانيو اوستونزو سره مخ کيږي، او هر چې د آخرت سزا ده، نو هغه ډېره خطرناکه او سخته ده، رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[15] او د چا غوښه چې پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات ور دی.(چې پکې داخل شي).

نو هغه وګړي چې بيت المال يې لوټ کړی وي، د ولس په عامو ملکيتونو کې يې لاس وهنې کړي وي، د بې وزلو، يتيمانو او کونډو، مجاهدينو او مهاجرينو مالونه يې په ناجايزه طريقه اخستې وي د جهاد په غنيمتونو کې يې خيانتونه کړي وي.. لدې حقونو څخه دې په دنياکې ځانونه خلاص کړي، او که داسې ونه کړي، نو د آخرت د محاسبې او مواخذې انتظار دې باسي.

بايد چې يو مسلمان د حرامخورۍ،درغلۍ او په بيت المال کې د ناوړه استفادو په وړاندې هغه سخت وعيدات را په يا د کړي، توبه وباسي، هغه غلاء کړي مالونه د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي او يا يې بيت المال ته وسپاري..[16]

الله تعالی فرمايي: ((وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ)). [17]پيغمبر هيڅ شی نه پټوي او هر څوک چې کوم شی پټ کړي، نو د قيامت په ورځ به يې راوړي او بيا به هر چا ته د هغه د عمل بدل پوره ورکړ شي او هيڅ ظلم به پرې ونه کړای شي.

پدې آيت کريمه کې دغسې وعيد د هر خائن لپاره دی برابره خبره ده چې له غنيمت او يا بيت المال څخه يې لږ څه غلاء کړي وي او يا ډېر.

له ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی هغه وايي: ((يوه ورځ رسول الله صلی الله عليه وسلم زمونږ په منځ کې ودريد او د خيانت په باره کې يې خبرې اترې وکړې، خيانت يې ډېره لويه او بده ګناه وګڼله او تر دې يې وفرمايل: له تاسونه دې څوک داسې ونه ګورم چې د قيامت په ورځ په داسې حال کې راشي چې په څټ باندې يې اوښ وي او هغه بړيږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله ما خلاص کړئ، زه به ورته وايم: تا ته هيڅ ګټه نه شم رسولی، ما خو په دنيا کې د الله حکم درسولی و. زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قيامت په ورځ پداسې حال کې راشي چې په څټ باندې يې آس وي او هغه خنيږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله له ما سره مدد او مرسته وکړئ! زه به ورته وايم زه هيڅ واک او اختيار نه لرم چې له تاسره مرسته وکړم.ما خو د الله حکم در رسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې هغه د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ باندې يې ګډه(يا چيلۍ) وي او هغه باء باء آواز کوي، هغه به وايي ای د الله رسوله له ماسره مرسته وکړه، زه به ورته وايم زه هيڅ قسم واک او اختيار نه لرم په دنيا کې مې د الله حکمونه درته بيان کړي و.

په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ يې يو انساني نفس (غلام يا وينځه) وي او هغه چيغې وهي. ما ته به ووايي ای د الله رسوله مرسته راسره وکړه او لدې حالت نه مې خلاص کړه، زه به ورته ووايم: زه هيڅ واک او اختيار نه لرم، ما په دنيا کې د الله پيغام درسولی و.

او زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ راشي او په څټ باندې يې هغه پاڼې وي چې د خلکو حقوق پکې ليکل کيږي (يا جامې وي) هغه به خوځيږي، دای به ما ته وايي ای د الله رسوله مدد راسره وکړه! زه به ورته ووايم: زه له تاسره هيڅ نه شم کولی، ما تا ته په دنيا کې د الله حکم درسولی و.

همدا رنګه زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه مومم چې په قيامت کې راشي په څټ باندې ې سره زر او سپين زر (يا

---

[15]. المعجم الاوسط للطبراني

[16]. هغه ګناه چې د بنده حق سره تړاو لري، نو دتوبې يو شرط يې دادی چې حقدار ته يې حق وروګرځوي او که د ټاکلي شخص حق نه وي، بلکې د بيت المال پورې اړه لري، نو که بيت المال وي هغې ته يې ورګرځوي او که نه وي، نو د مسلمانانو په عامه کارونو کې يې مصرف کړي...

[17]. آل عمران ۱۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې روحه مال) وي، ما ته به وايې يا رسول الله! له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وايم چې له تا سره هيڅ نشم کولی ما تا ته د الله دين بيان کړی و)).[18]

د حديثو شارحين وايي: د ځناورو په آوازونو او د کاغذونو د پاڼو په حرکت او خوځيدو کې دا حکمت دی چې کوم څيز يې پټ کړی وي هغه به پخپل آواز په خپله ژبه سره شور کوي. چې په دې سره به دغه خائن انسان له ويرې سره مخ شي او د خلکو ترمنځ به رسوا شي. ټول خلک به د هغه خيانت په خپلو سترګو ويني او د هغو څيزونو په بارولو به ورته ډېر سخت تکليف رسيږي.

په يو روايت کې ذکر شوي: د خيبر له غزا څخه د راګرځيدو په مهال کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وادي القُری مقام ته روان و يو مريي صحابي په غشي باندې ولګيد او مړ شو، اصحابو وويل: شهيد شو او جنت دې يې مبارک وي، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: داسې هيڅکله نه ده، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د محمد نفس يې په لاس کی دی يقينا هغه څادر چې د خيبر په ورځ يې د غنيمت له تقسيم څخه مخکې اخستی اور ورباندې بلوي.يدې وينا اوريدو سره خلک وويريدل، يو سړي د بوټ (يا موزې) يو مزی يا دوه مزي راوړل، وې ويل: دا مې د خيبر په ورځ (په جنګ) کې ترلاسه کړي دي، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: دا د اور يو مزی او يا دوه مزي دي.[19]

امام نووي رحمه الله وايي: پدې حديث کې د غنيمت په مال کې د خيانت کولو زيات قباحت ذکر شوی دی چې هغه لويه ګناه ده او کوونکی يې د اور مستحق ګرځي. همداراز که غلا شوی څيز لږ وي او يا ډېر وي دغسې وعيد ورباندې مرتب کيږي[20].

شهيد عبدالله عزام رحمه الله د دې حديث له ذکر کولو وروسته د هغې په تعقيب سره وايي: (کله چې يو څوک د غنيمت له ويش څخه مخکې د هغې په غلا کولو باندې اور ته داخليږي، نو د هغه چا به څه حال وي چې د جهاد هغه مالونه او روپۍ خوري چې يوه او دوه دوه يتيمانو کونډو او د مجاهدينو ميرمنو ته راټوليږي چې پرې خپلې ملاګانې نيغې وساتي او د ژوند له نا آراميو څخه پرې بچ شي؟ او د هغه چا به څه حال وي چې دلته او هلته د مجاهدينو مالونه په اسراف سره لګوي او د هغې په لګولو کې د الله تعالی حکم ته نه ګوري؟..له الله تعالی څخه غواړو چې د مجاهدينو په مالونو کې مو له بې ځايه تصرف څخه وساتي، معاف مو کړي او ګناهونه مو وبښي. يا الله له هيرې او خطا څخه مو هم وساتې![21]

په دنياکې د خيانت اغيزه :

په دنياکې دخيانت پايله او اثر دادی چې کله په يو قوم کې دا کړنلاره پيدا شي، نو الله تعالی د هغوی په زړونو کې رعب اچوي او خپله مرسته ورڅخه بندوي لکه څرنګه چې د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وايي: ((مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمْ الرُّعْبُ، وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمْ الْمَوْتُ، وَلَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا قُطِعَ عَنْهُمْ الرِّزْقُ، وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلَّا فَشَا فِيهِمْ الدَّمُ، وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الْعَدُوّ)).[22] په هيڅ يو قوم کی خيانت او درغلي نه ده څرګنده شوې مګر داچې د هغوي په زړونو کی به وېره واچول شي، په هيڅ يو ولس کی زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوي تر منځ به مرګ ډېر شي، يو قوم په پيمانه او تله کې کمی نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هيڅ يو قوم په ناحقه سره پريکړه نه ده کړې مګر داچې د هغوی ترمنځ به پخپلو کی وينه تويدنه خپره شي او هيڅ يو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به ورباندې دښمن مسلط کړي.

---

[18]. البخاري
[19]. متفق عليه
[20]. شرح مسلم، نووي ١/ ٢٢٩.
[21]. في الجهاد آداب واحكام، شهيد عبد الله عزام، ص ٦٠
22-- موطأ إمام مالك:كتاب الجهاد، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يو مرفوع روايت کې راغلي دي ابوذر رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**إن لم تغل أمتي لم يقم لهم عدو أبدا**)).[23]- که چيرې زما امت په مال غنيمت کې خيانت ونه کړي، نو دښمن به د هميش لپاره د هغوی مخې ته ونشي دريدلی. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ)).[24] ځينې سړي د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) کې په ناحق سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قيامت کی به د دوی لپاره اور وي .د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ»[25] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.

نو هغو وګړو چې د مسلمانانو عامه مالونه يې په خپلو جيبونو کې اچولي، په خپلو لګښتونو کې يې لګولي او يا د خپلو کورنيو او اولادونو دخوشحالولو او عيش کولو لپاره يې له ځانونو سره ساتلي دي، دا مخکې وعيدونه دې را په يا د کړې او د آخرت له مواخذې څخه دې وډار شي..

همداراز هغه خلک چې حرام مالونه يې خپلو اولادونو ته جمع کړي، لدې وېرې چې هغوی فقيران نه شي، پدې دې کلک باور ولري چې د بل چا دنيا ښه کولو لپاره خپل آخرت بربادول او ځان د عذاب مستحق ګرځول لوی حماقت دی،يو مسلمان بايد پدې مورد کې د اسلام د پنځم عادل خليفه عمر بن عبد العزيز-رحمه الله - دغه موقف را په ياد کړي چې کله د مرګ په مهال يو مشاور يې ورته وويل: خپلو زامنو[26] ته له بيت المال څخه د څه مال وصيت وکړه ؛ځکه چې دوی نيستمن دي،نو هغه په ځواب کې دا آيت ولوست:((إِنَّ وَلِـِّۧىَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْكِتَـٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿﴾)).[27] بيشکه زما دوستاو ساتونکی الله دی،هغه ذات چې کتاب يې نازل کړی او د نيکانو ساتنه کوي او د هغوی مددګار او کارجوړونکی دی». بيايې وويل : زما زامن له دو حالاتو خالي نه دي ،که چيرې نيکان وي، نو الله تعالی د نيکانو ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او نافرمانۍ کې له هغوی سره مرسته وکړم.[28]

۷- په اوسني حکومت کې درغلی:

ايا د امريکا او ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي وضعيت ښه شو؟

ځواب دادی چې د امريکا او د ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي حالت که له يوه پلوه په نسبي شکل د هغوی د يرغل په لومړۍ موده کې يو څه ښه شو، نو له بله پلوه بيا له بدو بدتر وګرځيد ؛ دا ځکه چې هغو دلته د جنګ لپاره راغلل او زموږ هېواد يې د جنګ او يرغل له لارې ونيوه او دا طبيعي خبره ده چې په کوم ځای کې جنګ او جګړې وشي، هغه ځای د ځانې تلفاتو ترڅنګ مالي او اقتصادي تلفات هم لري.

او که وويل شي چې د دې نوي استعمار په راتللو سره خو دې هېواد ته بې شمېره مرستې او کومکونه راغلل،ايا دغې مرستو د دې هيواد د اقتصادي وضعيت په ښه کولو کې کوم مثبت بدلون رانه وړ؟

ځواب يې دادی، چې هغه مرستې لومړی په همدې جنګي لګښتونوکې حساب شوې او کومو بهرنيانو چې دلته مرستې راوړې همغوی ورڅخه زياته برخه په يو نامه او بل نامه واخيسته.

دويم داچې دا مرستې د داسې يو نظام په واک کې ورکړل شوې چې له سر نه تر پښو پورې په درغلۍ، فساد او خيانت کې ډوب و.راځئ چې دغه واقعيت او حققيت په اړونده راپورونو کې وګورو:

هيواد ته د راغلو مرستو اندازه او لګښت يې:

په ۱۳۹۳ لمريز کې د افغانستان د بيا رغونې په برخه کې د امريکا ځانګړې څېړونکې ادارې (SIGAR) خبر ورکړ چې

23. المعجم الاوسط للطبراني (وفي مجمع الزوائد رجاله ثقات).
24. البخاري
25. المعجم الاوسط للطبراني
26. چې دولس زامن يې و.
27- الأعراف۱۹۶
28- البداية والنهاية،ابن كثير 225/9 (المكتبة الشاملة).

افغانستان ۱۰۴ ملیارده ډالره مرسته تر لاسه کړې، چې د پیسو د تورم (انفلاسون) په پام کې نیونې سره له هغو مرستو زیاتې دي چې د دوهمې نړیوالې جګړې وروسته د مارشال د پلان د پلې کولو لپاره په اروپا کې مصرف شوې.

ځیړونکي وايي: افغانستان ډېر فرصتونه له لاسه ورکړل او دا فرصتونه د غوره مدیریت د نشتون له امله. که چیرې دا مرستې په سمه توګه کارول شوې وای، نو افغانستان به کم تر کمه د سیمې د هېوادونو سره د پرتله کیدو وړ ؤ، هم د بیارغونې له پلوه او هم د اقتصاد له پلوه.

د افغانستان د بیا رغونې د لګښتونو په خلاف د اروپا مارشال پلان دامنیتي ځواکونو (پر پوځ او پولیسو باندې) متمرکزه نه و، خو له افغانستان سره د (۱ ، ۱۰۴) ملیارد ډالره مرستو له ډلې (۲۲) ملیارده ډالره د پوځ او پولیسو په جوړښت لګول شوي، او (۲،۷) ملیارده ډالره د مخدره توکو سره د جګړې په برخه کې لګول شوي چې د سیګار په وینا له دې سره هم په افغانستان کې د مخدره توکو سره د جګړې تګلاره په جدي توګه پوښتنې راپارونکې ده.

په دې لړ کې د افغانستان د حکومت مدیریت څو څو ځلې تر نیوکو لاندې راغلی. او له همدې سره سره د حساب ورکوونې په برخه کې د روښتیا نشتون د مرستو په ناسمه توګه د لګیدو یو بل لامل ښودل شوی ؤ.[29]

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان ته د راغلو مرستو اندازه ۱۱۷ ملیارده ډالره ښودل شوې وه، پدغه کال کې د سیګار مشر (جان سوپکو) ویلي ؤ چې دا د امریکا نوې ادارې ته (د ټرمپ په مشرۍ) ښه فرصت دی چې په افغانستان کې له ۲۰۰۲ څخه تر اوسه پورې ۱۱۷ میلیارد ډالره لګولې پیسې وارزوي.

خو د اقتصاد کارپوهانو په اند: اداري فساد، د انجوګانو له لارې د پیسو لګول او په دولتي بنسټونو کې د لازمې وړتیا نشتون؛ ددې لامل شوی چې دا مرستې په سمه توګه و نه لګول شي. ځیړونکي وايي چې په تیرو څو کلونو کې دولت نه دی توانیدلی چې د بودیجې کسر چې په بهرنیو مرستو ولاړ و، کم کړي، په تیرو څو کلونو کې ډېر فرصتونه رامنځته شوي و څو دغه مرستې د هیواد په بیارغونې او زیربناوو کې مصرف شوی وای، خو داسې و نشو.[30]

او په حکومتي بودیجو کې د لاس وهنو له امله زموږ هېواد دملل متحد سازمان د ۲۰۱۳ کلن د راپور پر بنسټ د نړۍ په کچه د کوریای شمالي او صومال ترڅنګ په فاسدترین دولتونو کې وشمېرل شو.[31]

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان او نایجریا ډېر فاسد هېوادونه ګرځول شوي ؤ، چې بیا کله د هېواد جمهور رئیس (اشرف غني) په لندن کې د فساد په وړاندې نړیواله سرمشریزه کې د ګډون پر مهال هم وویل چې افغانستان د فساد ورکولو په برخه کې هڅو ته ژمن دی، خو په تړاو د نړیوالې ټولنې همکارۍ ته اړتیا لري.

په همدغه کال کې دافغانستان پر بیا رغونه د څار امریکایي اداره(سیګار) ویلي ؤ چې په دغه هیواد کې د اداري فساد د پراختیا یو مهم لامل د امریکا بې غوري او د سم څار نشتوالی و.

نوموړې ادارې په خپل یو نوي رپوټ کې ویلي ؤ: امریکا افغانستان ته په تېره یوه نیمه لسیزه کې لسګونه میلیارده ډالر استولي خو دا پیسې په داسې ډول لګول شوي، چې د اداري فساد له لارې د تاوتریخوالي د زیاتولو لامل شوي دي. رپوټ وايي: متحده ایالتونو له نومبدو ځواکمنو کسانو سره د ملګرتیا او هغوی ته د قراردادونو د ورکړې له امله هغوی هم هغسې معاف پاتې او فساد ته لار اواره شوې.

---

[29]. وګوره: بي بي سي پښتو (۱۰/۵/ ۱۳۹۳، لمریز) او طلوع نیوز خبر ویب سایت.

[30]. تلویزون یک (خبرروز دوشنبه ۱۵/ ۳/ ۱۳۹۲ ه ش، (۵/ ۲/ ۲۰۱۷م).

[31]. صفحه فیس بوک رادیو اشنا، قوس ۱۲, ۱۳۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولسمشر اشرف غني هم په دې باور دی چې مختلف لاملونه په افغانستان کې د اداري فساد زیاتېدلو او پراخېدو ته لار برابره کړې، چې یو هم په لوېدیځو هیوادونو کې د نشه یي توکو ناقانونه غوښتنه ده.

د سیګار رپوټ له مخې پر امریکایي قراردادونو د کمزوري څار له وجې د افغانستان بیارغونې ته په میلیونونو ډالره بېلې شوې پیسې هسې ضایع شوې.بله خوا افغان دولت دومره د له فساده ډګو شبکو په منګولو کې ایسار پاتې دی چې له منځه وړل یې داسې دي لکه پخپله د دولت ډېرې مهمې ستنې چې رنګې کړې.

سیګار په خپل رپوټ کې اشاره کوي چې د امریکا د متحده ایالتونو د تګلارو یوه برخه د افغان چارواکو په مفسدولو لګیا وه او بله یې په دې چې څرنګه وکړی شي د فساد ریښې وباسي.

د افغانستان پر بیا رغونې د څار امریکایي اداري رپوټ په ښکاره هغه مسئلې راسپړلې چې له کلونو راهیسې افغانان ترې سر ټکوي او رسنۍ یې وخت نا وخته راسپړي.په رپوټ کې دا هم ویل شوي ؤ: د افغانستان اوسنۍ ستونزې چې فساد، بې ثباتي، د وسله والو او قدرت کې ښکېلو ډلو ناقانونه کړنې دي، دا ټول له یوه بل سره داسې تړلي چې له منځه وړل یې ټول نظام ګواښولی شي.[32]

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه:

د افغانستان د اقتصاد وزارت او نړیوال بانک د څېړنو له مخې په هیواد کې ۲۰۰۱م کال څخه تر ۲۰۱۲م پورې[33] د خلکو بې وزلي او اقتصادي وضعیت پدې توګه ښودل شوی دی:

لومړی: په افغانستان کې اوسمهال د ټول نفوس ۳۶ سلنه خلک د بېوزلۍ له کرښې ټیټ ژوند تېروي او په خپله د افغان ولسمشر اشرف غنی په وینا: هره شپه د هېواد ۱۵ سلنه وګړي وږي ویده کېږي.

له ۲۰۰۱م وروسته په افغانستان کې تر یو څو کلونو پورې امنیت ټینګ شو، د بهرنیانو مرستې زیاتې شوې او له همدې کبله په یو شمېر ټولنیزو او اقتصادی سکتورونو او برخو کې پرمختګونه ولیدل شول؛ خو بیا هم د نړیوال بانک د ارقامو له مخې، په نړۍ کې د فقر د کچې په پرتله، په افغانستان کې د فقر کچه تقریباً ثابته پاتې ده او تر اوسه پورې د فقر کچه کمه شوې نه ده.له ۲۰۰۱ کال وروسته، په هېواد کې د آزاد بازار او سرمایه‌دارۍ نظام یوه نیمګړتیا دا هم وه چې شتمنۍ یې د محدودو کسانو په ولکه کې ورکړه.

دویم: په ۲۰۰۷م او ۲۰۰۸م کلونو کې د افغانستان د ټول نفوس ۳۶.۳ سلنه خلک د غربت له کرښې لاندې وو. که څه هم په ۲۰۱۱م او ۲۰۱۲م کال کې د غربت سلنه تر یوه بریده کمه شوه، خو په ټوله کې بیا هم تر ډېره ثابته بلل کېدای شی. په ۲۰۱۱م کې دا کچه ۳۵.۸ سلنه شوه او معنا یې دا وه چې د افغانستان ۹ میلیونه وګړي بېوزله وو (له هرو ۸ کسانو څخه ۳ تنو یې په غربت کې ژوند تېراوه.

دریيم: د افغانستان ډېری نفوس په لرې پرتو سیمو کې مېشت دي او په ډېری توګه د فقر کچه هم په همدغو لرې پرتو او کلیوالو سیمو کې تر ټولو زیاته ده.د نړیوال بانک او د افغانستان د اقتصاد وزارت د ګډې څېړنې او سروې له مخې په دغو لرې پرتو سیمو کې له هرو پنځو تنو څخه څلور تنه د فقر ژوند تېروی. د دې ترڅنګ د کوچیانو له نیم څخه زیات (۵۱.۸ سلنه) هم د غربت له کچې ټیټ ژوند تېروي.

څلورم: د فقر کچه تر ټولو زیاته په شمال ختیزو، مرکزي لوېدیزو، ختیزو او سوېلی ولایتونو کې ده او تر ټولو کمه بیا مرکزي او سوېل لویدیزو ولایتونو کې ده. سره له دې چې په مجموعی ډول په ټولو زونونو کې له شمال ختیزې حوزې پرته، د ۲۰۰۷م په پرتله په ۲۰۱۱م کې د غربت کچه ټیټه شوه

[32]. بي بي سي ویب سایت، ۲۵/ ۶/ ۱۳۹۵ لمریز

[33].دغه راپور له (د ستراتیژیکو او سیمه ییزو څېړنو مرکز (۱۲- ۲۳ ثور کال ۱۳۹۲ هـ ش) څخه اخستل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم: په ۲۰۰۷م-۲۰۱۲م کلونو کې د افغانستان په بېلابېلو حوزو کې د فقر کچه، چې د حوزو ویش یې په دا ډول دی : سوېل لوېديځ :نیمروز، هلمند ، کندهار، زابل، ارزګان؛ مرکزی :کابل، کاپیسا ، پروان، وردګ، لوګر، پنجشیر؛ لوېدیځ :بادغیس،هرات،فراه؛ شمال :سمنګان، بلخ، جوزجان، سرپل، فریاب؛ سوېل :غزنی، پکتیکا ، پکتیا ،خوست؛ ختیځ :ننګرهار، کنړ، لغمان، نورستان؛ مرکزی لوېدیز :غور، بامیان، ډایکونډی؛ شمال ختیز :بدخشان، تخار، بغلان، کندز.

د ولایتونو په کچه تر ټولو زیاته بېوزلي په کابل کې ده او دغه شمېره له یو میلیون څخه زیاته ده، ورپسې په نورو ولایتونو کې،د غربت دغه کچه په لاندې جدول کې کتلی شئ.

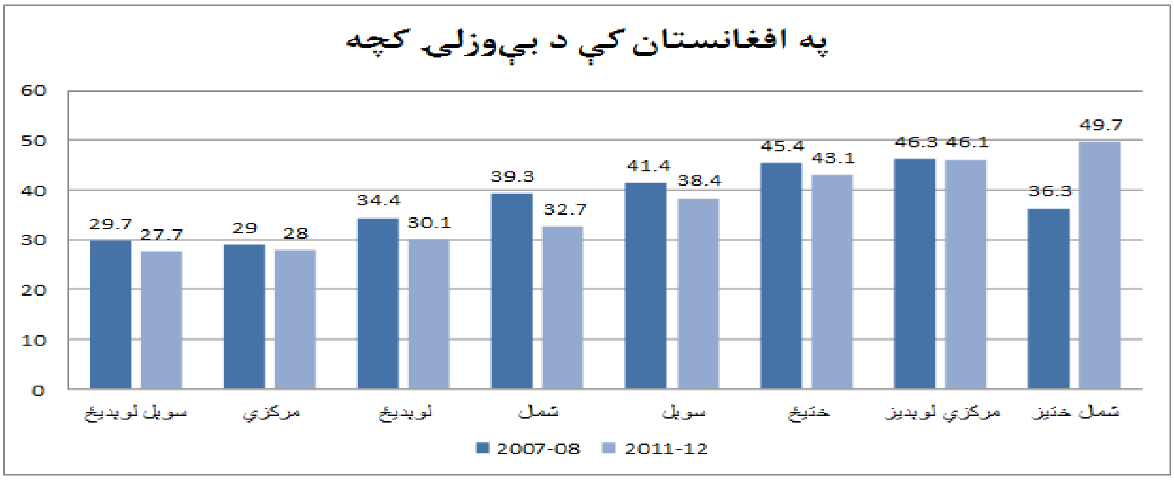

شپږم: په کال ۲۰۱۱م کې افغانستان اقتصاد وزارت او د نړیوال بانک د ګډې څېړنې او سروې له مخې د افغانستان په څینو ولایتونو کې د غربت کچه په لاندې جدول کې ښودل شوې دي:

د ولایت په کچه سلنه	د افغانستان په کچه سلنه	د بېوزله کسانو شمېره	ولایت
24.4	11.37	1033730	کابل
38.2	7.3	663455	ننګرهار
35.3	7.26	660397	هرات
65.4	6.71	610028	تخار
62.7	6.47	588060	بدخشان
45.8	6.41	582792	غزنی
40.2	4.38	398554	کندز
53.0	4.16	378068	غور
63.8	3.42	310730	لغمان
59.1	3.39	308048	سرپل

اووم: په افغانستان کې د فقر راتلونکی وضعیت: په افغانستان کې له ۱۵ کلونو څخه د کم عمر لرونکو ماشومانو **۵۳** سلنه هم په فقر کې شپې ورځې تېروی، چې د خورا بد وضعیت ښودنه کوی. که افغان حکومت دوی ته د زده‌کړو او له ځوانۍ وروسته د کار زمینې برابرې کړی، نو په هېواد کې به د غربت کچه ډېره راښکته شي؛ ځکه د هغو غریبو خلکو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو پورته وي، **۷۵.۲** سلنه یې بېسواده دي. د هغو غریبو خلکو چې عمرونه یې له **۱۵** کلونو څخه پورته وي، یوازې ۷.۱ سلنه یې ابتدایي ښوونځي بشپړ کړي دي. په بېوزله او غریب پاړکي کې د بېکارۍ شرحه هم ۸.۴ سلنه او د نسبي بېکارۍ شرحه ۴۱.۱ سلنه ده.

په بل اړخ کې له هرو ۱۰۰۰ نویو زیږېدلو ماشومانو څخه ۲۲ یې له زیږېدو لږ موده وروسته مړه کېږی او د کرنې او مالدارۍ وزارت په اند ۴۰ سلنه افغانان غذایی مصؤنیت نه لری. له همدې کبله د فقر کچه د اقتصادی پرمختګ، د زده‌کړو له زیاتېدو، د بېکارۍ له کمېدو او زراعت سکتور ته په ځانګړې پاملرنې سره کمېدلای شی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د فقر ناوړه اغيزې اوناخوالې

داچې نيستمني او فقر مصيبت او ستونزې دی، نوطبيعي ده چې په ټولنه کې ناوړه اغيزې پرېږدي او د خلکو عقايد، افکار او سلوک اغيزمنوي، همدارنګه بيلابيلې ناخوالې رامنځ ته کوي لکه: کفر، ناپوهي، جنګونه، رنځونه، بيکاري او داسې نور، چې په لاندې توګه د دې ټولو څرګندونه شوې:

لومړی: ناوړه اغيزې:

۱– د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه:

فقر او خواري د انسان په عقيده باندی منفي اغيز او تاثير لري، او دا تاثير بې په هغه چاپيريال کې خورا زيات وي چېرته چې طبقاتي نظام،طغيان ،او سرکشی خپل اوج ته رسيدلی وي او نيستمن وګړي د مغرورو شتمنو تر ځنګ ژوند کوي،دغوره پيړيو لويانو (سلف صالحينو) ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې: ((**إذا ذهب الفقر إلى بلد قال له الکفر خذني معك** –کله چې فقر کوم وطن ته د تللو اراده وکړي، نو کفر ورته واي چې ماهم له ځان سره يوسه)). او په يوې ماثوره وينا کې راغلي چې: ((**كاد االفقر أن يكون كفرا** - نژدې ده چې فقيري کفر وګرځي)).[34]

نو داچې د فقر او نيستمنۍ اغيزه زياته ده، آن تر دې چې کله نا کله د يو مسلمان د کفر لا مل هم ګرځي، بايد چې يو مسلمان لدغسې مصيبت او بلا څخه په الله تعالی باندې پناه وغواړي لکه څرنګه چې په حديث کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به دغسې دعاء کوله: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [35] - ای الله زه له کفر او فقر نه پر تا باندې پناه نيسم)).

بايد چې يو مسلمان د دغسې دعاء ګانو سره سره د فقر د مخنيوي لپاره هم زياتې هلې ځلې وکړي،پدې باب کې د ځان او خپلې ټولنې په وړاندې مسئوليت ادا کړي، او پرېنږدي چې يرغلګر او کفري ځواکونه د اړتياوو پوره کولو او نيستمنۍ لمنځه وړلو په بهانه مسلمانانو ته په شهدو کې زهر ورکړي، لکه څرنګه چې په ځينې مسلمانو ټولنې کې داسې عملا وشول، او زموږ د هېواد د دې نژدې تاريخ په اوږدو کې دکمونستي نظريه پيکاري کيدل او د کمونستانو هغه شعار زمزمه کيدل چې (کور، کالي او ډوډۍ)، د نوموړې پدې لپاره يو ښکاره بيلګه ده، خو الحمد لله چې پدې اسلامي هېواد کې پدغسې شعارونو او ژمنو ورکولو کمونستان او بوډاګيان بې کامياب نه شول، او د نوموړی مفکورې علمبردارانو ته په دې ټاټوبي کې د کور په مقابل کې ګور، د کالو په بدل کې کفن، او د ډوډۍ په مقابل کې خاورې ورپه برخه شوې.

او داچې له کمونستي تيري وروسته په هيواد کې د پرلپسې ګډوډيو په نتيجه کې غربي مؤسساتو، مسيحي تبشيريانو او نورو بې لاره کوونکو ځواکونو د ځينې افغانانو د بې لارې کولو لپاره کومې هلې ځلې کړي او په ځينې کمو حالاتو کې خپلو شومو اهدافو ته رسيدلي دي، دا هم يو واقعيت دی چې بايد سترګې ورڅخه پټې نه شي، بلکې د دې او د دې په څير د نورو پېښو او حالاتو د مخنيوي لپاره بايد با احساسه افغانان متې را بډوهي، دعوتګران او علماء کرام خپل مسئوليت او جيبه تر سره کړي..

۲– په اخلاقو او تګلارو د فقر اغيزه :

په يو حديث شريف کې ذکر شوي :"يو سړي د شپې زکات ورکاوه، نو داسې چا ته يې لاس وراوړد کړ چې هغه غل و،سبا مهال چې خلك خبر شول ورته يې وويل تا خو نن شپه غل ته زکات ورکړی، بيايې بل وارچې زکات ويشه، نو په تصادفي ډول زناکارې ښځې ته يې ورکړ،کله چې سبا شو خلکو خبرې کولې چې فلانکي نن شپه هغسې ښځې ته زکات ورکړی دی ،نو په خوب کې ورته څوك راغی ورته يې وويل : ستا زکات ورکول غل ته کيدای شي هغه له غلا نه منع کړي او زناکارې ته ورکول

[34] - وګوره : مشکله الفقر وکيف عالجها الاسلام، د استاذ القرضاوي ليکنه ۱۵ مخ ، چاپ : مطبعة النهضة الجديدة .

20- - صحيح البخاري : کتاب الزكاة باب (۱۴) إذا تصدق على غني و هو لايعلم

[35]. رواه ابن خزيمة و غيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیدای شي هغه له زنا څخه منع کړي.[36]

په یو حدیث کې ذکر شوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به له قرض نه پر الله باندې زیاته پناه غوښتله، نو یو چا ورته وویل: ای د الله پیغمبره څه وجه ده چې له قرض څخه پر الله باندې زیاته پناه غواړې؟ نو هغه وفرمایل: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)).[37] کله چې یو سړی قرض واخلي او (احیانا) دهغی متعلق خبره کوي، نو دروغ وایي او که وعده کیږدي، نو نه یې پرځای کوي.[38]

نو معلومه شوه چې د قرض له وجې د یو سړي اخلاق منفي لور ته روانیږي او قرض ته زیاتره هغه خلک اړ کیږي چې بې وزله او غریب وي. او که مونږ د خپلې ټولنې ځینې هغو بدو وګړو ته وګورو چې په بیلابیلو بداخلاقیو کې اخته دي، نو وبه وینو چې د هغوی د بدعملۍ او بد سلوکۍ لویه وجه فقر دی.

۳- پر فکر باندې د فقر اغیزه:

فکر ته هم نیستمني یو ګواښ او خطر دی، د امام ابوحنیفه رحمه الله شاګرد امام محمد بن الحسن الشیباني رحمه الله په هکله نقل شوي چې: یوه ورځ هغه په مجلس کې ناست و، وینزه ورته راغله خبر یې ورته ورکړ چې وړه ختم شوي، نوهغه ورته وویل: خواره شئ زما له ذهن څخه دې د فقهي څلویښت مسئلې وویستلې. او پخپله د امام صاحب په هکله ویل شوي چې هغه به ویل: ((له هغه چا نه مشوره مه اخلئ د چا په کور کې چې وړه موجود نه وي)).

دا ځکه چې د دغسې شخص فکر به پرګنده او متشتت وي.

رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمایي:((لا يَقْضِي الْقَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ)).[39] د غصې په حالت کې به قاضي د دوو کسانو ترمنځ فیصله نه کوي.

او فقهاو په غصه او غضب باندی د قاضي سخته لوږه، تنده او نور اغیزناک انفعالات هم قیاس کړي دي.[40]

دویم: ستونزې او ناخوالې

هغه ناخوالې او ستونزي چې زمونږ په هېواد کې د فقر او بې وزلې له امله را پاتې دي او پر ټولنه باندې یې ناوړه اغیزه کړې مهم یې پدې توګه دي: ناپوهي، بیکاري، ګدایګري، رنځوري، خپلمنځي جنګونه دي، پردیسي او هېواد پریښودنه، او نورو ته احتیاج.

۱- ناپوهي:

د روسانو د تجاوز او تیري له امله زمونږ د هېواد یو زیات شمېر ښونځي ړنګ شول. او هغه کوم ښونځي چې د کمونستانو په وخت کې موجود و ډېرو یې خپل د نصاب او زدکړې معیار له لاسه ورکړیو..همدارنګه پر کمونستي نظام باندې د خلکو د بې اعتمادۍ او د هغوی د مفکورې د نه منلو له امله زیات شمېر زدکوونکو درسونه پریښودل..د ثانوي مرحلې څخه پورته د دار المعلمینو په شاګردانو کې هم کافي کموالی راغی او یو زیات شمېر د لوړو زده کړو محصلین د بندي کیدو، جهاد کې د برخه اخستلو او یا له هېواد څخه د هجرت کولو له امله له لوړو زدکړو پاتې شول.متاسفانه چې د کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته زمونږ د هېواد تعلیمي وضعه څرنګه چې لازم وه هغسې ښه نه شوه، بلکې په ځینو هغو سیمو کې چې داخلي جنګونو په کې زور واخیست د زدکړې بهیر ته پکې زیات تاوانونه ورسیدل.

---

[36]. صحیح البخاري ، کتاب الاستقراض و الحجر ، باب (۱) من استعاذ من الدین

[37]. متفق علیه

[38]. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵

[39]. صحیح البخاري ، کتاب الأحکام ، باب (۱۳) هل یقضي القاضي و هو غضبان؟

[40]. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دځینو احصائیو له مخې زمونږ د هیواد د بې سوادئ کچه ۹۰ سلنه ښودل شوې، چې لدې امله وجه زمونږ هېواد پہ تعلیم او فرهنګ کې له ډېرو غریبو هیوادونو څخه شمېرل کیږي.[41]

که له یو طرفه د روسانو تیري او په هېواد کې جنګونو زمونږ د ولس په تعلیم او تربیې باندې اغیزه وکړه، نو له بله پلوه فقر او بې وزلي هم د وطن د بچیانو د بې سوادئ او له تعلیم څخه د محروم کیدلو سبب شو. زمونږ د ولس هغه زده کوونکي چې تعلیم یې نه و پوره کړی د فقر له امله ونتوانیدل چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړي. د هجرت د چاپېریال په هغو شرائطو کې چې یو څه ناڅه د نوي نسل لپاره د زدکړې زمینه برابره وه ځینو فقیرو او بې وزله کورنیو خپل ماشومان د یو کپ مړئ تر لاسه کولو لپاره په کارونو کې مصروف کړل او د زده کړو له نعمت څخه بې برخې پاتې شول.

د کمونستي رژیم له سقوط نه وروسته خپل هېواد ته د یو شمېر مهاجرینو د راستندو او په هېواد کې د شته هېوادوالو د ښوونې او روزنې په خاطر باید چې جدي اقدامات شوي وای، ترڅو په هېواد کې د زده کړې یو مناسب چاپیریال برابر شي او په دې برخه کې لازم پرمختګ رامینځ ته شي، خو هسې ونه شول؛ ځکه چې داخلي مسلسلو جنګونو او ګډوډیو هیوادوال لدغسې نعمت او نورو نعمتونو څخه بې برخې کړل.

د طالبانو د اسلامي امارت په مهال هم د ښوونې او روزنې په بهیر کې کوم پرمختګ ونه شو ؛ځکه چې د هېواد شرایط جنګي او له سترو ګواښونو سره مخ و، بیا د نوموړي رژیم له سقوط نه وروسته سره له دې چې هېواد ته بې شمېره پیسې هم راغلی، خو دادی پدې برخه کې لازم انکشاف رامنځ ته نه شو، لکه څرنګه چې په کال **۱۳۹۵** هجری شمسي د سنبلې د میاشتې په **۱۵** نیټه د یونسکو د سازمان په یو راپور کې ویل شوي: ((لږ تر لږه یوولس میلیونه افغانان چې عمرونه یې له **۱۵** کالو لوړ دي د بیسوادۍ له کبله زورېږي،د سواد زده کړې د ملی پروګرام له مخې هغه کسان چې عمرونه یې له **۱۵** کلونو پورته دي څلور دیرش سلنه چې اتلس سلنه یې مېرمنې د سواد له زده کړې بې برخې دي)).

تېر کال په همدې مناسبت د پوهنې وزارت په جوړې شوې غونډه کې وویل شول چې لس میلیونه افغانان بې سواده دي، خو سږ کال د یو نسکو د موندونو له مخې د بې سوادو کسانو په شمېر کې یو میلیون زیاتوالی راغلی دی. د افغانستان د پوهنې وزارت په ټول هېواد کې د بې سوادۍ کچه **۲۳** سلنه یاده وي.[42]

۲– بیکاري:

بیکاري هم زمونږ د ولس هغه ستونزه ده چې فقر پکې زیات رول اداء کوي؛ د ا ځکه چې کله د یو هېواد یا ټولنې نظام - چې هغه حکومت دی- فلج شي او له کاره ولوېږي، نو بیا به هلته څنګه خلکو ته د کار زمینې او د روزۍ ګټلو فرصتونه برابر شي؟

افغانستان یو د هغو مملکتونو له جملې څخه دی چې د پرمختیایې هېوادونو په ډله کې راځي چې پدې هېواد کې بیکاري په زیاته اندازه سره شتون لري نظر د نورو پرمختیایې هېوادونو په پرتله باندې. د نړیوال بانک د سروې او نظرسنجئ پر اساس باندې چې په **۲۰۱۵** کال کی یې ترسره کړې تقریبا **۴۰**٪ خلک بې روزګاره دي او د افغانستان د اوسني حالاتو په کتو سره نور هم زیاتیږی چې په کال **۲۰۱۲** کې یې کچه **۴۵**٪ ښودل شوې ده.

بیکاري یوه داسې پدیده ده چې د یو مملکت په اقتصاد باندې ناوړه اغیزه او منفي اثرات لري چې ددې په واسطه باندې پر نورو اقتصادي متحولاتو باندې اغیزه کوي یعنې که چیرې په یو مملکت کې بیکاري شتون ولری، نو یقینا هلته د خلکو تقاضا نظر اجناسو ته نه وي؛ ځکه چې عاید شتون نه لري او چې عاید شتون ونه لری، نو خلک د اجناسو د اخیستلو توان نه لري او کله چې تقاضا شتون ونه لري نو عرضه هم نه وي یعنې تولید صورت نه نیسي چې ددې باعث ګرځي چې د مملکت کورني ناخالص تولیدات او ملي عاید کمیږي چې د یو مملکت اقتصاد د رکود حالت سره مخامخ کوي، نو کله چې اقتصادي رکود حالت سره مخامخ شي اهمه خبره ده چې دغه مملکت د بودیجوي کسر سره

---

25 - وګوره: افغانستان در سایه سیاست ،اقتصاد و فرهنك محمد حلیم تنویر، ص ۱۸۹

[42]. روزنامه صبح افغانستان,۲۳ جوزا، ۱۳۹۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخامخ کیږي بیا په دغه حالت کې ددې مملکت حکومت کچکول په لاس د نورو مملکتونو څخه کومک غواړي او یا هم له نړیوالو مئوسسو نه قرضه غواړي، دا هم په هغه صورت کې د امکان وړ ده چې نړیوالو سره رجسټر وي چې دا هم ځانګړی شرایط لری.[43]

باید په یاد ولرو چې زمونږ د هېواد د ظالمانه طبقاتي وضعیت له امله ډېر وړ خلک له کارونو او وظیفو محروم پاتې کیږي، په حکومتي ادارو کې پوستونه او ماموریتونه په زیاترو حالاتو کې د خپلوی، رشوت او ډله بازۍ پر بنسټ ترلاسه کیږي، همداراز ځینې هغه کارونه او قراردادونه چې د حکومتي ادارو له پلوه اعلانیږي یوازې د زور واکي او زرلرونکي ورته رسیدګي کولای شي، نه عام خلک.

او که له حکومت نه اخو خصوصي سکتور ته راشو، نو دا به راته جوته شي چې پدې میدان کې هم په مامورینو، اجیرانو او مزدورانو باندې ظلم کیږي، چې یا خو هغوی ته د کار برابر اجرت نه ورکول کیږي، یا د کار له ټاکل شوي وخت (چې اته ساعته یا پوره ورځ دی) له هغې نه په زیات وخت کار کولو باندې مکلف کیږي.

۳– ګدایګري (سوال کول):

زموږ د هېواد په داخل او بهر کې بیلابیل وګړي لکه:سپینږیري،ځوانان، ماشومان، معیوب او تور سرې نورو د سوال لپاره لاسونه اوږدوي ترڅو یو کپ ډوډۍ لاس ته راوړي . یو زیات شمېر کدایګر داسې هم دي چې اړمن او محتاج نه دي یا د کار کولو توانایي لري، خو ګدایګري یې یو عادت او پیشه ګرځیدلې.

که د ګدایګرانو حالاتو ته وکتل شي، نو وبه ګورو ځینې یې د خلکو د خواخوږۍ د راجلبولو په خاطر دروغ وایي،ځینې یې ځانونه او خپل ماشومان د ناروغۍ او یا ټپ (زخم) په حالت کې د سرك یا د لارې پر غاړه دیره کوي،چې په دې طریقه خپل ځانونه او یا د کورنۍ نور غړي د بیمارۍ د زیاتیدو له ګواښ سره هم مخ کوي.دا یو حقیقت کې چې د ګدایګرۍ له لامله زموږ د ټولنې یو شمېر خلک چې بیبلابیلې طبقې دي په بیکارۍ ،تنبلۍ ،ځان بې اعتمادۍ،بد سلوکۍ،د نفس په بې عزتۍ او داسې نورو تباه کوونکو معنوي او مادي ناروغیو کې اخته شول.

نو ایا زموږ د ټولنې حاکمه طبقه او توانمند خلک به د دغسې ناجایزه ګدایګرۍ په مخنیوي کې خپل مسئولیت اداء کړي او یا به زموږ ولس د هغو ګدایګرو په مخنیوي او معالجې کې څه وکړای شي کوم چې پر ځانونو یا خپلو ماشومانو.. باندې ظلم کوي او د یو کپ مړۍ په خاطر د خپلو ماشومانو ژوند په نیشه کولو.. او دې ته په ورته چارو سره په خطر کې اچوي؟ یقینا چې د دغسې ناروا کار منع کول نه یوازې چې د حاکمانو مسئولیت دی، بلکې د ټولنې ټول وګړي پکې شریک دي.

موږ مسلمانان داسې یو دین ته منسوب یو چې د کار و کسب، همت راپیداکولو، پر ځان اعتماد کولو او ځان په عزت کې ساتلو باندې راته امر کوي، زمونږ سپیځلی دین په دې باندې امر کوي چې مسلمان باید غښتلی او قوي وي، یو مسلمان بې له سختۍ اړتیا سوال ونه کړي داسې نه چې د قیامت له شرمندګۍ او سزا سره مخ نه شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَةُ، وَالسُّفْلَى السَّائِلَةُ**)).[44] د پاسه لاس له لاندې لاس نه بهتر دی او د پاسه لاس ورکونکی دی او لاندې لاس سوال کوونکی دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ)).[45] څوك چې له خلکو څخه د هغوي مالونه د خپل مال د زیاتوالي په خاطر وغواړي، نو په حقیقت کې دا د اور یوه سکروټه غواړي، نو خپله خوښه

---

[43]. ټول افغان،درېنۍ د ۱۳۹۲ لمریز کال د غبرګولي ۲۳ ،په افغانستان کی بیکاري او د هغه څخه د خلاصون لاري چارې،محمد اعظم (زکریا ۳۰/ ۲/ ۲۰۱۲م

44- صحيح مسلم ، كتاب الزكات

[45]- صحيح مسلم ، كتاب الزكاة

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ده چې ډېره غواړي او که لږه.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللهَ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ**)). [46] له تاسې څخه به د يو چا (ګدايګر) باندې د سوال کولو حالت هميش تر دې پورې وي چې (په قيامت کې) له الله تعالى سره داسې مخ شي چې پر مخ باندې به يې د غوښې کومه ټکړه نه وي پاتې.

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه:

انس بن مالك رضي الله عنه ويلي: له انصارو نه يو سړی رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغی او د يو څه غوښتنه يې ورڅخه وکړه، نو هغه ورته وفرمايل: ايا په کور کی څه نه لرې؟ هغه وويل د خره يوه کته شته چې يې اغوندو، او څه يې له ځان لاندې اچوو،همدارازد اوبو لوښی لرو چې اوبه پکې څښو. رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: هغه دواړه راوړه! نو هغه سړي دواړه شيان راوړل. رسول الله صلى الله عليه وسلم دواړه په لاس کې ونيول او اعلان يې وکړ چې: څوك دا دواړه اخلي؟ يو سړي وويل زه دواړه په يو دِرهَم اخلم، هغه بيا اواز وکړ چې څوک يې له يو درهم نه په زياتو پيسو اخلي؟ نو يو بل سړي وويل زه يې په دوه درهمو اخلم. رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته هغه شيان ورکړل دوه درهمه يې ورڅخه واخستل هغه انصاري ته يې ورکړل او ورته يې وفرمايل: يدې يو درهم خواړه واخله او کورته يې يوسه او پدې بل باندې تر خځ واخله او ماته يې راوړه.. نو چې کله يې ترخځ راوستله ورته يې وفرمايل ولاړ شه خس راوړه او خرڅوه يې او بايد چې پنځلس ورځې دې ونه ګورم. هغه سړي همداسې وکړل. بيا وروسته له هغه مودې رسول الله صلى الله عليه وسلم ته پداسې حال کې راغی چې لس درهمه يې لاس ته راوړي و چې په ځينو يې جامې واخستلې او په ځينو خواړه.

نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: دا کار تاته لدې بهتر دی چې سئوال کول ستا پر مخ باندی په قيامت کې داغ وي؛ دا ځکه چې سئوال کول پرته له دريو کسانو بل چا ته روا نه دي: هغه څوك چې ډېر محتاج وي او هيڅ نلري، بل هغه څوك چې د بل چا (د سولې) په خاطر يې مال لګولی وي او بل هغه څوك چې د وينې او قتل په بدل کې ديت ورباندې لازم شوی وي او هغه يې له پوره کولو نه بې وسې وي. [47]

يوسف قرضاوي صاحب وايي: په پورتني حديث شريف کی مونږ ګورو چې:

الف- د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم هغه سړي ته له زكات يا صدقاتو له مال نه څه ورنکړل؛ ځکه چې هغه قوي او پر کسب باندې قادر و.

ب- حديث شريف د بيکارئ د منځه وړلو پداسې يو ګام باندې مشتمل دی چې انساني نظامونو د اسلام له ظهور څخه وروسته له اوږدو پيړيو وپيژندلو.

ت- د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم ګدايګر په مادي موقتي مرستې ځواب نه کړ او نه يې يوازې د ګدايګرئ نه د منع کيدو وعظ ورته وکړ، بلکې د مشکل د علاج طريقه يې ورته وښودله او هغه مشکل يې ورته په کاميابه طريقه حل کړ.

ث- ددې ښودنه يې ورته وکړه چې څرنګه کولای شي د خپل توان برابر وسايل -که لږ وي او که زيات وي- په کار واچوي، ترڅو له ګدايګرئ منع شي او خپله اړتيا په هغه څه رفعه کړي چې ورسره موجود دي.

ج- ددې ښودانه يې ورته وکړه چې دکوم کار پواسطه حلاله روزي لاس ته راوړل کيږي هغه عزتمند کسب دی، که څه هم د خسو کيډيو راوړل او خرڅول وي، ترڅو په سوال کولو سره د مخ د اوبو له تويولو څخه انسان بچ شي.

ح- داسې کار ته يې وهڅولو چې دهغه دشخصيت،توان،شرايطو او چاپيريال سره مناسب و او د کار اله (وسيله) يې ورته په ګوته کړه چې په تردد او حيرانتيا کې پاتې نه شي.

---

[46]- صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب النهى عن المسئلة

[47]- حديث په: (**سنن أبي داود ، كتاب الزكاة، باب ٢٥**) کې ذکر شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خ- پنځلس ورځې فرصت یې ورته ورکړ تر څو له هغې نه وروسته د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم ته معلومه شي چې نوموړې کار ورته مناسب دی او که نه او غوښتنه یې ورباندې پوره کیږي او که نه؟ نو که چیرته مناسب نه وي او یا یې غوښتنه نه پوره کوي بله طریقه ورته وښایې.[48]

۴- رنځوري او ناروغي:

په دې کې شك نشته چې زمونږ په هېواد کې د پردیو او پر موږ باندې تپل شوو جنګونو پر صحت او روغتیا باندې ناوړه اغیزې پریباسلې دي،خو داهم څرګنده ده چې زمونږ د ولس د فقر او خوارئ له وجې له پخوا راهسې هېواد د رنځونو او بیماریانو پر ضد مقاومت کې پاتې راغلی او له پخوا راهسې مو ټولنه د ډاکترانو او د طبي وسایلو له نشتوالی او یا کمبود سره مخ وه.

په ډېر تاسف سره باید ووایو چې د هېواد د بیارغاونې په ډګر کې لکه د نورو برخو په څیر په صحي برخه کې هم ډېرې بودیجې مصرف شوي او مصرفیږي، خو هغه مطلوبه نتیجه ورباندې مرتب نه شوه او په هېواد کې د بیا رغاونې پر پروسې پیل کیدو باندې د کافي وخت په تیریدو اوس لا هم زمونږ هېواد وال د ډېرو عادي ناروغیو لکه د معدې، ګردې، توبرکلوز، محرقې او داسې نورو ناروغیو د درملنې په موخه له هېواد نه بهر سفرونه کوي.

ایا موږ د دې ناروغیو متخصصین ډاکتران نه لرو؟ او که ستونزه په دویانو کې ده، که هر څه وي،خو بیا هم ملامتیا مو حکومت او چارواکو ته ورګرځي، چې ولې د موجوده ستونزو حلولو ته پوره پاملرنه نه کوي؟ او ولې د شخصي ګټو په نظر کې نیولو سره د خلکو په حیاتي مسایلو باندې لوبې کوي.

باید ووایو چې که له یوه اړخه د هېواد د ورانې او ویجاړېدو د راپاتې اثراتو له امله مو ټولنه د ناروغیو په مهار کولو کې پاتې راغلې، نو له بله اړه د عامو هېواد والو فقر او بې وزلي هم د ناروغیو په زیاتیدو او خپریدو کې له پوره زوره کار اخلي. او دغه پدېده د فقر او نیستئ یوه ناخواله او بده اغیزه ګڼل کیږي، د دې حقیقت له ډېرو بیلګو څخه یوه بیلګه (په ۱۱/ ۸/ ۱۳۹۲ لمریز کې) د صحت عامې هغه راپور دی چې وایې: له (۱۵۰۰۰۰) هیوادولو څخه زیات د هیپیتات په ویروس اخته دي، چې دا شمېره د وخت په تیریدو سره زیاتیږي؛ ځکه چې په هیواد کې د دې ناروغۍ (او دې ته ورته) په هکله دخلکو د آګاهۍ کموالی، د تعلیم کموالی، او د ټولنې فقر دی.[49]

۵- خپلمنځي جنګونه :

د روسانو له شکست او کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته په هېواد کې د جنګ او جګړو لپاره کوم شرعي مبرر او دلیل موجود نه و چې یو مسلمان دې د بل مسلمان وینه توی کړي. لکن د قوم او ولس د ځینو وګړو د بدو تصرفاتو او شخصي مصلحتونو مخکې کولو پر بنسټ هېواد یو ځل بیا د داسې مصیبت او عذاب سره مخ شو چې له هغه ړومبني څخه څو ځله ستر او خطرناك و او پدغو جنګونو کې زیاتره د ولس د عامو وګړو برخه اخستل د فقر او نیستئ په وجه و، چې لدې لارې ځان ته مال او پیسې پیدا کړي او خپل اقتصادي مشکل پرې حل کړي.

هغو وګړو چې په ناحقه سره یې د یو مسلمان په قتل کې برخه اخستې وي باید چې په خپلو کړو وړو پښیمانتیا ښکاره کړي، الله تعالی ته توبه وباسي او که داسې ونکړي، نو له الهي ګرفت او عذاب نه به خلاص نه شي.

او د هغه وګړو کار هم الله تعالی ته سپارو کومو چې جنګونو ته د ثواب ترلاسه کولو یا د وضعې د سمون په بنیاد وردانګلي وي الله تعالی به د هغوی فیصله کوي او نژدې ده تاریخ او راروان شرایط او حالات داهم راپه ګوته کړي

30- فقه الزکات، د یوسف القرضاوي ۸۹۴/۲- ۸۹۷

[49]. ډاکټر عطاء فطرت، فیس بک ۳/۱۱/ ۲۰۱۷م(Atta Fitrat November 3/ 2017

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې څوک پر حق او څوک پر ناحقه و.

د دې لپاره چې له پورتنيو ناخوالو - چې عمده سبب يې فقر او نيستي ده - زموږ ټولنه وژغورل شي پکار ده چې قوم او ولس ته يو ښه بديل وړاندې کړو چې هغه اسلامي حکومت قايمول او شرعي نظام نافذول دي، داسې حکومت چې په ټولنه کې عدل او انصاف رامنځ کول ته لومړيتوب ورکړي، د رعيت هوساينه او آرامي يې له مهمو موخو څخه وي ، د هېواد د بيارغاونې لپاره پداسې يو اقتصادي شامل پلان باندې کار وکړي چې چې له يوه اړخه هېواد آباد شي او له بله اړه بيکاره هيوادوالو ته د روزی دلاس ته راوړلو لارې هوارې شي، په هيواد کې د طبقاتي نظام جرړې وباسي او د ظلم درغليو او شخصي ګټو پاللو پرمخ کلک ديوالونه ودروي.

۶- پرديسي او هېواد پرېښودنه:

له پخوا راهسې زموږ د وطن ډېر ځوانان به د غريبۍ او بد اقتصادي وضعيت له کبله زياتره دوو ګاونډيو هېوادونو پاکستان او ايران ته تلل، چې ايران ته به په تګ کې ډېر ستونزې موجود ؤ، او تر اوسه پورې دغه مشکل لا نه دی حل شوی..

کله چې پروسږ (په ۱۳۹۵ لمريز کې) د حکومت لخوا په پاکستان کې د مهاجرينو د راستنيدو غوښتنه وشوه، او هورې پر مهاجرينو باندې د هغه ځای حکومت لخوا ډېرې بدې ورځې راغلې، نو يو زيات شمېر مهاجر وطنوال خپل هېواد ته راستانه شول،حکومت او اړونده مئوسساتو چې د راستنو شوو هېوادوالو لپاره يو څه مرستې په نظر کې نيولې وې څه يې ورکړ شوې، خو بيا وروسته هغه مرستې هم د درغليو ښکار شوې، او له هغوی سره چې د حکومت لخوا د ځمکو او نمرو و کومې وعدې شوې وې، هغه تش پر کاغذ او يا په خوله باندې وينا پاتې شوه.

له بده مرغه چې پدغسې او هغسې وعدو او برنامو کې په خپله ځينې حکومتي جهاګيرداران، غصب کوونکي او درغلي کوونکي لاسونه داخليږي چې په يو نامه او بل نامه د خپلو ځانونو لپاره وهنې او جهاګيرداری کوي، الله تعالی دې دغسې خاين، غاصب او درغلي کوونکي لاسونه لنډ کړي!

له تير کال راهسې ډېرراستانه شوي هېوادوال وليدل شول چې لدې بدې ورځې - چې په خپل ټاټوبي کې له لوږې، بيچارګۍ او بيکارۍ سره مخ شول- بيرته د پاسپورټونو په وسيله پاکستان ته ولاړل..او که ځينې غافله وګړو ته دغه واقعيت يو حقيقت نه بريښنې، نو د پاسپورټونو دفترونو، او د پاکستان سفارت يا قونصلګريو ته دې ورشي او هلته دې يو معلومات وکړي، د افغانستان او پاکستان ترمنځ پولو او بندرونو ته دې دې ورشي، او بيا دې پاکستان ته هم ولاړ شي او هلته دې له خپلو هېوادوالو وپوښتي!

دا خو د هغو بيچاره وطنوالو ګزارش ؤ چې زموږ په څنګ کې له موږ سره دوو رقيبو ګاونډيو هيوادونو ته اړتيا لري، ترڅو پکې واوسيږي او يو کپ مړی پکې پيدا کړي او هغه وګړي چې غربي او کفري هېوادونو ته ورځي،که څه هم ځينې يې له شتمنو کورنيو څخه دي، خو بيا هم د هغوی وطن پرېښودنه او هلته ځای پر ځای کيدل يا اقامت غوره کول زموږ د ټولنې او هېواد په ګټه نه دي، او د نوو او تنکيو ځوانانو د انحراف او بد اخلاقه کيدو حقيقت خو له هيچا پټ نه دی.

له رب العالمين څخه سوال کوو چې: زموږ په هېواد کې داسې يو اسلامي عادلانه او پياوړی نظام رامينځ ته شي چې د نورو ننګونو ترڅنګ د خپل وطن د پرېښودنې ننګونې ته هم چمتو والی ولري!

۷- نورو ته احتياج:

د يوانسان بل داسې يو انسان ته اړتيا چې هغه يې له مجبوريت نه بده استفاده وکړي، يا يې مرسته او تعاون مشروط کړي، همداراز د يوې ټولنې يا يو هېواد بل هېواد دغه ډول احتياج ځينې وخت له ستونزو او مشکلاتو سره مخ کوي، لکه عملا وليدل شول چې ځينې ګاونډي هېوادونه – په ځانګړې توګه رقيبان هېوادونه – د خپلو ګاونډيانو له مجبوريت او اړتيا نه بده استفاده کوي. زموږ په هېواد کې د کمونستي کودتا نه وروسته کله چې اسلامي مقاومت او د کفر او الحاد پر ضد باندې مبارزې ته سخته اړتيا وه او پدې مورد کې د ځينې ګاونډي هېوادونو مرستې او کومک ته اشد ضرورت راپيدا شو، نو بيا وليدل شول چې له مقاومت او جهادي بهير سره د مرسته کوکلو په بدله کې يې خپلې ځينې داسې ګټې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظر کې نیولې وې کومې چې زموږ د ملت او هېواد په تاوان او ضرر تمامیدې..

نو د فقر او نیستمنۍ یوه ناخواله او منفي اغیز په انفرادي کچه او د هېواد په کچه نورو ته احتیاج او اړتیا ده، الله تعالی دې زموږ د هېواوالو اړتیاوې له خپلو لا محدودو خزانو څخه پوره کړي!

باید چې یو مسلمان د حاجتونو د رفع کولو او د استغناء په نیت سره چې الله تعالی یې مستغني او له خلکو بې پروا کړي دغه دعاء ووایي: ((**اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى**.[50] ای الله زه له تا څخه د هدایت، پرهیزګارۍ، پاکدامنۍ، موړوالي او بې حاجتۍ سوال کوم)). په حدیث کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به دغه دعاء کوله.

که چیرې موږ په هېواد کې یو داسې اسلامي غښتلی نظام ولرو چې په اقتصادي ډګر کې په خپلو پښو باندې ولاړ وي،او نورو هېوادونو ته اړتیاو نه لري، نو کولی شي چې د خپل رعیت او ملت هویت، تشخص، کتلور اوثقافت هم په بشپړه توګه باندې وساتي؛ ځکه چې د ځینو هېوادونو اقتصادي مرستې – په ځانګړې توګه د کفري هېوادونو مرستې له ځان سره فرهنګي، فکري او نورې موخې او اهداف لري، چې نن سبا یې دغه پدیده هېوادوالو ته ښه روښانه ده.

---

[50]. مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

د هېواد زیات محتاجه وګړي

قرآن کریم د ټولنې هغه وګړو ته چې مالي توانایي ونه لري، اړمن او محتاج وي د فقیر او مسکین اصطلاح کاروله ده. د دغه اصطلاح لاندې د محتاجو وګړو بیلابیل ډولونه راځي که هغه سوالګر وي یا سوال نه کوي ، په بدن روغ وي ، ناروغ او معذور وي،سړی وي او که ښځه.

داچې زموږ په هېواد کې له څلورو لسیزو زیات دوامداره جنګونه وشو، د دوو لویو یرغلګرو (روسانو، امریکایانو او متحدینو یې) پدې بې چاره اوبې دفاع ولس باندې بیلابیلې اسلحې وازمایلې. چې بالآخره د لویو بشري ناورینونو لامل وګرځید او د ځاني تاوانونو ترڅنګ یې زیات مالي تاوانونه هم رامینځ ته کړل چې لدې او نورو سببونو په وجهې د ولس زیاتره وګړي له بیچاره ګۍ او فقیرۍ سره مخ شول. په لاندې نقاطو کې د هیواد د زیاتو بیچاره وګړو د احتیاج څرګندونه او بیا د هغوی کفالت کولو لارې چارې ذکر شوي دي:

لومړی: بې وزله ښځې:

داچې د اسلامي دین او د وطن د ساتنې په خاطر د یرغلګرو په دفعه کولو کې زیاته ونډه د ځوانانو وه، همدارنګه د جنګونو په دواړه طرفه لیکو کې زیات برخه لرونکي خپله افغانان و، نو د ځوان نسل د شهادتونو او مړینو له امله په هېواد کې یو زیات شمېر ځوانمې کونډې پاتې شوې چې د محتاجو خلکو په کتار کې لومړی همدغه طبقه ښځې راځي، بیا ورپسې هغه ښځې د میړونو په شتون کې هم په کار اوکسب باندې مکلفې دي یا سوال او ګدایګري کوي.

۱– په اسلام کې د ښځې مقام :

د طبیعت او واقعیت په بنا سره ښځه نیمه ټولنه، نیم ولس او د ماشوم لومړی مدرسه او ښونځی دی.د اسلام سپیڅلی دین چې د بشریت د لارښوونې او د ژوند مکمل نظام دی، د ژوند د نورو اړخونو او برخو په څیر یې دښځې په هکله هم پوره لارښوونې کړې دي. له اسلام نه مخکې په جاهلي ټولنه کې ښځې ته د حیوان په څیر هم نه کتل کیدل .کفارو مشرکانو د ښځو وجود نه منلو او نه ورته په کوم حیثیت باندې قایل و، نو الله تعالی په خپل کتاب کې دغه کار وغندلو ویې وفرمایل: ((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُۥ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلْقَوْمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓ ۚ أَيُمْسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُۥ فِى ٱلتُّرَابِ ۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾)).[51] او کله به چې لدوی نه یو چا ته د لور (زیږېدو) زیری ورکړ شو،نو مخ به یې (له خفګانه) تك تور واوخت او له غصې به ډ شو، له خلکو به پټ شو د هغه څه د ناخوښۍ له امله چې خبر یې ورکړ شوی (بیا به یې پدې فکر کولو چې دغه لور) سره د سپکاوي (د خلکو له بېغور سره سره) وساتي او که په خاورو کې یې (ژوندې) ښښه کړي؟ خبردار بد دي هغه څه چې دوی یې پریکړه کوي .

د ښځې د مقام د اوچتولو او پر هغوی باندې د ناخوښۍ د منځه وړلو لپاره د اسلام دین هغه حقیقت رابرسیره کړ چې په ټولنه کې نر او ښځه یو له بله څخه دي چې پر همدې دواړو باندې دنیا آباده ده، الله تعالی فرمایي: ((يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾)).[52] اې خلکو! له خپل هغه رب څخه ووېرېږئ چې له یوه نفس یې راپیدا کړئ او له هغه یې د ده جوړه راپیدا کړه او له دواړو یې ډېر نارینه او ښځې خواره کړل، هم د هغه الله په نسبت تقوی ولرئ چې په خپلو کې غوښتنې پرې کوئ او هم د خپلوۍ په اړه، بې شکه چې الله ستاسو څارونکی دی.

---

[51]- النحل ۵۸ - ۵۹

[52]. النساء ۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه بدې انگيرنې د منځه وړلو لپاره چې ناپوهه خلک د لورانو په زيږېدو خفه کيږي، الله تعالی هغه حقيقت رابرسيره کړ چې دا زما کار دی چې چا ته زوې ورکوم او که لور ((لِّلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾)). [53] باچاهي خاص الله تعالی لره ده ،هر څه ته چې يې اراده وشي پيدا کوي يې، چا ته چې يې خوښه شي لوڼۍ ورکوي او چا ته چې يې خوښه شي زامن ورکوي.

لکه څرنگه چې الله تعالی په دنيا کې ښځه له سړي سره د هغه د حيثيت او مقام برابر د خپلو حقوقو خاونده ده، د آخرت په لحاظ هم الله تعالی ورته د عمل برابر ثواب او پاداش ورکوي، پدې معنی چې څرنگه ښځه له سړي سره په دنيا کې د خپل حيثيت برابر حقوق لري په آخرت کې هم دخپل عمل برابر حقوق (ثواب او پاداش) ورکول کيږي الله تعالی فرمايلي:((وَمَن يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾)). [54] او څوک چې نيک عمل وکړي له نارينو او ښځينو، پداسې حال کې چې ايمان لرونکی وي، نو داکسان جنت ته بوځم، چې د نقير (خرما د زړي شا داغ) په اندازه تيری به ورباندې ونه شي.

له اسلام نه مخکې په عربي جاهلي ټولنه کې ښځه له مدني او مالي حقوقو څخه بې برخې او محرومه وه او هغې ته به د يو حيوان په څير کتل کيدل، همداوه چې د اسلام د لمر په راختلو سره هغه له خپلو ټولو حقونو برخورداره شوه او په قران عظيم الشان کې يې د ښځو په نامه يو سوت (النساء سورت) رانازل شو په کوم کې چې د ښځو زياتره هغه حقونه په برخه شوي چې دوی ورڅخه محرومې وې لکه مهر ، ميراث او د اسې نور مالي او مدني حقونه. او داچې په سړو کې د ښځو په وړاندې د ترحم عاطفه پيدا او لاپسې قوي شي، د اسلام د ستر پيشوا او د الله تعالی د استازي صلی الله عليه وسلم په عمل او ويناو سره ډېر داسې څه بيان او څرگند شو چې د دې محروم مخلوق د حقونو پر ساتنې باندې تاکيد کوي، د حديثو په يو راويت کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)).[55] ای الله زه ډاروم او ملامتوم هغه څوک چې د دوه کمزورو: يتيم او ښځې حق اخلي. له عايشي رضي الله عنها نه پوښتنه وشوه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به په کورکې څه کول هغه وويل د خپل کوروالو (بيبيانو) په خدمت (او دهغوي سره په کارکی مرسته کولو) کې به مشغول و ، او کله به چې د لمانځه وخت داخل شو اودس به يې وکړ او لمانځه ته به راووتلو . [56]

دا چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم بيبيانی له څلورو څخه زياتې وې پدې کې د نورو حکمتونو ترڅنگ يو حکمت داهم و چې په عملي زندگۍ کې د هغوی مالي سرپرستي له هغوی سره مرسته، تعاون، ښه چلند او اخلاق د هغوی له لارې امت ته انتقال شي چې هغوی هم ورپسې اقتدا وکړي.

د مومنانو مور عايشه رضي الله عنها فرمايي ((يوه ورځ يوه ښځه چې دوه لوڼۍ ورسره وې زموږ کورته راننوتله او څه خوراک يې وغوښت ،نو ما پخپل کور کې پرته له يوې کجورې بل څه ونه موندل. هغه کجوره مې ورته ورکړه، هغې دوه ټوټې کړه يوه ټوټه يې خپلې يوې لور ته ورکړه او بله يې بلې ته او پر خپله مخه ولاړه .کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم راغی ما د غه کيسه ورته وکړه، نو هغه وفرمايل: چا ته چې الله تعالی لوڼۍ په برخه کړي او بيا د هغوی ښه پالنه وکړي،هغه لوڼۍ به ورته په آخرت کې له اور نه نجات او پرده وگرځي)). [57]

د حديثو په يو بل راويت کې راغلي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((څوک چې درې لوڼۍ،يا درې خويندې،او يا دوه لوڼۍ ولري او پر هغوی لگښت (خرچه) کوي، هغوی ته ادب ورزده کړي، د هغوی ښه سرپرستي او

[53]- الشورى ۴۹
[54]- النساء ۱۲۳
38- سنن ابن ماجه
39- صحيح البخاري ، كتاب النفقات ، باب (۸) خدمة الرجل في أهله
40-- صحيح البخاري ، كتاب الزكاة ، باب (۱۰)
41- - سنن أبي داود : كتاب الأدب ، باب (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پالنه وکړي، تر هغه وخت پورې د هغوی پالنه وکړي چې د واده مهال ته ورسیږي او بیا یې د واده انتظام وکړي، نو هغه ته جنت لازم شو».[58]

۲- زموږ په ټولنه کې د ښځو محرومتیا:

داپه ډاګه ده چې زموږ د ټولنې د تیرې یوه زیاته برخه پر ښځو باندې تحمیل شوې، موږ پخپله ټولنه کې ګورو چې زیاتره ښځې له میراث نه بې برخې دي،او ځینې ښځې له مهر څخه محرومې دي، همدارنګه د هېواد په بعضې قبایلي سیمو کې ښځې د یو سامان او یا څاروي په څیر پلورل کیږي چې لدې امله دغسې خلک د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د هغه وعید مصداق ګرځیدلي چې فرمایي: «الله تعالی داسې فرمایلي: درې کسان داسې دي چې زه به ورسره د قیامت په ورځ جنګ کوم : یو هغه شخص چې زما په نامه عهد (تړون) وکړي او بیایې مات کړي، بل هغه سړی چې ازاد انسان د پیسو په مقابل کې وپلوري او (هغه پیسې) مصرف کړي ، او بل هغه څوک چې په مزدور باندې کار وکړي او د کار بدله او مزدوري ورنکړي».[59]

نو راځئ چې د خپل دین د تعلیماتو سره سم خپلو خویندو ته د هغوی حقوق ورکړو،ترڅو مو د الله په وړاندې مسئولیت اداء شي او د دښمنانو له نیوکو هم خلاص شو. زموږ دښمنان چې کله دغه ظالمانه چلندونه ګوري، نو بیا د اسلام پر دین باندې نیوکې کوي، د هغوی اکثریت د اسلام د سپیڅلي دین حقانیت د مسلمان په عمل باندې پیژني او دې ته نه ګوري چې د اسلام دین د وګړو په کردار نه پیژندل کیږي، بلکه لومړی باید حق وپیژندل شي او بیا پر هغې باندې د خلکو عملونه وتلل شي.

۳- باید د ښځو حقونو ته پاملرنه وشي:

الله تعالی فرمایي: «وَلَهُنّ مِثْلُ الّذِي عَلَيْهِنّ بِالْمَعْرُوفِ».[60] د ښځو هم (پرنارینه و) څه حقونه دي چې په غوره توګه یې اداء کړي لکه دنارینه وو چې پر ښځو حقونه دي.

په حِجّة الوداع (د مخه ښې حج) کې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د عرفات او لوی اختر په ورځ کومه خطبه ولوستله، په هغې کې یې اسلامي امت ته ډېرې مهمې توصیې او سپارښتنې وکړې چې یو ه توصیه له ښځو سره د ښه چلند کولو او هغوی ته د حقونو ورکولو په هکله وه، رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: «فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ،وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ».[61] نو له الله څخه د ښځو په حق کې ووډار شئ، یقینا چې تاسې هغوی د شریعت د پیروی د امانت په اساس اخستې دي (نکاح مو ورسره کړې ده) او د هغوی عورتونه مو د الله تعالی د حکم پر بنسټ ځانونو ته روا کړي دي،پر هغوی ستاسو دا حق دی چې په خپلو کورونوکې داسې چا ته اجازه ورنکړي چې تاسې یې بد ګڼئ، نو که داسې یې وکړل بیا یې داسې ووهئ چې ډېر سخت نه وي، او پر تاسې د هغوی حق خوراک او په ښه طریقې سره جامه ورکول دي.

زمونږ په ټولنه کې دې ته ډېره اړتیا ده چې ښځو ته د خپل حقوق ورکړل شي او هغه ښځه ښځې چې له خوارئ او غریبئ سره مخ دي په سهي توګه د هغوی پالنه او کفالت وشي په ځانګړې توګه بې وزله کونډې، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: «السَّاعِي على الأرْمَلَةِ وَالمِسكينِ كالمُجاهِدِ في سَبيلِ الله، أَو كالَّذي يَصُومُ النَّهارَ،ويَقُومُ اللَّيْلَ».[62] کونډې او بې وزله ته پاملرونکی (په اجرکې) د الله تعالی په لار کې د جهاد کوونکی سره یو برابر دی او یا د هغه چا په څیر دی چې ورځ یې په روژې او شپه یې په لمانځه تیریږي.

په هیواد کې باید د دې هڅه وشي چې بې وسه او بې وزلو ښځو لپاره د یو منظم پلان له لارې د کفالت لړۍ پیل شي، ترڅو وکولاشو له یوه پلوه د ښځو د ګدایګرۍ –چې خورا زیات ناوړه نتایج پرې مرتب کیږي – مخنیوی وشي او له بله پلوه شرعي

42- صحیح البخاري، کتاب البیوع ، باب (۱۰۶) اثم من باع حرا

60 . البقرة ۲۲۸.

61 صحیح مسلم

44- صحیح البخاري، کتاب الأدب ، باب الساعي علی الأرملة

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکلفيت او مسئوليت اداء شي.

د حکومت او نظام لخوا د کفالت او مالي مرستو ترڅنګ بايد په ټولنه کې د عامو خلکو آګاهي ته هم پاملرنه وشي، په کلو، قريو او د ښارګوټيو په داخل کې د بې وزلو ښځو د مرستې لپاره صندقونه کېښودل شي، همدارازد بې وزلو ښځو خپلوان د هغوى لازمې سرپرستۍ او کفالت ته وهڅول شي.

د ښځو د بې وزله پاتې کېدو د مخنيوي په برنامه کې بايد دا انګيزه هم راپيدا شي چې د ښځو ګدايګري کول او د بې وزله ښځو مرسته نه کول يو ټولنيز ظلم دى چې توانمند خلک وربانديې ماخوذ دي بايد دغه ظلم او تيري ته نور د پاى ټکى کېښودل شي.

او هغه ښځې چې دکار او کسب توان لري، نو بايد چې حکومت هغوى ته مناسبې پروژې په کار واچوي لکه: د لاسي ګنډنې، ماشيني ګنډنې، اوبدل او داسې نور،چې لدې لارې له يوه اړخه د هغوى اقتصادي ستونزې د کار او کسب کولو له په وسيله حل شي او له بله اړخه د هغوى د کار او کسب انتاج د ټولنې په پرمختيا او ترقۍ کې ولګول شي.

بايد د اسلامي مکلفيت پر بنسټ د حکومت له پلوه د ښځو د شان برابر او د شرعي لارښوونو سره سم داسې پروژې په کار واچول شي چې اساسي هدف يې د ښځو د مشکلاتو حل کول او د هغوى عزت لوړول وي،او د پروژو په تطبيق کې داسې اړخونو يا مئوسساتو ته اجازت ورنکړ شي چې دښځې عزت او مقام ته صدمه رسوي او که داسې نه وي، نو زموږ د ټولنې د بې وزله ښځو ستونزې به حل نه، بلکې زيات به شي.

دويم:بې وزله ماشومان:

د اسلام سپيڅلى دين د انساني ټولنې د غوښتنو په لړ کې د ماشوم پالنې او تربيې ته هم پوره پاملرنه کړې او د هغې د عزت او ساتنې په هکله يې لازمې لارښوونې کړي .له اسلام نه مخکې د جاهليت په زمانه کې مشرکانو خپل اولادونه د فقر او لوږې له ويرې وژول، نو الله تعالى په قرانکريم کې د دې کار غندنه او مخنيوى وکړ، الله تعالى فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَـٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَـٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾)).[63] تاسې خپل بچيان د لوږې له وېرې مه وژنئ هغوى او تاسې ته خو روزي موږ درکوو. بيشکه د هغوى وژل لويه ګناه ده. همدارنګه فرمايي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَـٰدَكُم مِّنْ إِمْلَـٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ ۖ)).[64] او تاسې خپل اولادونه د لوږې له ويرې مه وژنئ مونږ تاسې او هغوى ټولو ته روزي درکوو.

په اسلام کې د ماشوم سرپرستي او د هغه د پالنې مسئوليت لومړى د هغه د پلار مور او بيا د هغوى د نه موجوديت په صورت کې د هغه په نژدې خپلوان باندې دى،مګر د خپلوان د نشتوالي يا د بې وزلۍ په صورت کې دغه مسئوليت حاکم ته راجع کيږي او د دې مسئوليت په اړه به پوښتنه کيږي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:((كُلُّكم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ)).[65] هر يو له تاسې نه شپونکى دى او له هر يو به د هغه د رعيت او ماتحت په هکله پوښتل کيږي .

بايد وويل شي چې په عمومې توګه په فقيرو او نيستمنو ټولنو کې د ماشومانو په وړاندې په درسته او سهي طريقه مسئوليت نه ادا کيږي، نو همدا وجه ده چې زموږ په هېواد کې ماشومان د خورا زياتو ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان دي ،د هغوى حقوق ورکول خو لاپريږده بلکې پر هغوى باندې ظلم او تيرى کيږي. ځينې هغه ماشومان چې د منډې او

63- الاسراء ٣١

64- الأنعام ١٥١

65- متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترړې جوګه دي د روزئ او رزق تر لاسه کولو په خاطر د لوی خطرسره مخ دي .د تنکي ماشومانو په سختو کارونو کې مشغوليدل، د هغوی ناوړه استخدام، ګدايګري کول، دا ټولې هغه ناخوالی دي چې زموږ د ولس د بې وزلۍ او فقر له امله رامنځ ته شوي دي.

د قوس ۲مه نيټه (کال ۱۳۹۲ لمريز) د افغانستان د کار، ټولنيزو چارو..د راپور له مخې په هېواد کې ۳.۱ ميليونه ماشومان د بېلابېلو خطرونو له ګواښ سره مخ دي. د ځينو ارقامو له مخې، ۲،۱ ميليونه ماشومان دا مهال په درنو کارونو بوخت دي. افغان ماشومان وايي چې لا هم له سختو ستونزو سره لاس او ګريوان دي، د دولت لخوا يې لاسنيوی نهدی شوی او د خپل ژوند د تأمين لپاره خپل راتلونکي ته اند ېښمن دي.

تاسې څه فکر کوئ زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د سختو کارونو په کولو مجبور شوي او يا له خپل توان څخه څو چنده زيات بار وړي ايا هغوی د خواخوږئ، همدردئ او ترحم وړ نه دي ؟

حقيقت دادی چې موږ په خپله ټولنه کې دغه ماشومانو ته د څارويو په څير هم ونه کتل.اسلام چې کله څاروي باندې د مهربانۍ امر کوي،څو يې خاوند وربادې د هغه له توان څخه پورته بار يو نه سي، نو په طريقه اولی سره دغه مهرباني او ترحم پر يو ماشوم باندې په کار دی .

زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د ژوند يوه برخه يې په ډېرانونو او چتلځيو کې د کباړ راټولو په خاطر تيريږي، د صحت ،او روغتيا د خرابوالي له يو لوی ګواښ سره هم مخ دي او څه فکر کيږي هغه ماشومان چې ګدايګري او سوال کول پيشه ګرځيدلې او يا د قاچاق په نقلولو کې استخداميږي انساني طبيعت به يې روغ او سالم پاتې شي او که داچې ټولنه دې له هغوي نه صرف نظر شي ؟

د بې وزله ماشومانو ژغورنې ته اړتيا:

راځئ چې د خپلو بچيانو د پالنې په څېر د ولس د بې وزله ماشومانو غم وخورو او د هغوی د ژغورنی لپاره متې را بډ وهو. زما په نظر د هغوی په ژغورنه او پالنه کې بايد دا لاندې نکات په نظر کې ونيول شي:

ا - د قوم او ولس هر ماشوم د تعليم او تربيې له اساسي زده کړو برخمن شي.

ب- هغه خيريه بنسټونه چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کار کوي لږ او محدود دي، نو دې ته اړتيا ده چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کافي او مطلوب خيريه بنسټونه تاسيس شي.

ج- د ماشوم د پالنې او هغې ته د روزئ د ګټلو د کسبونو ترڅنګ د هغوی د سالمې تربيې او روزنې لپاره لارې چارې هوارې شي.

د- که يو بنسټ يا يا کومه مئوسسه غواړي د بې وزله ماشومانو لپاره د حرفوي زده کړو مرکز پرانيځي، نو د هغوی د توان برابر کسبونه او پروګرامونه ورته داير کړي، چې د هغوي د عمر او جسمي طاقت په نظر کې نه نيولو سره پداسې څه مکلف نه کړای شي چې له وسې او توان يې پورته وي، څو پرهغوی باندې د ظلم کولو په وعيد کې رانه شي ،اود دښمنانو د هغې نيوکې مورد ونه ګرځي چې وايي: په اسلامي هيوادونو کې ماشومان په درنو کارونو مکلف کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم: یتیمان:

په اسلامي شریعت کې یتیم هغه چا ته وایي چې پلار یې مړ شوي وي، په داسې حال کې چې دې بلوغ ته نه وي رسیدلای.[66]

یتیمان او یا پلار مړي د ټولنې د زیاتو بې وزلو او محتاجو طبقو څخه شمېرل کیږي؛ دا ځکه چې یتیم د پلار له نعمت او د هغې له سرپرستۍ نه بې برخې او محروم وي او پدې طبقه کې ځینې هغه ماشومان چې پرته له مور نه د کورنۍ بل کوم سرپرست هم نلري زیات محتاج بلل کیږي، چې د ژوند له سختو تکلیفونو او کړاوونو سره مخ وي.راځئ چې د دې بې وزله طبقې په لاس نیوي او ژغورنه کې دا لاندې مهم نکات په نظر کې ونیسو:

۱- یتیم پالنه یوه مهمه دیني فریضه ده:

د اسلام سپیڅلي دین د داسې بې وزلو ماشومانو سره په غوره چلند او د پر ښې سرپرستي او هغوی ته پر ښې پاملرنې باندې تاکید کوي،له هغوی سره د هر ډول بدچلند مخنیوي کوي او د هغوی د حقونو د ضایع کولو په کلکه سره غندي،چې دغه مفهوم د قرانکریم او نبوي احادیثو په یو شمېر نصوصو کې ذکر شوی دی، د نمونې په توګه:

أ. الله تعالی فرمایي: ((وَلۡيَخۡشَ ٱلَّذِينَ لَوۡ تَرَكُواْ مِنۡ خَلۡفِهِمۡ ذُرِّيَّةً ضِعَٰفًا خَافُواْ عَلَيۡهِمۡ فَلۡيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡيَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدًا ﴿٩﴾)).[67] او ودې ویریږي هغه خلك که چیرته د هغوی له مړینې وروسته د هغوی کمزوري اولادونه (ماشومان) پاتې شي، نو د هغوی اړوند به اندیښنه وکړي، همداسې دې د نورو د اولادونو په هکله له الله تعالی څخه وډارشي او له هغوی سره دې سم چلند وکړي او سمه خبره دې ورته کوي.

ب.الله تعالی فرمایلي: ((وَلَا تَقۡرَبُواْ مَالَ ٱلۡيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ حَتَّىٰ يَبۡلُغَ أَشُدَّهُۥۖ)).[68] او مه نزدې کیږئ د یتیم مال ته، مګر په هغه طریقه چې سمه وي ،څو چې زلمیتوب ته ورسیږي.

پدې آیت شریف کې الله تعالی د یتیم د مال په ساتنه امر کوي او پدې تاکید کوي چې سرپرست یې باید په مال کې ناجایزه تصرف ونکړي، مال یې په پوره امانتداری ورته وساتي او چې کله له یتیمتوب څخه ووځي (بالغ شي) په پوره توګه یې ورته وسپاري لکه چې پدې بل آیت کې یې هم وضاحت شوی دی: ((وَٱبۡتَلُواْ ٱلۡيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنۡ ءَانَسۡتُم مِّنۡهُمۡ رُشۡدٗا فَٱدۡفَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ أَمۡوَٰلَهُمۡۖ وَلَا تَأۡكُلُوهَآ إِسۡرَافٗا وَبِدَارًا أَن يَكۡبَرُواْۚ)).[69] تاسې یتیمان وازمایې تردې چې کله زلمیتوب ته ورسیږي، نوکه هوښیارتیا مو ورڅخه ولیده خپل مالونه ورته وسپارئ او د هغوی مالونه په اسراف او زیاتي سره مه خورئ ددې له ویرې چې ستر به شي (او مالونه به یې ستاسې له تصرف نه ووځي) د فقهې پوهانو پدې خبره باندې اتفاق کړی چې کوم یتیم تصرف نه شي کولی د هغه سرپرست به یې په سمه طریقه په مال کې تصرف کوي. همدارنګه علماء پدې خبره اتفاق لري چې شتمن او غني سرپرست به د هغه له مال نه د ځان لپاره څه نه اخلي او نه مصرفوي او نه به ورڅخه خوراك کوي او فقیر او نیستمن سرپرست (څوک چې یې مال په کار اچوي) پداسې توګه به ورڅخه خوراک کوي چې اسراف او زیاتی پکې نه وي، لکه څرنګه چې الله تعالی د همدغه مخکیني ایت په اخر کې فرمایي: ((وَمَن كَانَ غَنِيّٗا فَلۡيَسۡتَعۡفِفۡۖ وَمَن كَانَ فَقِيرٗا فَلۡيَأۡكُلۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِۚ .او هغه څوک چې غني وي، نو ځان دې د هغه له ماله وساتي، او که څوک فقیر وي نو په جایزه طریقه دې (د حق زحمې برابر) ورڅخه دخپل خوراک لپاره اخلي).

[66]- وګوره : الفقه الاسلامي وأدلته د کتور وهبة الزحیلي ، ۸ \ ۷۹ ،چاپ دار الفکر.
[67]- النساء ۹
[68]- الأنعام ۱۵۲
[69]- النساء ۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مومنانو مور عايشه رضي الله عنها وايي:((دغه آيت د يتيم د سرپرست په هکله نازل شوی، نو که چيرې هغه نيستمن وي د خپل کار او زحمت په اندازه دې وورځخه خوراك کوي)). او د حديثو په يو بل يو روايت کې ذکر شوي: يو سړي له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې زما هيڅ مال او داراي نشته او يتيم مې له سرپرستی لاندې دی، نو هغه ورته وفرمايل: د خپل يتيم له مال نه داسې خوراک کوه چې اسراف او زياتی کوونکی نه وې، د هغه له مال څخه د ځان لپاره بچت کوونکی نه وې، همداراز د هغه پر مال باندې خپل مال ساتونکی نه وې.[70]

۲- د يتيم پالنې اجر او ثواب :

الله تعالى فرمايي: ((وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۖ)).[71] اى پيغمبره دوی له تا څخه د يتيمانو په باره کې پوښتنه کوي، نو ورته ووايه د هغوی لپاره ښيګڼه غوښتل غوره کار دی)). پدې وينا کې الله تعالى د يتيمانو د اصلاح او سمون ،د هغوی سره ښه چلند او د هغوی ښه سرپرستي يو بهترين عمل وګڼلو.

رسول الله صلى الله عليه وسلم پخپله يوه وينا کې د يتيم د سرپرستۍ او پالنې ثواب او اجر داسې ذکر کوي:((**كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ**)) [72] د يتيم سرپرست که يتيم يې خپلوان وي او يا ورځخه پردی وي، زه او هغه به په جنت کی داسې يو (د دووه ګوتو - مسواکه او منځنې - په څير نژدې).

رسول ل الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((**خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ**))[73]" د مسلمانانو په کورونو کې بهتر کور هغه دی چې پکی يتيم وي ښه چلند ورسره کيږي او د مسلمانانو په کورونو کې بد کور هغه دی چې پکې يتيم وي او بد چلند ورسره کيږي.

۳- د يتيم پالنې په اړه احساس را پيداکول:

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د يتيم ،او پلار مړي د مقام، د هغه سهي تربيې او سالمې پالنی ته توجه نه ده شوې، پدې خبره باندې ډېر ښکاره دليل په ټولنه کې د ځينو يتيمانو بد رالويدل او بيا د شر په کارونو کې اخته کيدل دي، نو که غواړو ټولنه د پرمختيا ، آرامۍ او تمدن په لور روانه کړو بايد چې د يتيم پالنې او سالمې روزنې ته ځانګړې پاملرنه وکړو ، ترڅو ټول يتيمان په ټولنه کې مصلح او نيك وګړي وګرځي او د هېواد په پرمختيا کی يې له استعدادونو کار واخستل شي.

يتيموب څه عيب نه دی بلکې عيب پدې کې دې چې په ټولنه کې د يتيمانو سالمې پالنې ته پاملرنه ونه شي، زموږ پيغمبر صلى الله عليه وسلم هم يتيم و ، الله تعالى د هغه پالنې لپاره ډېر ښه اسباب برابر کړل، الله تعالى فرمايي: ((أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَـَٔاوَىٰ ﴿٦﴾)).[74] ايا ته مو يتيم نه وې ګرځولی، چې استوګنه او د سرپرستۍ اسباب مو درته برابر کړل .

د عربو په جاهلي ټولنه (او د مکې په ښار کې) کې الله تعالى د خپل پيغمبر استازي صلى الله عليه وسلم پالنې او سرپرستۍ ته غوره لارې چارې برابرې کړې،د هغه مبارک زيږيدل داسې مهال رامنځ ته شول چې پلار يې وفات و ، نو نيکه يې عبد المطلب ډېره ښه پالنه وکړه، بيا د هغه له وفاته وروسته تره يې ابوطالب سرپرستي او پالنه پر غاړه واخيسته.

د دغه احسان په يادولو سره الله تعالى خپل استازي صلى الله عليه وسلم ته بيا دا امر کوي چې د يتيم سرپرستۍ او پالنې ته خاص توجه کوه او له هغه سره له بد او ناوړه چلند نه ځان وژغوره چې دغه خطاب يې امت ته هم شامل دی: ((فَأَمَّا ٱلْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٩﴾)). [75] نو پر يتيم باندې قهر او غصه مکوه.

---

[70] - وګوره: الفقه الإسلامي و أدلته ، دکتور وهبة الزحيلی ، ۵\ ۴۳۲

[71]- البقرة ۲۲۰

[72]- صحيح مسلم ، كتاب الزهد ، باب فضل الإحسان إلى الأرملة و المسكين و اليتيم

[73]- سنن ابن ماجه ، كتاب الأدب

[74]- الضحى ۶

[75]- الضحى ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید په یاد ولرو چې د جهاد او هجرت پر مهال چې د یرغلګرو (روسانو او کمونستانو) د ظلمونو او د هغوی پر ضد د جهاد او مقاومت له امله زمونږ په قوم او ولس کې زیات شمېر یتیمان راپاتې شول او د هغوی د کفالتونو او سرپرستۍ په لړۍ کې نه یوازې د هغوی خپلوانو یې سرپرستي وکړه ،بلکې د اسلامي نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانانو د هغوی همدردي او مرستې ته راودانګل. د یو شمېر اسلامي مئوسساتو لکه :اسرا (الوکالة الإسلامیة..) جمعیة قطر الخیریه،لجنة الدعوة الاسلامیة،هیئه إغاثة الاسلامیة, هیئة التراث الإسلامي، اونورو د هجرت او جهاد په وختونو کې په پاکستان کې زمونږ د هېواد د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه وکړل، د نوموړو مئوسسو زیاتره کفالتونه او مرستې له خلیج هیوادونو څخه وې.

له بده مرغه چې د سپتمبر د ۱۱ پېښې (کال ۲۰۰۱م) څخه وروسته دغه کفالتونه او مرستې کمې شوې او د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه لغوه شول ، چې لدی امله یو زیات شمېر ییتمیان او د هغوی کورنۍ له اقتصادي ستونزو سره مخ شوې.

په موجوده وخت کې چې د هېواد په داخل کې د حکومت له لارې د یتیمانو د مرستې لپاره کومې برنامې روانې دي د نوموړو مئوسساتو له کفالتونو او مرستو سره یې هیڅ مقارنه او پرتله شي کیدای؛ دا ځکه چې د حکومت اړونده ادارې د دې کارلپاره خاصه او معلومه بودیجه نه لري او هغه کومې مرستې چې د حکومت له بودیجې یا له یو ځای او بل ځای ترلاسه کېږي، لومړۍ له خاینو لاسونو تیرېږي او بیا یتیم او کورنۍ ته یې چې څه رسیږي هغه ډېر کم او نا چیز وي.

نو باید چې زموږ مسلمان ولس هم د اسلامي مسئولیت او دیني وجیبي پربنسټ -لکه د خلیجي اوعربي نړۍ د ولسونو په څیر - د یتیمانو کفالت او سرپرستۍ ته راودانګي ترڅو له هغو سترو اجرونو او ثوابونو برخمن شي، کوم چې د یتیم په پالنې او کفالت سره حاصلیږي. زموږ وطنوال باید د نورو خلکو مرستو او کومکونو ته نور سترګې په لار نه شي، بلکې د خپلو محتاجو او اړمنو وګړو اړتیا په خپله پوره کړي او د یتیمانو د لاس نیوي په خاطر باید چې له داخل څخه د کفالت لړۍ پیل شي. زموږ په شتمنو وګړو کې باید دغه احساس پیداشي او با احساسه وګړي باید پدې ډګر کې ډېر څه وکړي..

باید په یاد ولرو زموږ په ټولنه کې د بې وزله خلکو دحقونو د ناخبرۍ، هممداراز په ټولنه کې د ظلم او تیري د عام کیدو له امله د یتیمانو حقونه هم ضایع کیږي، ځینې هغه ظالم خلک چې د ییتمانو وارثان او د هغوی خپلوان دي،د هغوی شرعي او ثابت حق ورڅخه تړوري، همداراز ځینې حکومتي چارواکي یتیمانو ته په راغلو کفالتونو او مرستو کې ناجایزه تصرفات کوي،د دغه انفرادي او ټولنیز ظلم د مخنیوي په خاطر پدې ځای کې موږ د هغو نصوصو یوه نمونه ذکر کوو چې د یتیمانو حق خوړونکو او پر هغوی باندې د ظلم کوونکو سزا پکې بیان شوی ده:

أ. الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ﴿١٠﴾[76] بیشکه هغه کسان چې د ییتمانو مالونه په ظلم سره خوري، بیشکه چې دوی په خپلو خیټو کې له اوره پرته بل څه نه اچوي او ژ دی چې اور ته به ننوځي.

ب. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په یوی وینا کی د یتیم مال خوړل له اوو تباه کونکو ګناهونو څخه شمېرل شوی، فرمایي: ((**اجتَنِبوا السبْعَ الموبِقاتِ، قالوا: يا رسولَ اللهِ! وما هُنَ؛ قالَ: الشِّرْكُ باللهِ، والسحْرُ، وقَتْلُ النَّفْسِ التي حَرمَ اللهُ إلا بالحق، وأكلُ الربا، وأكلُ مالِ اليتيمِ، والتَوَلِي يومَ الزَحْفِ، وقَذْفُ المُحْصَنَاتِ المؤمِناتِ الغافلاتِ**)). [77] له اوو تباه کوونکو ګناهونو ځانونه وساتئ! صحابه و وویل: ای د الله پیغمبره! هغه کوم دي، هغه وفرمایل: له الله سره شرک کول،جادو کول،په ناحقه سره څوک وژل،سود خوړل، د یتیم مال خوړل، په جنګ کې شاه اړول او د پاکو ناخبرو مومنو ښځو تورن کول.

[76]- النساء ۱۰

-58 متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ».[78] ای الله! زه هغه څوک ګنهګار بولم چې د دوه کمزور: ښځې او یتیم حق ضایع کوي (او خپل امت د هغوی له حق تلفئ نه ویروم).

نو راځئ چې په ټولنه کې د تیبمانو، ښځو او کمزورو او بې وسه خلکو پالنې او مرستې ته پوره پاملرنه وکړو، ترڅو مو د خپل حبیب صلی الله علیه وسلم په خوښۍ ترلاسه کولو سره رب العالمین او پالونکی ذات مل او مدد ګار شي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: «ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ»[79] تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نیوي کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کیږي.

۴– د یتیم ښوونې او روزنې ته ځانګړې پاملرنه:

باید چې په هیواد او ټولنه کې د یتیمانو ښوونې او روزنې ته زیاته پاملرنه وکړو او که داسې ونه شي او هغوی لدې نعمت نه بې برخې پاتې شي، نقصان او تاوان به یې خپلو کورنیو او خپلوانو پورې منحصر نه وي، بلکې ضرر او اذیت ټولنې ته هم رسیږي. حکومت، خیریه ټولنې او شتمن خلک د دې طبقې د کفالت او مرستې په لړۍ کې د هغوی لپاره د ښوونې او روزنې بیلابیل فرصتونه برابر کړي، که له یوه پلوه د یتیم له کورنۍ سره نقدي او مالي مرسته کیږي، باید چې د هغې ترڅنګ د یتیم تعلیمي کفالت هم وشي.

یتیمانو ته د تعلیمي فرصتونو او تعلیمي چاپیریال په برابرولو کې باید دې زیر شو چې په ټولو حالاتو او شراطو کې یتیمانو ته پر روزنتونونو باندې اکتفاء ونه شي، بلکې د هغې پر بدیلو موثرو لارو باندې هم وشي، د مثال په توګه:

۱. د روزنتونونو ترڅنګ باید چې په حکومتي او شخصي نمونه يي ښوونځیو او مدرسو کې د یتیمانو لپاره هم د خاصي پالنې تر سیورې لاندې د زده کړې فرصتونه برابر شي؛ دا ځکه چې پداسې يو چاپیریال کې - چې ټول پکې د روزنتون په څیر یتیمان نه وي - یتیم ته په طبیعي چاپیریال کې د وخت تیریدو موقع ورکوي. او له بله پلوه د ښوونکو او پلار لرونکو زده کوونکو له همدردۍ او خواخوږۍ څخه هم برخمن کیږي.

۲. د یتیمانو سرپرستان او کفالت کوونکي باید چې د نقدي کفالت ترڅنګ یتیمانو ته په ځانګړو نمونه يي او ممتازو ښوونځیو او مدرسو کې د زده کړې په موخه زمینه برابره کړي اوبیا پدې پروسه کې هغوی د خپلې څارنې او ارزونې لاندې ونیسي، پداسې طریقه چې د ښونځي او یا مدرسې له ادارې سره وخت په وخت تماس کې کیږي، مثلاً د مکفول یتیم د ارزونې لپاره یوه خاصه فورمه ولري چې په اړونده معلوماتو باندې مشتمله وي..

۳. که د ځینې ظروفو او شرایطو پر بنسټ دا اړینه وي چې یتیم باید په روزنتون کې تعلیم وکړي، نو بیا د هغو یتیمانو لپاره چې خپلو کورونو ته تګ او راتګ کولی شي دا ضروري نه ده چې حتما دې د دار الایتام په لیله کې ووسیږي؛ ځکه چې د خپل کلي او یا د خپلې کورنۍ په چاپیریال کې د کورنۍ، خپلوانو او ګاونډیانو ترڅنګ د یتیم وسیدل هغه له طبیعي نشأت څخه برخمن کوي.

۴.باید چې په روزنتونونو کې اداري او تدریسي عمله، همداراز کار کوونکي د یتیم له حقونو څخه خبر وي او د هغوی د پالنې پر غوښتنو باندې پوهه ولري ترڅو د هغوی سالمه روزنه ترسره شي.

۵. په روزنتونو او یا په نورو تعلیمي مرکزونو کې د یتیم د زدکړې او تعلیم سره سره باید هغو یتیمانو ته چې عمرونه يې د بالغوال] مرحلې ته نژدې وي کسبونه او حرفوي پروګرامونه هم وښودل شي، چې په پخپل راتلونکې کې د هغې له لارې که اړتیا يې وي روزي لاس ته راوړي .

78- سنن ابن ماجه (كتاب الأدب)

79- سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(77) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة، وفي صحيح البخاري كتاب الجهاد، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب، بلفظ "هل تنصرون الابضعفاءكم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلورم: معیوبین:

هغه څوک چې د بدن کوم غړی یې له منځه تللی او یا له کاره ولویدلی وي، یا دائمي رنځور وي او یا د جسم د کمزورئ له امله کار او کسب نه شي کولی معیوب او معذور بلل کیږي.

د بدن د غړو جوړوالی او په کار باندې توانایي یو نعمت دی، خو په مختلفو سببونو سره ځینې وګړي لدې نعمت نه محرومیږي، چې بیا دغسې انسان د شریعت د لارښوونو پر بنسټ له ځینو مکلفیتونو نه معاف کیږي او په ټولنه کې د خلکو د مرستې او همدردۍ زیات وړ او مستحق ګرځي. په قرانکریم کې الله تعالی فرمایلي دي:

أ. ﴿لَّيۡسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ﴾. 80 په نابینا باندې کوم حرج او ګناه نشته، او پر ګوډ باندې هم او په رنځور باندې هم کوم حرج نشته (کله چې له جهاد څخه کیني).

ب. ﴿لَّيۡسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرۡضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ﴾.[81] نشته ګناه پر کمزورو، رنځورانو او پر هغه چا چې په جهاد کې د لګښت لپاره مال نلري، کله چې هغو په الله او د هغه د استازي په وړاندې باور او اخلاص لرونکي وي.

ج. ﴿لَّا يَسۡتَوِي ٱلۡقَٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ غَيۡرُ أُوْلِي ٱلضَّرَرِ وَٱلۡمُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ دَرَجَةٗۚ وَكُلّٗا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَٰهِدِينَ عَلَى ٱلۡقَٰعِدِينَ أَجۡرًا عَظِيمٗا ۝٩٥﴾.[82] له جهاد څخه ناست مومنان پرته له خاوندانو د معیوبیت څخه او هغه خلک چې د الله په لار کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي برابر نه دي، الله تعالی په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوونکو ته پر ناستو خلکو باندې یوه درجه غوره والی ورکړی دی او لدې ټولو سره الله تعالی ښه وعده (د جنت) کړې ده، او الله فضیلت ورکړې محاهدینو ته پر ناستو خلکو په لوی اجر سره.

۱– په جهاد کې معیوب شوي وګړي:

زمونږ په تیر جهاد او قربانیو کې – د روسانو او کمونستانو پر ضد - زیات شمېر خلک معیوب او معذور شول معذور، چې لاتر اوسه پورې یې یو زیات شمېر د ژوند د سختیو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان دي او د خلکو مرستې ته سترګې په لار دي. د دوی له جملې نه ځینې داسې معذور هم شته چې د ډېرې بې وسې له امله د سرکونو او لارو په سرونو او خواو کې د خیر خیرات غوښتنې په موخه ناست وي، آن تر دې د کال په سختو موسمونو کې هم په ډاګ او آزاده فضاء کې وخت تیروي. باید چې دغسې ډېر بې وزله معیوب لدې خوارئ او سختیو نه وژغورل شي، با احساسه او شتمن خلک د هغوی پوره لاس نیوی وکړي.

همداراز د هېواد او ټولنې ټولو وګړو لاس نیوي او مرستې ته پوره پاملرنه وشي، البته هغه معیوب او معذور وګړي چې د کار کولو یو څه توان لري د هغوی لپاره مناسبې پروژې په کار واچول شي:

۲– د عامو معیوبونو لپاره پروژې:

باید چې د معیوبینو لپاره د هغوی د جسمي توان او غوښتنې برابر د مناسبو کسبونو زده کولو په پروژو کې زیاتوالی راشي؛ دا ځکه چې تراوسه پورې د دوی لپاره دغه پروګرامونه محدود دي او زیاتره د اطرافو او قریو

80- الفتح 17
81- التوبة 91
82- النساء 95

(c) ketabton.com: The Digital Library

معيوبين لدغسې پروګرامونو څخه بې برخې پاتې دي.

او که د حرفوي او علمي زده کړې سره سره د معيوبينو سره نقدي مرسته هم کيږي،نو دا به ډېره ښه وي، ترڅو هغوی د خپلو کورنيو د اقتصادي ستونزو په حل کولو کې برلاسي شي، همداراز د کار او کسب له پوره کولو وروسته هغوی ته د کسب ماشين آلات ورکول او بيا هغوی ته بازار موندنه لدې ټولو لارو چارو نه خلاصی نه شته دی.

د عامو معيوبينو لپاره د کسبونو په موخه د هجرت په چاپيريال کی چې کومې مئوسسې مخکيوالی او زيات شهرت درلود هغه د سيدجمال الدين افغان رفاهي مئوسسه وه. د نوموړې مئوسسې مرکزي دفتر د پېښور په بورډ نعمت محال کی واقع و، د دفتر د مرکز ترځنګ او په ځينو کيمپونو کې يې د معيوبينو د ټريننګ بيلابيله پروګرامونه درلودل چې ډېرو معيوبونو پکې کسبونه زده کړل، او د کسب له زده کولو وروسته به يې اړوند ماشين يا د کار آلات او وسايل هم ورکول، همداراز دې مئوسسې په جلال آباد ښار کې هم د ټريننګ مرکز درلود چې يو شمېر معيوبو وګړو پکې بيلابيل کسبونه زده کړل.

هغه کسبونه چې د افغان سيد جمال الدين رفاهي مئوسسې لخوا معيونو ته ښول کيدل مهم يې: نجاري، حلبي سازي، ويلډنګ، بوټ ګنډنه او چپل جوړونه ؤ.

٣– د نابينايانو لپاره پروژې :

پدغه ميدان کې چې تر اوسه پورې د هجرت په مهال او يا داخل د هېواد کې پخوا کومې هلې ځلې شوي دي کافي نه وې او اوس چې پدې ميدان کې کومې مرستې کيږي، نو هغه هم بسنه نه کوي؛ځکه چې موږ په خپل شاوخوا کې ډېر نابينان لدغسې مرستو بې برخې ګورو، همدارنګه د لرې سيمو او اطرافو يو زيات شمېر نابينان ورڅخه محروم دي.

هغه مهال چې پدې ليکنه مو د هجرت په ديار (پېښور) کې (کال ٢٠٠١ م) کې پيل وکړ، نو د نابينانو د حالاتو معلومولو په موخه مو (دافغانستان د نابينايانو د تنظيم) له ځينو غړو سره ليدنه وکړه او د نوموړي د فتر د فعاليتونو په اړه مو ورڅخه څه پوښتنې وکړې، چې په نتيجه کې لاندې معلومات ترلاسه شول:

١ = هغه مهال د نوموړئ مئوسسې دفتر چې د پېښور په ګل حاجي پلازه کې موقعيت درلود ،د هېواد په داخل او خارج کی يې ٣٦٠٠ نابينايان راجستر کړي و،چې (٢٨٠٠) نابينايانو په داخل د افغانستان کې او د ٨٠٠ په شاوخوا کې يې د پاکستان په خاوره کې زندګي کوله.

٢ - دنوموړې دفتر د معلوماتو مطابق ځينې نابينايان لداسې کورنيو څخه هم و چې په کورنۍ کې دوه، درې او يا څلور وګړې نابينا و، د هغې د احصايې پر بنا دوه کورنۍ داسې هم موجودې دي چې ټول افراد يې نابينا و، يوه کورنۍ هغه مهال د کچه ګړهۍ په کيمپ او بله يې د ناګمان په کيمپ کې وسيدله.

٣- يو نابينا وويل: زمونږ د هېواد د نابينايانو عمده ستونزې اقتصادي دي، او دهغو نابينانو د ژوند کړاوونه لازيات دي چې د کورنۍ مسئوليت لري،ماشومان اولادونه ورپه غاړه وي.

۴ - نوموړې مئوسسې د نابينايانو د اقتصادي ستونزو د حل په خاطر څه حرفوي او مسلکي زدکړې پيل کړې وې (چې سترنجيو اوبدل، پزکي او چوکي اوبدل ،جاروجوړول او جالئ جوړول) کسبونه پکې زده کيدل.

همداراز د ښځينه نابينايانو لپاره د موره بافئ، نساجي، ښکلا سامان جوړول، بافت سيخ ،اوداسې نور کسبونه ښودل کيدل.

۵ - د دغه دفتر د ساحوي زدکړو مشر ښاغلي احسان فياض چې پخپله نابينا دی د نابينايانو د استعداد په اړوند داسې څرګندونه وکړه: په علمي او ادبي ميدان کی نابينا د هغه استعداد او توان له مخې چې الله تعالی ورته ورکړی دی کولای شي د الله تعالی کتاب په اسانۍ سره حفظ کړي، له هغه څخه خطيب،ښوونکی، اديب،او شاعر جوړشي.

همداراز د ژوند د وسايلو په ډګر کې هغوی ته تاپيستي،د خط او لوست د زده کړې ځانګړې ماشين او داسې نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسایل ښودل زیات مناسب کار دی،ترڅو په روزمره ژوند کې ورسره مرسته وشي.

باید په یاد ولرو چې زمونږ په ټولنه کې له پخوا راهسې د نابینایانو زدکړې او د هغوی پالنې ته کومه خاصه توجه نده شوې. او په موجوده وخت کې چې د هغوی لپاره کوم ښوونځې او د حرفوي زده کړو مرکزونه جوړ شوي هغه کافی نه دي، زموږ د ټولنې ډېر نابینایان په خاصه توګه د اطرافو وسیدونکي لدغسې سهولتونو څخه محروم دي، نو باید چې پدې میدان کې حکومت، خیریه مئوسسې او شتمن وګړي پوره توجه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم څپر کی

د کار او کسب په وسیله د فقر مخنيوی

په ټولنه کې په هر وګړي لازم دي چې کار وکړي، او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډې ترړلې ووهي، له ځمکې ښکته او له آسمان لاندې کوم د ژوند وسايل چې الله تعالی ورته برابر کړي هغه ولټوي، د کار او کسب توان په ځان کې پيدا کړي لکه: دهقاني،سوداګري،ميرزاتوب،اداره کول، او داسې نور ګټه لرونکي کسبونه. چې پدې طريقه به ځان شتمن کړي، د خپل ځان او کورنۍ اړتيا به پوره کړي، او بل چا ته له لاس نيولو څخه به بچ شي. او که چېرته يو ځوک په خپل وطن کې د کار او کسب کولو زمينه ونه مومي، نو په کار ده چې د الله تعالی په ځمکه او د هغه په وطنونو کې سفر وکړي تر څو روزي پيدا کړي.

په اسلامي ټولنه کې دا لازم دي چې د يو بيکاره وګړي سره په کار پيدا کولو کې مرسته وکړای شي، همدارنګه د اسلامي نظام دا فرض دي چې بې کاره وګړو ته د کار زمينې برابرې کړي.او که چېرته يو بيکاره وګړی د کار د پيدا کولو په خاطر دکومې حرفې زده کړې، د کسب آلې او ماشين، پانګې، ځمکې او داسې نورو ته اړتيا ولري، نو حکومت پدې مکلف دی چې دغه وسايل ورته برابر کړي، چې په کار بوخت شي او خپل ځان او کورنۍ ته حلاله روزي پيدا کړي.

نو ددې لپاره چې زموږ په هېواد او ټولنه کې د بې کارۍ مخنيوی وشي، بيکاره وګړو ته د کارونو فرصتونه برابر شي،په رعيت او حکومت کې دغه احساس پيدا شي پدې اړه دې لاندې نقاطو ته ځير شئ!

۱- په اسلام کی د کار اهميت :

کار کول د فقر په مقابله کې لومړنۍ اسلحه، همدارنګه د شتمنۍ او پانګې لاس ته راوړلو مهم لامل او د ځمکې په آبادۍ کې لومړی عنصر بلل کيږي.کله چې الله تعالی ځمکه پيدا کړه، نو په هغې کې يې برکت کيښود ، روزي يې پکې پيدا کړه،د هغې په داخل او دباندنې کې يې د ګټې د څيزونو زخيرې پيدا کړې، څو انسان د هغې په واسطه ژوند وکړي او په زندګۍ کې يې هوسائي او ارامي راشي، الله تعالی فرمايي:((وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾)).[83] او په تحقيق سره موږ تاسې ته په ځمکه کې ځای او قدرت درکړ،او په هغې کې مو درته د ژوند وسايل او اسباب وګرځول (پيدا کړل)، نو لږ دي هغه څه چې تاسې يې شکر وباسې. او الله تعالی فرمايلي: ((وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ)).[84] او يقينا چې عزت مو ورکړی زوزات د ادم ته، او په وچه او لمده کې مو د سورلۍ پر وسايلو بار کړي، او له پاکيزه څيزونو مو روزي ورکړې.

پدې کې شک نشته چې الله تعالی خپلو بندګانو ته روزي ورکوي لکه چې فرمايي: ((وَمَا مِن دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا.[85] او نشته هيڅ خوځنده (ساه لرونکی) مګر دا چې روزي يې په الله تعالی ده)). لکن دغه روزي يې د انسان کوښښ او منډې ترړې پورې تړلې ده، لکه چې فرمايي: ((هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ ۖ .[86] الله تعالی هغه ذات دی چې ځمکه يې تاسې ته تابع کړې، نو وګرځئ دهغې په اطرافو کې او خورئ له (حلال) رزق د هغه څخه)). او الله تعالی فرمايي: ((فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ.[87] نو کله چې له مانځه (د جُمعې) نه فارغ شې نو په ځمکه کې خپاره شئ او د هغه (الله) روزي ترلاسه کړئ .

[83] - الأعراف ١٠
[84] - الاسراء ٧٠
[85] - هود٦
[86] - الملك١٥
[87] - الجمعة ١٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې مسلمانان داسې هم شته چې د توکل په بهانه سره له کوښښ او کار کولو څخه ډډه کوي، ددې انتظار باسي چې پخپله ورته روزي راشي. دغسې خلکو ته ویل په کار دي چې پر الله تعالی باندې توکل کول د کار او کسب کولو او د اسبابو اختسلو مانع نه دی.انسان به د دنیاوي اسبابو اخستلو ترڅنګ په الله تعالی باندې توکل کوي چې همدغه حقیقي توکل دی، په حدیث کې راغلي دي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا**)).[88] که چیرې تاسې پر الله تعالی په ریښتیا سره توکل وکړې، نو خامخا به داسې روزي درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي (له ځالو) تشې ججرې وځي او بیګایي ډکې ججرې راګرځي.

نو پدې حدیث کې له ریښتیا او حق توکل نه مراد د اسبابو اخستلو سره سره په الله تعالی باندې اعتماد کول دي؛ ځکه مرغان خو په ځالو کې نه کیني، بلکې د خپلې روزۍ لاس ته راوړلو لپاره وځي، حرکت کوي او د روزۍ پلټنه کوي.حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ویلي: د توکل اصل دادی چې ته یو کار چا ته وسپارې، هغې ته یې حواله کړې او پر هغې باندې اعتماد وکړې، او هغه څه چې په قرآن او حدیث کې راغلي دي، دا یې معنی نه ده چې یو څوک اسباب او وسایل کارول پریږدي، له امام احمد رحمه الله څخه د داسې یو سړي په هکله پوښتنه وشوه چې په کور یا مسجد کې ناست وي، او وایي چې هیڅ کار نه کوم، ما ته به مې خپله روزي راځي نو هغه وفرمایل: دا داسې یو سړی دی چې له علم او پوهې نه ناخبره او بې برخې دی، بیشکه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((الله تعالی زما روزي د نیزې له سیورې ـ په جهاد سره – ګرځولې ده)) او فرمایي: ((که تاسې په الله تعالی باندې په ریښتیا سره توکل وکړې، نو داسې روزي به درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي له خپلو ځالو وځي (د روزۍ تلاش کولو په خاطر) او بیګایي ډکې ججرې راګرځي)). نو پدې حدیث شریف کې د دې یادونه وشوه چې مرغان د روزۍ په لټه او طلب کولو کې سبایي او بیګایي تګ راتګ او حرکت کوي. او د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) به سوداګري کوله، د خرما په باغونو کې به یې کار کاوه،چې هغوی زموږ مقتدا او پیشوایان دي.[89]

د اسلام سپیڅلي دین بیکارۍ او تنبلۍ غندلې او د کار، او کسب کولو اهمیت یې زیات کړې او ددې څرګندونه یې کړې چې حلال کسب یوعزتمند او لوی کار دی،که څه هم د ځینو خلکو په نظر ځینې کارونه او کسبونه سپک وي، لکن دا یې د سپکوالي دلیل نشي کیدلای .د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم په یوې وینا کې فرمایلي: ((**لأنْ يأخذَ أحدُكم حبلَهُ فيأتيَ بحُزمةِ الحطبِ على ظهرِه، فيبيعَها، فيكُفَّ الله بها وجهَهُ؛ خيرٌ لهُ من أنْ يسألَ الناسَ، أعطَوْهُ أو منعُوه**)).[90] دا چې له تاسی څخه یو څوک خپل پړی (رسۍ) راواخلي او پر خپلې شا باندې یو ګیډۍ خس راوړي، وه یې پلوري او خپل مخ (ځان) له سوال کولو وساتي،نو دا کار ورته لدې غوره دي چې سوال وکړي، څوک یې ورته ورکړي او څوک یې ورنکړي.

پدې وینا کې د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم د دې څرګندونه کوي چې د خسو راوړلو کسب سره لدې چې کیدای شي ځینې خلکو ته کم ښکاري او ګټه یې ورته لږه بریښي،خو له بیګارۍ او بل چا ته د لاس نیولو (ګدایګرۍ) څخه غوره دی .

دکار اوکسب په میدان کی د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم یوازې په وینا او فکر ورکولو سره اکتفاء نه وه کړې، بلکې د خپل ژوند عملي ډګر یې هم خلکو ته ورپه ګوته کړی دی، هغه فرمایي: ((**ما بَعَثَ الله نبياً إلاَّ رَعَى الغَنَمَ". فقالَ أصحابُهُ: وأنتَ؟ فقال "نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها على قَراريطَ لأهلِ مكَّةَ**)).[91] الله تعالی هیڅ یو پیغمبر نه دی رالیږلی، مګر دا چې ګډې یې څرولي دي، صحابه کرامو وویل: ایا تاسې هم څرولي؟ هغه وفرمایل: هو، ما هم د مکې یو څه خلکو ته د یو څه پیسو په بدله کې څرولي.

هغه مال چې د لاس په ګټلو حاصل شي،انسان ورباندې زیار وګالي او همت وکړي، ډیر ښه مال او ښه ګټه وي، رسول الله

---

88. مسند احمد
89. وګوره: فتح الباري ١١/ ٣٠٥-٣٠٦
90- صحیح البخاري ، کتاب الزکاة ،باب(٥)
91- صحیح البخاري، کتاب الإجارة ، باب (٢٢)

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**ما أكَلَ أحدٌ طعاماً قَطُّ خيراً مِن أن يَأكُلَ مِن عَمَلِ يَدِه، وإنَّ نبيَّ اللهِ داوُدَ عليهِ السلامُ كانَ يأكُلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ**)).[92] **هغه خوراک چې يو انسان يې له لاس ګټې څخه خوري، هيڅ بهتر او غوره ورڅخه نشته دی او بيشکه د الله تعالی پېغمبر داود عليه السلام به د خپل لاس کار او ګټې څخه خوراک کاوه.** [93]

۲- د شتمنيو له سرچينو څخه ګټه اخستل:

د ثروت او شتمنۍ سرچيني هغه ځيزونه بلل کيږي چې د انسان د روزۍ اسباب دي لکه مالداري، زراعت، تجارت،صنعت، معدنونه، او داسې نور.

الله تعالی پخپل کتاب کې زموږ پام خپلو موجوداتو ته راړوي او دې ته مو متوجه کوي چې په ځمکه او اسمان کې يې موږ لپاره بيلابيلې فوائد او ګټې برابرې کړې او د ژوند وسايل يې ځای پرځای کړي دي. که فکر او غور وکړو، نو وبه ګورو چې زموږ په اوبو کې ثروتونه دي، زموږ په دشتو کې ثروتونه او شتمنۍ دي، زموږ په غرونو کې شتمني ده او په هر ځای کې شتمني ده. خو يوازې هغه څه چې موږ يې کمې لرو او ورڅخه بې برخې يو فکر او توجه ده، د پرمختللې اداري او نظام نشتوالی او د با احساسه کاري لاسونو نه والی دی. که چيرته د فکر قوت په کار واچوو، د قوي ارادې خاوندان شو او پياوړي کاري لاسونه ولرو، نو په هغه صورت کې به د ثروت او شتمنيو له منابعو څخه لازمه ګټه پورته کړو. د دې تصور د پخلي په اړوند په قرانکريم کې الله تعالی موږ داسې متوجه کوي: ((أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ۚ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾)).[94] ايا نه ګورې (ای انسانه) چې بيشکه الله تعالی له بره اسمانه اوبه راتوی کړي او پر هغې سره يې مختلف رنګه ميوې رازرغونه کړې. او له غرونو څخه يې د سپينو او سرو لارو والا پيدا کړي چې يو تر بله سره په رنګ کې مختلف دي، او ځينې يې تک تور دي. همدا راز له خلکو او ژونديو شيانو او له څارويو څخه چې هغه هم بيلابيل رنګونه دي، همداسې الله کړي دي. بيشکه چې د الله تعالی په بندګانو کې له هغه څخه ويريدونکي علماء دي، په يقيني توګه الله غالبه او بښونکی ذات دی.

امام حسن البناء رحمه الله د دې آيت په وضاحت کې ويلي: ((زما په نظر دلته له علماو نه مراد هغه کسان دي چې د کائناتو په علم پوهيږي، په کائناتو کې چې د خلکو د ګټو او منافعو لپاره څه دي د هغې پر پيژندلو او کشفولو پوهه لري، او د ځمکې او اسمانونو د څښتن په صنعت (جوړښت) کې د هغه د پراخه علم ژور او پټ رازونه رابرسيره کوي.[95]

بايد چې زموږ په هيواد کې د ثروت او شتمنيو منابعو ته پوره پاملرنه وشي، ترڅو له يوه پلوه بيکاره خلکو ته د کار فرصتونه برابر شي، او له بله پلوه د هېواد او ټولنې د اقتصاد کچه ورباندې لوړه کړی شي.

زموږ په هيواد کې د يو باتدبيره او باصلاحيته نظام د موجوديت په صورت کې دا ممکنه ده چې معدنيات په سهي توګه راويستل شي او د هغې له عايد څخه د هيواد د فقر او بې وزلۍ په مخنيوي کې کار واخستلی شي. همدارنګه د غرونو ځنګلونه چې زياتره يې په خپل سرۍ سره له منځه ولاړل لازمه ګټه واخستل شي.يوازې د يو مطلوب نظام او حکومت په موجوديت کې کيدای شي د طبيعي منابعو ساتنه وشي او د استخراج او کارولو ګټه او عايد يې شخصي جيبونو ته ولاړه نه شي.

۳- د ښارو ځمکو آبادول:

په هيواد کې بايد د هغه ځمکو ابادولو ته پوره توجه وشي کومې چې دچا په شخصي ملکيت کې نه دي. هغه عامه ځمکې چې خلکو غصب کړې دي ورڅخه واخستل شي او د قوم او ولس د بيچاره خلکو ګټې او مصلحت ته وقف شي. همدا راز هغه ځمکې

---

[92]. صحيح البخاري

[93]- وګوره: مشكلة الفقر, يوسف القرضاوي، ص ۳۸

[94]- فاطر ۲۷- ۲۸

[95]- اسلامي اقتصاد ، حسن البناء، ژباړه صافي. ص ۲۸ ،چاپ ۱۳۲۷ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې شاړې دي او آبادولو ته یې اړتیا ده د یو منظم پلان او برنامې له لارې یې په اړه لازم اقدامات وشي.

علماء وایي: په اسلامي اقتصاد کې د ځمکې ابادول کلیدي مقام لري چې د اسلام دین یې د انسان له مهمو فرایضو څخه بولي، نو په همدې اساس د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم دې مسئلې ته پخپلو زیاتو ویناو کې پوره پاملرنه کړې او خپل پیروان یې د داسې ځمکو په ملکیت کې راوستلو ته هڅولي،ترڅو د هغې ابادول تولنې ته محصول او انتاج وروبښي. [96]

پدې هکله دا لاندې څو ویناوې د بیلګې په طریقه ذکر کوو:

الف- عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْأَرْضَ أَرْضُ اللَّهِ، وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ، وَمَنْ أَحْيَا مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. جَاءَنَا بِهَذَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ جَاءُوا بِالصَّلَوَاتِ عَنْهُ. [97] له عروه رحمه الله نه روایت دی وایي: زه ګواهي ورکوم چې رسول الله صلی الله علیه وسلم دا پریکړه کړې وه چې ځمکه د الله تعالی ده او بیندګان هم د هغه دي، څوک چې کومه مړه (شاړه) ځمکه ژوندې (آباده) کړي،نو هماغه یې زیات حقدار دی. دا قانون موږ ته د نبي صلی الله علیه وسلم نه د هغو ښاغلو (صحابه کرامو) له لارې رارسیدلی د چا په وسیله چې پنځه وخته لمونځ رارسیدلی دی.

ب – عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ»، قَالَ عُرْوَةُ: «قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلاَفَتِهِ». [98] له عروه رحمه الله نه روایت دی هغه له عایشې رضي الله عنها نه روایت کوي، هغه له پیغمبر صلی الله علیه وسلم نه نقل کوي، هغه فرمایلي دي: ((څو ک چې داسې ځمکه اباده کړي چې د چا په ملکیت کې نه وي، نو هماغه یې زیات حقدار دی)). عروه رحمه الله وایي: پر همدې وینا او فیصله باندې عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په وخت کې عمل او فیصله کوله.

ج – عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ،عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ)). [99] له جابر بن عبد الله رضی الله عنهما نه روایت دی هغه وایي چې نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلي:((چا چې شاړه ځمکه آباده کړه نو دهغه شوه.

د شاړې ځمکې د ابادولو په هکله امام ابوحنیفه رحمه الله د حکومت منظوري ضروري ګڼي او امام ابویوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله امام شافعي رحمه الله، او امام احمد بن حنبل رحمه الله دا نظر لري چې ابادوونکي د ملکیت حق د حکومت په اجازې او منظورئ پورې اړه نلري..

او امام مالك رحمه الله د کلي سره د نژدې ځمکو او لرې پرتو شاړو ځمکو ترمنځ فرق کوي، لومړۍ ډول ځمکه لدې حکم (ابادولو) څخه مستثنی ګڼي، او د دویم ډول ځمکې لپاره د امام بخشش او اجازه شرط نه بولي، چې یوازې ابادوونکي یې څښتنان کیدی شي. [100]

د شاړې ځمکې ابادول د یو مملکت په اقتصادي نمو او د پیداوار په زیاتوالي کې زیات رول لري:

لومړی- د ملکیت قاعده پراخوي: او دا هغه څه دي چې په ټولنه کې د وګړو دنده ده. په اسلام کې د ځمکې ابادول د مال د حاصلولو یو مصدر دی، هغه چا ته یې د ملکیت سبب ګرځي څوک یې چې اباده کړي، او د هغې د ابادۍ میوه او ګټه ولس او ټولنې ته رسیږي او په ټولنه کې د اقتصاد د پرمختګ یو مهم لامل ګرځي.

دویم- د دولت د موارد زیاتوي: د اسلام دین خلک د ځمکې کرلو ته هڅولي، چې د هغې له محصولاتو څخه غذائي مواد ترلاسه شي، او د حاصلاتو لاس ته راوړل د دولت په بودیجه باندې مثبت اغیز لري؛ دا ځکه چې له یوه اړخه په ټولنه کې اقتصادي موارد زیاتیږي او له بله اړخه د حکومت بودیجې ته د ځمکو د حاصلاتو له درکه عشر، یا خراج او یا مالیه ورځي.

96- وګوره: إحياء الأرض الموات، وزيرمحمد، ص ۱۸۳

97- سنن ابي داود ، كتاب الخراج و الأمارة ، باب إحياء الموات ، 3 \ 454 .

98- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة ، باب (۱۵).

99. سنن الترمذي

100- وګوره :اسلامي اقتصاد ابوالاعلی مودودي .ص، ۲۰۸-۲۱۱، ، ژباره :فضل مولا لټون، چاپ ۱۳۷۱ لمریز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي دولت تر ولکې لاندې چې يو مسلمان شاړه ځمکه اباده کړي، نو که عشري وي دولت ته به يکې عشر ورکوي او که خراجي وي خراج به ورکوي. همداراز لکه څرنګه چې د ځمکې ابادول په کَر او کشت سره صورت مومي، د هغې له باطن څخه د معدن راويستلو په واسطه هم دا کار(آبادي) ترسره کيږي، دا د هغه چا لپاره چې توان ورباندی ولري، استفاده ورڅخه وکړای شي،او راويستل يې مسلمانانو ته ضرر ونلري. نو د معدن د راويستلو په صورت به بيت المال ته د هغې معدن پنځمه برخه ورکوي. او ددولت د بيت المال د بوديجې زياتيدل د ټولنې په خدمتي کارونو (رفاهي کارونو) روغتيايي چارو او داسې نورو ته انکشاف ورکوي.[101]

امام ابويوسف رحمه الله پخپل کتاب (الخراج) کې وايي: ((**ولا أرى أن يترك أرضا لا ملك لأحد فيها ولاعمارة حتى يقطعها الإمام، فإن ذلك اعمر للبلاد و أكثر للخراج**)).[102] د هغې ځمکې په هکله چې بې څښتنه وي، او چا يکې آبادي نه وي کړې، زما نظر دادی چې حاکم دی يې چا ته ورکړي؛ ځکه چې پدې کار سره وطن ښه آباديږي او په خراج کې زياتوالی راځي.

دريیم- د ځمکی ابادول په زراعتي او غذائي اړخ کې د اقتصاد په نمو کې مهم اغيز لري: د ځمکې ابادولو له مهمو موخو څخه يوه موخه د وګړو غذائي اړتياوې تامينول او پوره کول دي، چې دا کار پرته لدې عمليه نه ترسره کيږي.

ځمکه انسان ته د الله تعالی له لوري يو ستر نعمت دی،او د دې نعمت شکر اداء کول له هغې څخه په استفادې او د هغې په ابادولو سره رامنځ ته کيږي، الله تعالی د دې نعمت يادونه داسې کړې ده: ((أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٢﴾)).[103] نو ودې ګوري انسان خپلو خوړو (خوراکي موادو) ته چې موږ له وريځو څخه اوبه راتوي کړي او بيا مو ځمکه څيرې کړې (د بوټي اوکشت په واسطه) بيا مو له هغې څخه دانې، انګور ،ترکاري، خونه (زيتون) او خرما را زرغونه کړياو ګڼ باغونه، ميوې (تازه او وچې) او وابښه (ګياه)چې دا ټول څيزونه مو تاسې او ستاسې څارويو ته نفع اوګټه ګرځولې.

رسول الله صلى الله عليه وسلم د زراعت او کرنې د اهميت او ثواب په اړوند فرمايلي دي: ((ما مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْساً، أو يَزْرَعُ زَرْعاً، فيأكُلُ منهُ طَيْرٌ، أو إنسانٌ، أو بَهيمةٌ إلا كانَ لهُ به صَدَقَةٌ)).[104] کوم يو مسلمان چې بوټی کري، او يا کوم کشت کوي چې له هغې څخه مرغان، انسانان او څاروي خوراک وکړي، نو د هغې لپاره به پدې سره د صدقې اجر وي.

څلورم -د ځمکې د مساحت زياتيدل: د ځمکې مساحت او سطحه په ابادی سره زياتيږي؛ ځکه چې کله ځمکه شاړه وي، نو د شګو، اوبو او نورو شيانو له خطر سره مخ وي، نو د شاړې ځمکې آبادول په خپل ذات کې فوايد لري..[105]

۴- غريبو او مستحقو وګړو ته ځمکې ويشل:

په عمومي توګه زموږ په هېواد کې شاړې ځمکې په دوه ډوله دي: هغه ځمکې چې مخکې ابادې وي ،اود انقلاب په موده کې شاړې ګرځيدلې.د تير انقلاب (د روسانو د بريد له مله د۲۳ کلونو په موده کې او بيا د کمونستي حکومت له ړنګيدو وروسته د داخلي جنګونو له امله د دهقانانو په هجرت کولو سره ډېرې ځمکې شاړې شوې. همداراز يو زيات شمېر ځمکې د اوبه خور سيمستونو د منځه تللو له امله شاړې وګرځيدې.نو بايد چې په لومړي قدم کې د دې ځمکو آبادولو ته پاملرنه وشي. او دويم هغه ځمکې- چې له پيل نه شاړې دي – چې غرب او جنوب غرب ولايتونو پراخه دښتې يې يوه نمونه ده- ورڅخه کار واخستل شي او يا په مستحقو خلکو وويشل شي.

متاسفانه چې د کمونستي نظام له ړنګيدو څخه وروسته د مسلسلو ګډوډيو او آن د موجوده په نسبي توګه د شتون

[101]- وګوره: إحياء الأرض الموات ،وزيرمحمد ، ص ۱۸۲- ۱۹۰

[102] - وګوره: د مخکنی مرجع ۱۸۹ صفحه

[103]- عَبَسَ ۲۵ ـ ۳۲

[104]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة باب (۱)

[105]- وګوره: احياء الارض الموات، وزيرمحمد،ص ۱۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جمهوري نظام) په وخت کې هم ځينې زور واکانو پراخه دښتې او ځمکې غصب کړې..

همداراز په ځينې مرکزي ولايتونو کې لکه کابل، ننګرهار، د قندهار او هرات ښارونو او داسې نورو په ځمکو او رقبو کې په غير طبيعي شکل سره خلک هستوګن شول او دغه پديده د دې ښارونو په ګڼه ګونه او د نورو سلبي اړخونو د زياتيدو لامل وګرځيده.

نو بايد چې د دغسې غير طبيعي پديدو د منځ وړلو په خاطر په داسې يو جامع پلان او برنامې باندې کار وشي، چې فقير او بې وزله خلک د هېواد د ځمکو پر تناسب له ځمکو برخمن شي او د موجوده ظالمانه طبقاتي پديدې مخنيوی وشي. پدې معنی چې له غير مستحقو او غاصبو جاګيردارانو ځمکې واخستل شي او مستحقو او اړمنو خلکو ته توزيع شي، ترڅو يو زيات شمېر غريب او بيچاره خلک د ځمکو خاوندان او پدې طريقه په هېواد کې د غريبۍ اندازه راکمه کړای شي.

۵- په هېواد کې د ځمکو د غصب مخه دې ونيول شي:

په تيروکلونوکې وليدل شول چې د هېواد د اقتصاد د منابعو په نورو برخو کې د درغليو په څير د ځمکو په معاملاتو کې هم پوره درغلياني وشوې، همداراز يو زيات شمېر حکومتي عامې ځمکې د ځينو خاصو اشخاصو او يا مافيايي کړيو له لوري قبضه او غصب شوې.

د موجوده نظام او حکومت د کمزورۍ له امله دا هم وليدل شول چې ځينو قومونو د ځمکو د رقبو پر سر باندې يو بل ته په مورچلونو کې کيناستل او يو بل يې ووژل.دا هم يو حقيققت دی چې د عدال او انصاف لپاره ګمارل شوو وګړو يعنې قاضيانو ځينې حکومتي ځمکې په رشوت او بډو اخستلو سره شخصي کړې او زور واکانو ته يې د پيسو په مقابل کې د هغې اسناد ورکړل.

د ولسي جرګې د فساد پر وړاندې د مبارزې کمېسيون د يو تازه راپور له مخې ويل شوي چې د ځمکو غصب په افغانستان کې خطرناکه مسئله ده، د ولسونو او حکومت ترمنځ يې واټن رامنځته کړی، په تېرو ۱۲ کلونو کې په ډېرې بې رحمۍ ځمکې د ښارګوټو په نوم غصب شوې دي، د غصب لړۍ اوس هم روانه ده.که څه هم د ټولو غصب شوو ځمکو په اړه دقيق ارقام په لاس کې نشته، خو د افغانستان د ځمکو خپلواکه اداره وايي د دوی موندنې ښيي چې په ۳۰ ولايتونو کې د غاصبينو له خوا يو اعشاريه درې ميليونه جريبه ځمکه غصب شوې، چې ډېرې غصب شوې ځمکې په کابل، ننګرهار، کندهار، بلخ او هرات ولايتونو کې دي.

راپور وايي: په هغه وخت کې چې احصايه راټوله شوې د ۱۵۸۳۱کسانو له لوري تقريبا په ۳۰ ولايتونو کې يو اعشاريه درې ميليون جريبه دولتي ځمکه غصب شوې ده او دغه لړۍ تر ولسواليو او کليو پورې رسېږي..

دا چې دغه ځمکې د چا له خوا غصب شوې دي او تراوسه يې ولې غصب دی؟ پدې هکله اړونده ارګانونه دا جرات نه کوي چې د خلکو نومونه په ډاګ کړي، او له فساد سره د مبارزې عالي اداري رئيس که څه هم د کوم ځانګړي کس نوم نه اخلي،خو وايي چې په غصب کې ځينې وزيران، ځينې وکيلان، ځينې رهبران او سياسي ډلې لاس لري. هغه وايي: د ځمکو په غصب کې وزيران،وکيلان،رهبران او سياسي ډلې لاس لري،له بده مرغه تراوسه حکومت نه دی توانېدلی، د ځمکو لوی غاصبين د قانون منګولو ته وسپاري)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني اړونده مسئولينو ويلي چې: څارنوالي او محکمې بايد له جرات څخه کار واخلي د هغه چا نومونه افشا کړي چې د ځمکو په غصب کې لاس لري او که په دې سره غاصبين د حکومت په وړاندې کوم ګام پورته کوي، نو ولس به د حکومت تر شاه ولاړ و.[106]

بايد وويل شي چې د ځمکو د غصب د مخې ډب کول، د غصب شوو ځمکو راګرځول او په هېواد کې د نورو جرايمو د منځه وړلو لپاره يو مستحکم اسلامي نظام رامنځ ته کولو ته اړتيا ده، او هغسې نظام چې په نوم اسلامي وي، د سازشونو په نتيجه کې منځ ته راغلی وي.. نو نه شي کولی چې د دغسې ننګونو مقابله وکړای شي.

ايا په هېواد کې به داسې يو نظام به رامنځ ته شي چې د ځمکو د غصب او نورو بدو ناخوالو مخنيوی پکې وشي؟ له ظالمانو څخه د مظلومانو حق واخستل شي، خاينان محاکمه شي.. او هر چا ته خپل حدود وښودل شي،که هغه چارواکي وي او که رعيت، که مالداره وي او که فقير که وزير وي او که ګدا..؟!

په موجوده ظروفو او شرايطو کې چې حکومت او نظام ډېر کمزوری دی که موږ هر څومره د ځمکو د عادلانه ويش لپاره وړانديزونه وکړو، نو غالب ګومان کيږي چې لازم غور ورباندې ونه شي، خو د دې لپاره چې موږ په خپل هېواد کې د يو قوي اسلامي نظام هيله لرو، هغه نظام چې د اسلامي شريعت پر بنسټ به فيصلې کوي، اسلامي قضاء او محکمه به يې له هر حاکمه او زورواکي بالاتره وي.. دغسې اسلامي او قوي نظام ته دا لاندې وړانديزونه کوو:

١ –د انقلاب او له هغې وروسته د ګډوډيو په بهير کې چې څومره عامې او حکومتي ځمکې غصب شوي، دهغې د پلټنې او بيرته عام کولو په موخه يو ه مستقله اداره جوړه شي.

٢ –د احتساب د نظام له لارې له ټولو غاصبينو سره محاسبه وشي،اوعام او خاص حقونه ورڅخه واخستل شي.

٣ – يوه اصيله، واقعي او خود مختاره قضاء رامنځ ته کړي، هغه چې علمبرداران يې حلال خواره علماء او شريعت پوه وي، ترڅو د واقعي قضاء کولو له لارې په ټولنه کې عدل او انصاف رايج شي، عام ملکيتونه او موارد -چې ځمکې پکې هم شاملې دي- خپلو واقعي مستحقينو ته د ګټې او فايدې اخستلو لپاره ورکړل شي، چې پدې کړنلارې سره به په هېواد کې د فقر او بيچاره ګۍ کچه راکمه شي.

۶– په زراعتي ځمکو کې د ناروا کښت مخنيوی:

زموږ د ټولنې اوهېواد له ستونزو او ناخوالو څخه يو هم په ځيني سيمو کې د ناروا کښت او فصل کرل دي چې لومړی يې بنګ (د چرسو بوټي) او بل کوکنار (د افين بوټي) دی، د دې بوټو دفايدې پر ځای نقصان او تاوان زيات دی، بلکې هغه څه چې لدې بوټو څخه توليد کيږي (چرس او افين) د ټولنې د وګړو تنبلئ، کمزورئ، رنځورئ او نورو زياتو تاوانونو لامل ګرځي او طبيعي خبره ده چې په ټولنه کې څوک پدغسې مصيبتونو ګرفتار شي،نو ټولنه د نورو ستونزو ترڅنګ داقتصادي ستونزي سره هم مخ کيږي؛ ځکه چې کار کوونکي لاسونه کميږي، بيکاره او لويدلي خلک پر نورو باندې بوج کيږي.

همداراز د نوموړو بوټو او فصل د کرنې په نتيجه کې د ګټور فصل مخه نيول کيږي،د روزئ سرچيني کميږي، د خوراکي توکو بيې لوړيږي او خلک له ګټورو خوراکي توکو څخه بې برخې کيږي..

زموږ په هيواد کې د مخدره موادو شاليد په هکله ويل کيږي د لومړي ځل لپاره مخدره مواد له چين څخه افغانستان ته د بدخشان ولايت له لارې راداخل شو. کله چې د برطانې (انګلستان) پر هندوستان باندې حکومت کاوه، نو لدغه هېواد څخه چين ته زيات مخدره مواد قاچاق کيدل چې په نتيجه کې يې د برطانيې او چين ترمنځ جګړه وشوه او دې جګړې ته د (افيمو د جنګ) نوم ورکړ شو.

له کومه وخته چې افغانستان ته د افين راداخل شو، نو په تدريجي شکل يې د بوټي کښت او کر رواج وموند. هغه

---

106. ازداي راديو ويب سايت ٢٢ /٢/ ١٣٩٢المريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولايتونه چې د دې بوټي کرنه رواج شوه او افيون پکې توليد کيده: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات ؤ، چې د وخت په تيريدو سره لدې ولايتونو څخه نورو ولايتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر پکتيا ،وردګ او قندهار ته هم نوموړی بوټي نقل شو.

په افغانستان کې پخوا د هيروينو توليد نه پېژندل کيده ،بلکه د هغو سياسي بدلونونو په نتيجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پيړۍ په اوياوومو کلونو (اوومې لسيزې) کې منځ ته راغلل. او د طلائي مثلث (تايلند ، برما او لاوس) په سيمه کې د افيونو خراب محصولات هم د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ايران، افغانستان او پاکستان) په سيمه کې د مخدره موادو د زيات توليد په واسطه جبيره شي.

او داچې په افغانستان کې ولې د افيون توليد زيات شو لامل يې په ايران کې د خميني انقلاب په راتللو سره پر مخدره موادو بانديز بنديز لګول، په افغانستان کې دکمونستي کودتا رامنځ ته کيدل، د جګړې او اسلامي مقاومت پيليدل، چې د جنګي شرايطو په نتيجه کې د افيون د توليد لپاره لا زياته زمينه برابره شوه.او کله زمونږ د هېواد انقلابي شرايطو په بهير کې پاکستان ته د هيروئينو د توليد تکنولوژي راوارد کړای شوه، نو د افغانستان او پاکستان د مشترکې پولې په دواړو خواو کې د نوموړې مضرې مادې (هيروئېنو) توليد پيل شو .[107]

د طالبانو د حکومت له سقوط څخه وروسته هېواد ته د امريکانيانو له راننوتلو سره جوخت له ۲۰۰۱م کال راپديخوا د افيونو توليد صعودي (پورته ختلو) بڼه اختيار کړه، د دې پديدې ترشاه بيلابيل عوامل دي چې مهم يې دريښتينې مبارزې نشتوالی او په حکومت کې د مافيايي باندونو نفوذ او قدرت ښودل شوی چې د هغوی له لارې په سلونو وګړي د وچې له لارې اروپا او لرې پرتو هېوادونو ته هېرويين قاچاق کوي.[108]

سږ کال (۱۳۹۶لمريز) د مخدره موادو سره د مبارزې د ملي بسيج (تحريک) د اوونۍ په مناسبت په کابل کې جوړې شوې غونډې ته د حکومت ځينو چارواکو وويل چې مخدره موادو د افغانستان حيثيت او اعتبار زيانمن کړی دی. همداراز له مخدره موادو سره د مبارزې وزارت مخدره مواد يوه سيمه يزه ستونزه وګڼله اود دې خبر داري يې ورکړ چې په افغانستان کې دننه د مخدره موادو د کښت تقاضا کمه شوې، خو دا مواد په سلو کې ۹۸ د مافيايي ډلو له خوا د ګاونډيو هېوادونو له لارې اروپا ته قاچاقېږي.[109]

له بده مرغه چې زمونږ د هېواد په ځينې سيمو کې د بنګو او د کوکنارو په کر باندې خلک اموخته او پر کښت کولو يې بوخت دي، له انقلابي شرايطو مخکې خو به عامو خلکو او ورسره ځينې علماو د کوکنارو د کر جواز لپاره دا دليل وايه چې دا يو حکيمې بوټی دی، خو د کمونستي انقلاب له رامنځ ته کيدو او بيا د هجرتونو د لړۍ له پيليدو نه وروسته خاصو او عامو وګړو ټولو ته دا معلومه شوه چې د کوکنارو د توليد ماده (افيون) په سلو کې له ٪۹۹ څخه د انسانانو په تباهۍ کې استعماليږي. نو ايا اوس به هم د کوکنارو د کر او سوداګرۍ په حرمت کې څوک د علم او پوهې خاوند څه شک وکړي؟ پداسې حال کې چې زمونږ په هېواد کې په خپله د مسلمان ملت يو زيات شمېر بچيان د نشه کيدواو پوډري کيدوپه ګرداب کې ورداخل شوي دي او دغه مصيبت لا په زياتيدو دی.[110]

له موجوده جمهوري او ديموکراسي نظام له راتګه مخکې افغانستان د نړۍ زيات توليدونکی هېواد ګڼل کيده،[111] خو متاسفانه چې اوس يې له توليد سره سره پدې هېواد کې له افين څخه د اړونده راويستل کيدونکو موادو استهلاک

---

[107]. وګوره: د مخدره موادو پ هکله اساسي معلومات، د (**الوکالة الاسلاميه للاغاثة)** اداره)، ص ۷- ۸

[108]. اصلاح ملي اوونيزه، کال ۱۳۹۵ لمريز، عقرب ۱۵ مه، ص ۱۳

[109]. ازادي راديو ۳۱/ سرطان / ۱۳۹۶لمريز

[110]. په **۲۰۱۵** م کې خبر ورکړ شوی ؤ چې د افغانستان د نفوس په سلو کي **۱۳** په نشو اخته شوي دي. څېړونکي وايي چې په افغانستان کې د نشه يي موادو کارول په نړۍ کې ساري نه لري. د ويجه ويله (D W) پښتو ، افغانستان ، ويب سايت (12.05.2015)

[111]. بايد يادونه يې وشي چې د طالبانو د حکومت په وروستني وخت کې د کوکنارو په کرلو باندې بنديز ولګيد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکي (پوډريان) هم زيات شول. چې دا هم د ديموکراسۍ او غربي پانګوال نظام د سيطرۍ يو سوغات دی او نن سبا د معتادينو په اړه دا ګونګوسي هم اوريدل کيږي چې ګويا تر شاه يې ځينې بهرني لاسونه او داخلي مافيايي کړې دي. الله تعالی دې د اسلام او د ملت د دښمنانو لاسونه او لنډ او د هغو دسيسې هغوی ته ورګرځوي..

نو داچې د کوکنارو او بنګو بوټو کرنه د هغې د مخدره موادو (افين، اوچرسو) په خاطر ده چې انسان ته سراسر تاوان او ضرر کوي او د اسلام له سپيڅلو اهدافو سره ټکر خوري؛ نو فلهذا کرل، سوداګري او د هغې اړونده ټول معاملات په اسلامي سپيڅلي شريعت کې حرام دي.[112]

بايد د مخدره او نشه يزو توکو د مخنيوي په موخه دې لاندې وړانديزونو ته پاملرنه وشي او د عمل جامې ورواغوستل شي:

١ – د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د هغه شرعي قوانينو له مخې چې د حلال کار امر عملي او حرام کار منع شي په ريښتينې سره دغه اصل نافذ کړي او د مخدره او نشه يي توکو هر ډول معامله کوونکي ته سخته سزا ورکړي.

نو ايا زموږ د هېود حکومتي نظام به پدې قضيه کې جدي اقدامات واخستلای شي؟ کاشکې موږ لداسې چارواکو او حاکمانو برخمن شو چې د ټولنې په هره برخه کې داسلامي قوانينو عملي کولو ته ليواله او پدې هکله عملي اقدامات وکړي!

٣ – د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزې حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.

٢ – د مخدره موادو معتادينو (روږدو) د علاج او درملنې لپاره ځانګړي انتظامات کول چې له يوه پلوه د هغوی د درملنې لپاره روغتيايي مرکزونه او له بله پلوه د هغوی د مشغولتيا لپاره تعليمي او حرفوي مرکزونه جوړ شي او تر هغه پکې وساتل شي چې اعتياد يې ختم شي.

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادينو د درملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه له نشت سره برابرې دي، بايد چې حکومت او اړونده اړخونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کيدای شي د ځينو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي.

٧– د ناروا معاملاتو منع کول:

په يوه ټولنه کې د حرامو او ناروا معاملاتو په کولو سره عذابونه او ستونزې رامنځ ته کيږي، خلک له بې برکتيو او د روزۍ د سرچينو له کموالي سره مخ کيږي. او هغه معاملات چې نن سبا يې ټولنې له عذابونو سره مخ کړې دي، مهمې يې سودي معاملات دي د کوم په اړه چې الله تعالی فرمايي:((الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)).[113] هغه کسان چې د سود مال خوري، د قيامت په ورځ به دربدلای نشي، مګر د هغه کس په شان چې شيطان يې حواس خراب کړی وي، دا سزا د دوی لپاره ځکه ده چې دوی ويل سود د پيروپلور (خرڅولو او اخستلو) په شان دی او حال دا چې الله جل جلاله بيع حلاله کړې ده او سود يې حرام کړی دی.

دا څرګنده خبره ده چې په سودي کارو بار باندې په ټولنه کې بې کاري رامنځ ته کيږي؛ ځکه چې شتمن وګړي به خپل مالونه داسې چا ته ورکوي چې بې تکليفه د وخت په تيريدو سره ګټه ورکوي، يا به يې په سودي بانکونو کې دګټې لاس ته کولو لپاره ايږدي.. همدارنګه په ټولنه کې د اړتيا د توکو د نرخ د زياتيدو سبب ګرځي، د قرض او پور مخه نيسي، او نورې زياتې خرابۍ رامنځ ته کوي.

86- د دلايلو تفصيل په (**فقه السنة، سيد سابق، ٢/ ٣٣٩ - ٣٥٠**)، (**الفقه الاسلامي وادلته، الشيخ وهبه الزحيلي٣٣\٤- ٣٤**)، او (**الحلال و الحرام فى الاسلام، يوسف القرضاوي، ص١٢٦**) کې وګوره.

113 . البقره ٢٧٥.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله هغه انسان چې پېسې په سود سره ورکوي که په ظاهر کې ورته د پېسو ګټه لاس ته راځي، خو په حقیقت کې هغه ګټه نه ده، بلکې هغه تاوان او د مال بربادیدل دي،او دآخرت له سزا نه مخکې د سود خور انسان په ژوندکې بیلابیل غمونه،بې برکتي، او تاوانونه راځي الله تعالی فرمايي:((يَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقٰتِ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ())).[114] الله تعالی سود له منځه وړي او خیراتونو ته وده او تازه ګي ورکوي او الله تعالی هیڅ ناشکره او بدعمله انسان نه خوښوي.

د سود له مصیبت او بلا څخه یو مسلمان ته د خلاصون لار داده چې که په سود سره یې پېسې ورکړې وي او توبې ویستلو ته آماده شو، نو د هغې ګټه دې نه اخلي بلکې همغه دسر پیسې دې واخلي،الله تعالی فرمایي:((يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِىَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْن ())[115] ای مومنانو له الله تعالی څخه ووېرېږئ او کوم سود مو چې له چا سره پاتې دی هغه ورپرېږدئ، که چیرې په رېښتینې مومنان یاست.

او که یو مسلمان دا معامله نه پرېږدي، نو د الله تعالی او د هغه د رسول صلی الله علیه وسلم جنګ ته دې چمتو شي،الله تعالی فرمايي:((فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِه وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ وَ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا تُظْلَمُوْنَ())).[116] اوکه سود مو پرېنښود، نو د الله او د هغه رسول له خوا ستاسې پر خلاف جګړې ته تیار شئ، که اوس هم توبه وباسئ (او سود پرېږدئ) نو تاسې ته د سر پېسې دي (چې هغه واخلئ) تاسې تېری مه کوئ او نه به پر تاسې تېری وشي.

په موجوده عصر کې چې دنورو سترو ګناهونو ترڅنګ یو هم د سود معامله د خلکو ترمنځ په زیاته اندازه رواج لري او اسلامي هېوادونو او مسلماني ټولنې یې هم په خپل لعنت کې راګیرې کړې، دي،داځکه چې موجوده بانکي نظام سودي دی- پرته له ځینې لږو بانکونو څخه- او په لویه سطحه باندې په اسلامي هېوادونو او ټولنو کې سودي معاملات ترسره کیږي.

ترکومه چې زموږ هېواد او ټولنې پورې اړه لري، نو د پخوا راهسې د وګړو ترمنځ سودي معاملات موجود ؤ، او په اوسنیو ظروفو کې په سودي معاملاتو کې یو نوښت رامنځ ته شوی دی چې زیات خلک ورباندې نه پوهیږي، باید چې مسلمان پدې هکله ځان اګاه کړي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:((الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».[117] د سود درې اویا دروازې دي، آسانه یې داده چې یو څوک له خپلې مور سره زنا وکړي او بېشکه تر ټولو لوی سود د یو مسلمان عزت پیمالول دي.

نو باید چې لدې لوی ګناه، ستر جرم او په دنیا او آخرت کې تباه کوونکي عمل څخه ځانونه وژغورو،همدارنګه ټول هغه معاملات چې ناروا دي ورڅخه ځانونه وساتو او د خپل سپیڅلي شریعت حکم ته په لبیک سره ورڅخه ډډه وکړو.

د اسلام سیڅلي دین مسلمان لدې څخه منعه کوي چې هغه دې په حرام کسب او یا حرام کار وبار کې مشغول شي او هغه دې ترویج کړي. نو پدې اساس باید زموږ په ټولنه کې له هغو کارونو او کسبونو څخه ډډه وشي کوم چې مفید نه دي او اسلامي شریعت حرام کړي دي لکه: د شرابو او مخدره موادو اړوند معاملات، د موسیقي الاتو، فحشو کیسټونو ،سیډیګانو، فلمونو او نور د عیاشۍ وسایلو تولید او یا د هغې واردولو کارو بار، د اسراف او فاحشوالي په اندازکې د خایست او ښکلا وسایل مهیه کول او داسې نور هغه شیان چې ملت او ولس ته پرته له وخت ضایع کولو او د بد اخلاقۍ د خپریدلو بله کومه ګټه نه لري .

رسول الله صلی الله علیه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[118] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زیات وړ دی.(چې پکې داخل شي). ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې له

114 . البقرة ۲۷۶.
115 . البقرة ۲۷۸.
116 . البقرة ۲۷۹.
117 المستدرک علی الصحیحین
118 . المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

سود ،جوارئ، مخدره موادو د ګټې له پېسو څخه رالویه شوي وي؟

همدارازهغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې یې پیسې لاس ته راوړې، د تې وي او فضایي خپرندویه چینلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکریدلو، په خرڅلاو کې عیب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، د یتیمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خیټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او یا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغولیدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړې. دا مخکې ذکر شوی وعید دغسې ټولو ناروا معاملات کوونکو ته متوجه دې، نو باید پخپلو کارونو کې تجدید نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۸– صنعت ته وده ورکول:

په قرانکریم کې الله تعالی داود علیه السلام په صنعتي پرمختګ سره ستایلی دی او د پرمختګ هغسې باریکتیاوې یې راپه ګوته کړې چې د هغې له کړن څخه بشر عاجز پاتی او د هغې د سرته رسولو لپاره د پیریانو او شیطانانو له قوتونو څخه کار اخستل شوی دی.

پر هغه امت باندې دا حرام دي چې د الله تعالی په کتاب کې دې د حضرت داود علیه السلام دا ستاینه لولي او بیا دې هم داسلحې د جوړولو فابریکه ونه لري. ((وَأَلَنَّا لَهُ ٱلۡحَدِيدَ ۝١٠ أَنِ ٱعۡمَلۡ سَٰبِغَٰتٖ وَقَدِّرۡ فِي ٱلسَّرۡدِۖ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ۝١١)).[119] موږ د هغه لپاره اوسپنه نرمه کړې وه (د دې ښودنې سره) چې زغرې جوړوه او د هغې حلقې په اندازې سره اوبده، ای د داود کورنۍ نیك عمل کوئ. بیشکه هغه څه چې تاسې یې کوي زه یې ګورم. او الله تعالی فرمايي: ((وَعَلَّمۡنَٰهُ صَنۡعَةَ لَبُوسٖ لَّكُمۡ لِتُحۡصِنَكُم مِّنۢ بَأۡسِكُمۡۖ فَهَلۡ أَنتُمۡ شَٰكِرُونَ ۝٨٠)).[120] او هغه ته مو ستاسې د فایدې لپاره د زغرې جوړول ښوولي و، چې تاسې د یو بل له ګوزارونو څخه وساتي، نو ایا تاسې شکر کوونکي یاست.

او بیا دې د الله تعالی په کتاب کې دا ایاتونه لولي او هغه قوم دې بیا هم د اوسپنې د ویلې کولو بټۍ او د معدني ادواتو فابریکې ونلري: ((وَلِسُلَيۡمَٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهۡرٞ وَرَوَاحُهَا شَهۡرٞۖ وَأَسَلۡنَا لَهُۥ عَيۡنَ ٱلۡقِطۡرِۖ وَمِنَ ٱلۡجِنِّ مَن يَعۡمَلُ بَيۡنَ يَدَيۡهِ بِإِذۡنِ رَبِّهِۦۖ وَمَن يَزِغۡ مِنۡهُمۡ عَنۡ أَمۡرِنَا نُذِقۡهُ مِنۡ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ۝١٢ يَعۡمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَٰرِيبَ وَتَمَٰثِيلَ وَجِفَانٖ كَٱلۡجَوَابِ وَقُدُورٖ رَّاسِيَٰتٍۚ ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗاۚ وَقَلِيلٞ مِّنۡ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ ۝١٣)).[121] او د سلیمان (علیه السلام) لپاره مو هوا تابع کړې وه،د سهار وخت کې تګ د هغه د یوې میاشتې تر واټن پورې او د ماښام تګ یې د یوې میاشتې د لارې واټن پورې و او د ویلې شوې قلعئي(یا میسو) چینه مو ورته وبهوله. او داسې پیریان مو د هغه تابع کړل چې د خپل رب په حکم به یې دهغه په مخ کې کار کاوه او په هغوی (پیریانو) کې به چې کوم یو زموږ له حکم نه سر وغړاوه، نو سزا به مو ورڅکوله. هغو به د ده لپاره هغه څه جوړول چې غوښتل به یې له : لوړې ابادۍ، تصویرونو، لوی لګنونه په شان د تالاوونو او پخپل ځای ولاړ (درانده) دیګونه . ورته مو وویل ای د داود کورنۍ عمل کوئ د شکر(په طریقه سره) .

همدا راز بیا دې دا ایت لولي:((وَأَنزَلۡنَا ٱلۡحَدِيدَ فِيهِ بَأۡسٞ شَدِيدٞ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ. [122] او سپنه مو رانازله کړه چې په هغې کې ډېر زور او د خلکو لپاره ګټې دي)).

[119]- سبأ ١١
[120]- الأنبياء ٨٠
[121]- سبأ ١٢-١٣
[122]- الحديد ٢٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهمداسې مهمل او بيکاره دې پريږدي هغه کانونه چې دا مواد لري.[123]

زموږ هېواد افغانستان له زياتوخامو موادو څخه برخمن دى، د معدنياتو کانونه،د نفتو او ګاز زخيرى لري، بايد چې د هغې د راويستلو او بيا د هغې په کار اچولو ته پوره توجه وشي چې و د هېواد په خود کفائي کې مرسته وکړي. همدارنګه صنايعتو ته وده او انکشاف ورکول او په خاص ډول کورنيو صنايعو ته ترڅو د بې وزلو او فقيرو کورنيو لپاره د روزئ ګټلو يو مصدر او ذريعه وګرځي.

دالاندي ذکر شوي صنايع چې هنري او لاسي صنايع دي زموږ په هېواد کې زيات رواج لري:

الف- غالئ اوبدل: دغه صنعت د هېواد په شمالي واو شمال غرب ولايتونو کې زيات رواج لري. ويل کيږي چې له انقلاب څخه مخکې نوموړى صنعت دکيفيت په ښه والي کې خاص شهرت درلود، مګر دښه پاملرنې د نشتوالي، د جنګونو له امله او د ځينې هېوادونو لکه ايران، چين ، ترکيه او نورو د رقابت لامله يې په کار او کيفيت کې يو څه بدلون راغى او بازار يې راښکته شو .[124]

بايد په ياد ولرو: د هجرت په وروستيو کلونو کې د غاليو اوبدلو کسب په پېښور کې د افغانانو ترمنځ په پراخه پيمانه شروع پيل شو. د پېښوربښار سره نزدې سيمې لکه زرياب کالونى، افغان کالونئ ،ارباب روډ ،جهانګيرآباد، بوړډ او د مهاجرينو کيمپونه لکه د جلوزو کيمپ، شمشتو کيمپ او داسې نورو کې زيات مهاجرين د خپلو اقتصادي ستونزو د حل کولو په خاطر په نوموړي کسب باندې مشغول شول.

له کورونو څخه علاوه په پيښور او خيبر پختونخوا ځينې سيموکې د نوموړي کسب لپاره سترې او کوچنى کارخانې هم جوړې شوى او تجارت يې زور واخست .لکن د بازار او بهرني تجارت په هکله يې دا مشهوره وه چې دغه غالى افغاني سوداګرو خارج ته په مستقله توګه نشي صادرولى، بلکه هغو به پر پاکستاني تاجرانو خرڅولې بيا به هغوخارج ته صادرولې او هلته يې خرڅلاو د پاکستان په نوم تماميده.

ب_ ګنډنه: دا کسب چې مختلفې برخې لري لکه: عادي لاس دوزي ، خامك دوزي، مرو تړل (موره بافي) او داسې نور. په خامك دوزئ کې د کندهار ولايت خاص شهرت لري .

ج- پشمي لباسونو اوبدل: پدې کسب کې هزاره خلک ډېر شهرت لري .

د-پوست دوزي،زيورات سازي،شبکه کاري،ظروفبرنجي،ظروف چوبي.[125] او داسى نور واړه او سپك صنعتونه هم زموږ په هېواد کې رواج لري.

۹– سوداګرۍ ته وده ورکول:

سوداګري او تجارت د مال او پانګې په حرکت راوستلو او د روزۍ لاس ته راوړلو مهمه سرچينه او د يو هېواد د صنعت او توليداتو بشپړونکې عمليه ده. همداراز د کلتور او ثقافت د تبادلې يوه مهمه وسيله ګڼل کيږي.کله چې د يو هېواد سوداګر بل هېواد ته ځي، نو هغه ته د خپل مورني هېواد د استازي او سفير په توګه کتل کيږي.

د تاريخ په اوږدو کې د اسلام په خپرولو کې ځينې مسلمانوسوداګرو ځانګړى رول لوبولى دى،د مثال په توګه د آسيا د لوى وچې د جنوب ختيځ ځينې هېوادونو لکه فلپين ته داسلام مبارک دين د مسلمانو سوداګرو له لارې رسيدلى دى.

په سوداګرۍ سره په ټولنه او هېواد کې کاري فرصتونه رامنځ ته کيږي او هغه د بيکارئ او کار نه موندنې د ستونزې د مخنيوي يو هم عنصر هم دى. نو بايد چې حکومت په هېواد کې د سوداګرۍ د پراختيا او پرمختيا لپاره

---

[123]- وګوره: اسلامي اقتصاد، امام حسن البنا، ژباره صافى، ص ۲۴- ۲۷

[124]- افغانستان در سايه سياست ، اقتصاد و فرهنګ ،محمد حليم تنوير، ص ۱۵۴

[125]- وګوره: مخکنى مرجع، ص ۱۵۵- ۱۵۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

لازم ګامونه واخلي او پدې ډګر کې هلې ځلې زياتې کړي، ترڅو هېوادوالو ته کاري فرصتونه پيداشي، د ټولنې او ولس اقتصاد وده وکړي، غربت او نسيتي راکمه شي..

د سوداګرۍ په ډګر کې دې لاندې وړانديزونو ته ځير شئ:

أ. زموږ هېواد چې د ميوو په برخه کې غني دی، بايد چې د لمدې او وچې ميوې د صادراتو لپاره په بهر کې له ګاونډيو هېوادونو پرته په نورو هېوادونو کې هم مناسبه بازار موندنه وشي لکه د خليج عربي هيوادونه، همداراز د اسيا ختيځ او جنوب ختيځ هېوادونه.

ب. د سوداګرۍ او پانګونې په برخه کې دې حکومت نړيوالو ته د افغانستان وروپيژني،پانګونې ته دې لاره هواره کړي او د پانګه اچونې لپاره دې په هيواد کې د اسلامي شريعت پر بنسټ لوايح ترتيب شي.

ج. د ټکسونو په ميدان کې اسلامي شرعي قوانين مراعات شي، ګمرکات - چې په هېواد کې له قضايي محاکمو نه وروسته په درغليو کې ځانګړې شهرت لري - بايد د هغې د اصلاحاتو لپاره يو جامع پلان جوړ شي.

د. د نورو ادارو ترڅنګ چې د سوداګرئ په ادارو کې هم بې کفايتي شتون لري،بايد د هغې ادراک، پلټنه او ارزونه ترسره شي او په اړوند ادارو او سوداګريزو خونو کې امين او مسلکي خلک په کار مشغول کړای شي. داسې خلک چې دعام ولس د هوساينې لپاره هلې ځلې وکړي او هېوادوالو ته د سوداګرۍ په ډګر کې لازمي آسانتياوې برابرې کړي.

هـ. هېواد ته يوازې د هغو شيانو په واردولو باندې فکر او غور وشي چې قوم او ولس ته ګټور وي. اوهغه شيان چې په اسلامي شريعت کې حرام دي لکه شراب او مخدره توکي،د فحشاء او عرياني اړونده توکې،نو د هغې په راوردولو باندې پابندي ولګول شي.

بايد هغو سوداګرو ته اجازه ورنکړ شي څوک چې د مومنې ډلې او د هغه پيغمبر صلی الله عليه وسلم- کوم چې د ښو اخلاقو او غوره خويونو د پوره والي لپاره راغلې و- د سنګر په لښکريانو کې بداخلاقي او چټلي خپروي، ولس دې دغسې وګړو ته دا موقع مه ورکوئ، ترڅو د امت د نوي نسل زړه او اندامونه د بدو خويونو او ناوړه عادتونو په مرض سره خراب کړي. او د يو څو پيسو په بدله کې ورته د فسق او فجور کارونه ښائسته کړي او د بداخلاقۍ په لور روان يې کړي.

يو مسلمان سوداګر بايد پدې پوره يقين ولري چې د حرامو توکو راواردول،يا په سودګرئ کې دوکه کول.. او په هره ناجايزه طريقه سره ګټه ترلاسه کول حرامه ده.بايد پدې هلکه د رسول الله صلی الله عليه د غه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځول شي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[126] او د چا غوښه چې په حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

[126]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز

۱– د زکات مفهوم:

زکات په لغت کی زیاتوالي او پاکوالي ته واي او د شریعت په اصطلاح کې: د مال هغه برخې ته ویل کیږي چې یو مسلمان یې د الله تعالی له طرفه له ورکړل شوي مال څخه مستحقینو ته ورکوي .

په قرانکریم کې الله تعالی زاکت په صدقې سره هم نومولی دی؛ځکه چې نفس او مال پاکوي او په مال کې د ودې او زیادت سبب ګرځي، الله تعالی فرمایې: «خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ».[127] ای پیغمبره ! دوی (مسلمانانو) له مالونو څخه زکات واخله چې هغوی پرې پاک او صفا کړې.

همدا راز له ما لڅخه د زکات ویستلو پواسطه انسان د مدحې او صفت وړ ګرځي، د سپیرتوب او بخل، په ناحقه سره د نورو خلکو برخې خوړلو ،کینه ، ظلم او داسې نورو ټولنیزو بدو خویونو څخه خلاصیږي.[128]

۲– د زکات هدف او مقصد:

امام شاه ولي الله رحمه الله ویلي:«زکات ګناهونه له منځه وړي، د برکتونو او ګټې د زیادت سبب ګرځي، په زکات کې د مدنیت او ټولنې مصلحت او ګټه پرته ده، زکات اړمنو اوخوارو خلکو ته ورکول کیږي.د نیستۍ پېښې داسې ستونزې دي چې ځینې خلکو ته رسیږي او له ځینې خلکو څخه ځي، نوکه چیرته په ټولنه کې همدردي او مواسات نه وي، نو نیستمن او بې وزلان به له فقر او لوږې مړه او له منځه ولاړ شي.[129]

د اسلام سپیڅلی دین هر یو توان لرونکی وګړي ته امر کوي چې کار، اوکسب وکړي او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډه تړله ووهي، ترڅو د خپل ځان او د خپلې کورنۍ مصارف او لګښت پوره کړي او د الله تعالی په لار کې یې هم مصرف کړي .او هغه څوک چې د کار او کسب کولو څخه عاجز وي او کوم زخیره شوی مال یا د میراث مال هم ورته نه وي پاتې، یا مال لري لکن اړتیا یې نه پوره کوي، نو د داسې وګړي لګښت به د هغه شتمن خپلوان پر غاړه اخلي، خو په ټولنه کې هر خپلوان شتمن نه وي چې پر خپلوانو باندې لګښت او خرچ وکړي، نو پدې صورت کې به هغه کمزوري وګړي چې شتمن یې خپلوان نه لري څه کوي؟

او څه به کوي هغه بیچاره خلك لکه: یتیمان، کونډې، زړې ښځې، او بوډاګان سړي ؟ څه به کوي شوده ګان او ساده وګړي، دایمي رنځوران، نابینایان او معذور خلك؟ څه به کوي هغه توان لرونکي خلك کومو ته چې کار او کسب نه پیداکیږي ترڅو د هغې لارې روزي لاس ته راوړي او یا هغه کار کوونکي چې کار لري،خو د مزدورۍ عوض یې د خپل ځان او کورنۍ لپاره کفایت نکوي ؟

ایا دغه نوموړي خلك سخت زړۍ اړتیا او ماتوونکي فقر پریښودل شي چې له پښو یې وغورزوي او مات یې کړي ؟ دا پداسې حال کې چې ټولنه دې ورته ګوري او شتمن خلك دې ورسره کومه مرسته نه کوي .

د اسلام سپیڅلي دین دغسې کمزوري او بیچاره خلك نه دې هیر کړي، بلکې دوی ته یې د شتمنو او مالدارانو په مالونو کې معلومه برخه مقرره کړې چې هغه زکات دی. نو د زکات لومړی هدف د فقیرانو او بیچاره خلکو غنا ده چې

127- التوبة ۱۰۸

2- وګوره: الضمان الاجتماعي فی الاسلام ، محمد امین الشعراني، ص ۶۲- ۶۳

3- - حجة الله البالغة ۲ \ ۳۹،چاپ لاهور دار نشر الکتب الاسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغې پواسطه يې اړتیا پوره شي او شتمن شي.[130]

۳ – د زکات اهمیت:

زکات د اسلام ددین له معجزاتو څخه شمېرل کيږي او پدې دلالت کوي چې دا دین د الله تعالی له طرفه راغلی او بشریت ته وروستنی پیغام دی. له نن څخه مخکې ډېرې زمانې او پیړۍ تیرې شوي چې دغه زکات پکې د فقر په منځه وړلو او د نیستمنو په اړتیاو پوره کولو کې خپل کردار اداء کړ.په اسلامي امت کې د دې نظام پر ضد نه کوم انقلاب راغلی او نه د ټولنې کوم وګړي یا ډلې د حقوقو مطالبه وکړه؛ ځکه چې دوی ته حقوق ورکړل شوي دي.

د زکات نظام قایمول په ټولنه کې کوم عارضي او یا دویمي حل نه دی، بلکه هغه د ټولنې د ټینګښت له ځانګړو او کلکو بنسټونو څخه شمېرل کيږي،او د اسلامي عباداتو له څلورو ستنو (ارکانو) څخه یوه ستن ده .

په هغه مشهور حدیث کې چې امام بخاري او او امام مسلم رحمهما الله وربانديې اتفاق کړی ذکر شوي: عبد الله بن عمر رضي الله عنهما واي چې د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم فرمایلي: اسلام پر پنځو ستنو ولاړ دی هغه داچې ګواهي ورکول دي پدې چې پرته له الله تعالی بل څوک د عبادت مستحق نشته او پدې ګواهي ورکول چې محمد د الله پیغمبر دی، لمونځ ودرول، زکات ورکول، د روژې میاشت روژه نیول او د توان په صورت کې حج ته تلل دي .

په قرانکریم کی زکات ورکول د مومنانو ،پرهیزګارانو او نیکانو له صفتونو او نښو څخه شمېرل شوی او د زکات نه ورکول د مشرکانو او منافقانو له نښو څخه ګرځول شوی ..

پرته له زکات ورکولو څخه مسلمان د نیکانو او هغو خلکو چې د کتاب په هدایت پسې روان دي په ډله کې نشي داخلیدلای، هغه خلک چې الله تعالی يې داسې وصف کړي: ((هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿٣﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾)).[131]" دا کتاب سمه لار ښونکی دی او رحمت دی د نیکانو لپاره هغه خلک چې لمونځ ودروي، زکات ورکوي او په آخرت باندې یقین (پوخ باور) لري .[132]

قرانکریم زکات ورکول د شرک څخه د توبې ویستلو او لمانځه ودرولو سره یوځای ذکر کړی دی، دا پدې دلالت کوي چې دا درې شیان په اسلام کې د داخلیدلو عنوان دی، او دهغو پواسطه یو انسان د اسلامي وروروليځ حق پیداکوي او اسلامي ټولنې ته يې نسبت او انتماء کيږي،الله تعالي فرمايي: ((فَإِن تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ ۗ))[133] نو که چیرې هغو لمونځونه اداء کړل او زکات يې ورکړ، نو ستاسې دیني وروڼه دي)).همدارنګه په هغې سره وینه او مال محفوظ کيږي،الله تعالی فرماي: ((فَإِن تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ ۚ)).[134]نو که چیرې هغو (مشرکانو) له شرک نه توبه وویسته، لمونځ يې اداء کړ او زکات يې ورکړ، نو بیا يې لار خوشې کړئ، (وینه او مال يې محفوظ شو).

او که چیرې په یو اسلامي هېواد او ټولنه کې څوک د زکات له ورکولو ډډه وکړي، نو باید پرضد يې جنګ وشي . د دې امت لومړي خلیفه ابوبکر رضي الله عنه او ورسره صحابو رضي الله عنهم د زکات د مانعینو پرضد لښکر کشي وکړه، او د هغوی په مقابل کې يې جنګ وکړ. نوموړي خلیفه داسې وینا وکړه((په الله تعالی مې دې قسم وي چې خامخا به د هغه چا پر ضد جنګیږم،څوک چې د لمانځه او زکات ترمنځ فرق کوي،یقینا چې زکات د بیت المال برخه ده، پر الله مې دې قسم وي که دوی له ما څخه په زکات راکولو کې د اوښ د ګونډې پړې – که دالله پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته به يې ورکولو –

---

[130]- مشكلة الفقر، يوسف القرضاوي ص ۶۵
6- لقمان ۳ -۴
[132]- وګوره: مشكلة الفقر، يوسف القرضاوي، ص ۷۱
[133]. التوبة ۱۱
[134]. التوبة 5

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځخه ستون کړي، نو زه به د دوی په مقابل کې جنګ کوم.[135]

۴ - په دنیا کې د زکات نه ورکولو سزا:

د زکات له ورکولو پرته مومنان د الله تعالی د هغه نصرت او مدد مستحق نشي ګرځيدلی د کوم چې يې ورسره وعده کړې، الله تعالی فرمايي: ((وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ۝ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُوا۟ بِٱلْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا۟ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ۝)).[136] او خامخا به الله تعالی مرسته او مدد کوي له هغه چا سره چې د هغه د دين مدد کوي، يقينا الله تعالی توانمن او غالب دی، دوی به هغه کسان وي چې(کله) الله تعالی ورته په ځمکه کی قوت (خلافت او دولت) ورکړي، نو لمونځونه ودروي، زکات ورکوي، پر نيکيو سره امر وکړي او د بديو مخنيوی وکړي . اود کارونو وروستنۍ پايله خاص الله ته ورګرځي.

د حديثو په يو روايت کې د زکات نه ورکول په ټولنه کې د وچ کالۍ سبب ښودل شوی دی: ((**مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ**)).[137] هيڅ يو قوم زکات نه دی منع کړی، مګر دا چې الله تعالی پر وچکالئ سره ازمايلي دي. د حديثو په يو بل روايت کې راغلي: ((هيڅ يو قوم داسې نشته چې په مالونو کې د زکات ورکولو څخه ممانعت وکړي، مګر داچې له باران څخه به بې برخې شي او که چيرته څاروي او حيوانات نه واي، نو هيڅکله به پرې باران نه وی وريدلی.[138]

۵– د زکات مستحق خلک:

په عمومي توګه د زکات مستحقين اته ټولګي خلک دي چې پخپله يې الله تعالی پخپل کلام مجيد کې يادونه کړې ((إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلْفُقَرَآءِ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱلْعَٰمِلِينَ عَلَيْهَا وَٱلْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِى ٱلرِّقَابِ وَٱلْغَٰرِمِينَ وَفِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝)).139 په تحقيق سره صدقې او زکاتونه - په اصل کې - د فقيرانو او مسکينانو لپاره دي او د هغو خلکو لپاره چې د زکات د چارو مامورين وي، او د هغو لپاره چې د هغو د زړونو په لاس راوړل مقصد وي. او د غاړو د ازادولو، او د پوروړو د مرستی لپاره ، او د الله تعالی په لار کې، او د مسافر لپاره. دا د الله تعالی له لوري يوه فريضه ده او الله تعالی په هر څه پوهيدونکی او د حکمت خاوند دی .

الفقراء،المساکين: له فقير نه مراد هغه څوک دی چې د خپل ژوندانه تيرولو لپاره د نورو مرستې ته محتاج وي. دا لفظ د ټولو اړمنو خلکو لپاره عام دی که هغه د معيوب والي يا زوړوالي له امله په خپلواکه توګه مرستې ته محتاج شوي وي، يا په موقتي سبب سره موقتي مرستی ته اړمن وي که ورسره څه پيدا شي، نو پرمختګ کولای او په خپلو پښو باندې ودريدلی شي. د مثال په ډول ، يتيم، کونډه، وزګار (بيکاره وګړی) او هغه کسان چې ناڅاپي پښو ځپلي وي .

د مسکنت په لفظ کی د عاجزئ ، بيوزلئ ، بيوسئ ، او خوارئ معناوې پرتې دي، پدې اعتبار سره مسکينان هغه خلک دي چې د عامو اړمنو خلکو په پرتله زيات بيوزله وي.[140]

د حنفي فقهې له نظره فقير هغه چا ته واي چې د زکات له نصاب څخه کم مال ولري او يا د نصاب برابر ځيزونه لري،خو هغه د استعمال لپاره وي، او مسکين هغه چا ته وايي چې هيڅ ونه لري.[141]

---

135. متفق عليه

136- الحج ۴۰- ۴۱

137. المعجم الاوسط، للطبراني

138. سنن ابن ماجه، كتاب الفتن، باب ۲۲ (العقوبات).

139. التوبة ۶۰

140. تفهيم القرآن، امام مودوي، ۲ / ۲۹۲ - ۲۹۳ 140

141. فقه الزكاة، يوسف القرضاوي ۲ / ۵۴۶ – ۵۴۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

العاملین علیها: هغه خلک چې د حکومت له خوا د زکات راټولو او د راغونډ شوي مال د ساتنې، د هغه د حساب کتاب د لیکنې، او د هغې د ویشلو لپاره ګمارل شوي وي، داسې خلك که فقیران او مسکینان هم نه وي، لکن د هغو تنخاګانې دې په هر حال د همدې مال څخه ورکړل شي.[142]

مؤلفة القلوب: د زړه تالیف یعنې د زړه تسخیرول. لدې حکم نه مقصد دادی چې کوم خلک د اسلام په دښمنۍ کې په توده ولوله لګیا دي او د مال په ورکولو د هغو جوش سړېدای شي، یا کوم خلک چې د کفارو په ډلې کې داسې وي چې که په مال سره مات شي، نو له ماتیدو وروسته د مسلمانانو ملاتړ ګرځول کیدای شي، یا هغه کسان چې نوي په اسلام کې داخل شوي، د هغو دپخوانۍ دښمنۍ او نیمګړتیاو په لیدلو سره دا ویره وي که مال سره دهغوي زړونه نرم نکړای شي، نو بیرته به د کفر لوري ته واوړي .داسې د زړه رامایله کیدونکو خلکو ته دې دایمي تنخاګانې وټاکل شي، یا دې موُقتي بخشش ورکړی شي، د اسلام ملاتړ او مرستندوي، یا حکم منونکي او فرمانبردار، یا دې لږ ترلږه بې ضرره دښمنان وګرځول شي.

پدی لار کې له ولجو (غنیمتونو) او له نورو عایداتو نه هم مصرف کیدای شي. او که اړتیا پېښه شي،نو د زکات له بودیجې نه هم ورکولی شي لکه څرنګه چې پدې آیت کریمه کې یادونه شوې ده. دغه راز خلکو لپاره دا شرط نه ده چې که فقیران ، مسکینان او مسافران وي ،نو په هغه صورت کې د زکات په مال سره د هغو لاس نیوی کیدای شي، بلکه که هغو شتمن او دقدرت خاوندان هم وي د زکات ورکولو مستحق دي.

پدې خبره خو د ټولو اتفاق دی چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په زمانه کې ډېرو خلکو ته د زړونو تسخیرولو لپاره معاشونه او بخششونه ورکول کیدل، خو پدې خبره کې اختلاف شوی دی چې ایا له هغه نه وروسته هم دا مصرف پاتې شو که نه؟ د امام ابوحنیفه او د هغه د ملګرو (رحمهم الله) دا رایه ده چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما له زمانې راهسې پدې خوا دا مصرف له منځه تللی دی او اوس (مولفه القلوب) ته څه ورکول نه دي روا . د امام شافعي رحمه الله دا رایه ده چې فاسقو مسلمانانو ته د زړونو د تسخیرولو لپاره د زکات له بودجې نه ورکول کیدای شي، خو کافرانو ته نه. د ځینو نورو فقهاو دا رایه ده چې د (**مؤلفة القلوب**) برخه اوس هم باقي ده که ورته اړتیا پیداشي نو ورکولی شي.[143]

فی الرقاب: یعنې د غاړو په ازادولو کې. له غاړو ازادولو نه مقصد دادی چې د غلامانو په ازادولو کې دې د زکات مال ولګول شي. د دې دوه صورتونه دي: لومړی کوم غلام چې له خپل بادار سره قرارداد کړي وي چې که دومره پیسې درکړم، نو ته ما ازاد کړه. لدغسې وګړي سره دې د ازادۍ د بیې په اداء کولو کې مرسته وشي. دویم داچې په خپله د زکات په بودیجې سره دې غلامان واخستل شي او ازاد دې کړی شي.

پر لومړي صورت باندې د ټولو فقهاو اتفاق دی، خو دویم صورت حضرت علي(کرم الله وجهه) ،سعید بن جبیر، لیث ، ثوري، ابراهیم نخعي، شعبي، محمدبن سیرین،احناف او شوافع روا نه بولي .او ابن عباس (رضي االله عنهما) حسن بصري،مالك،احمد او ابوثور یې روا ګڼي.[144]

الغارمین: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد غارِمُ هغه چا ته ویل کیږي چې پر هغه پور وي او له پور څخه زیات نصاب نلري.[145] او د یو شمېر فقهاو رایه داده چې کوم وګړي په بدو چارو او د اسراف په لارو کې خپل مال بایللی او ځان یې پوروړی کړی وي،له هغه سره دې مرسته نه کیږي ،ترڅو چې یې توبه نه وي ویستلې.[146]

په اسلامي او عربي نړۍ کې له پخوا راهسې داسې وګړي موجود و چې د خلکو تر منځ د سولې په خاطر به یې خپل مالونه لګول او یا به یې ددې کار لپاره پور اخستلو ، ترڅو د دوو طرفونو تر منځ سوله وکړي،که څه هم هغه دوه طرفونه په اسلامي ټولنه کې اهل ذمه وي. د دې لپاره چې په ټولنه کې د وینې تویدنې،او د مالونو د ضیاع کولو مخنیوی وشي، نو دغسې کار مطلوب دی، اوکه څوک دغسې کار وکړي په حقیقت کې یې د شرف او مروت سپڅلی کار تر سره کړ، نو هغه

142- تفهیم القران ۲\ ۲۹۳
143- مخکنی مرجع ۲۹۴\۲
144- تفهیم القران 2\ 296 .
145- فقه الزکاة، یوسف القرضاوي 2\ 622.
146- تفهیم القران 2\ 296 ، 297

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته شریعت د زکات په مال کې برخه مقرره ده چې پور یې خلاص شي .[147]

في سبیل الله: یعني د الله تعالی په لار کې، او د الله د لارې لفظ عام دی، د نیکۍ ټولې هغه چارې چې پکې د الله رضا وي ددې لفظ په معنی کې داخلیدای شي. له همدې امله ځینو علماو ویلي چې ددې حکم له مخې د زکات مال د نیکۍ په هر ډول چارو کې لګول کیدای شي. خو حق خبره داده او د ائمه سلف غوڼه اکثریت پر همدې قائل دی چې دلته له (سبیل الله) نه مراد د الله په لار کې جهاد دی. یعني هغه هلې ځلې چې موخه یې د کفر د نظام نسکورول او د هغی پر ځای د اسلامي نظام برقرارول وي. پدی هلو ځلو کې چې هرڅوک برخه واخلي د هغو د سفر خرچ لپاره، سپرلۍ لپاره، د وسائلو، وسلې او تجهیزاتو برابرولو لپاره له زکات نه مرسته ورکول کیدای شي.که هغه پخپله شتمن وي او د خپلو شخصي اړتیاو لپاره ورسره د مرستې کولو ضرورت نه وي، نو بیا به هم لدې مصرف څخه ورکولی شي. همدا راز کوم کسان چې پخپله خوښه خپل ټول فعالیتونه او خپل ټول وخت په موقتي ډول یا په دائمي ټوګه ددې کار لپاره وقف کړي د هغو د اړتیا پوره کولو لپاره هم له زکات نه موقتي یا دائمي مرستې ورکول کیدای شي .[148]

ابن السبیل: هغه مسافر چې په قدر د ضرورت ورسره مال نه وي- که څه هم پخپل وطن کی غني وي- نو ده ته زکات ورکولی شي,ترڅو د خپل سفر اړتیاوې پوره کړي او خپل ټاټوبي ته پرې واپس ولاړ شي.[149]

۶- د زکات نظام د تطبیق په موخه:

زکات یو ټولنیز عمل دی چی د نظام رایجول یې د اسلامي حکومت پورې اړه لري، او په اسلامي حکومت کې باید ددې لپاره ځانګړې اداره موجوده وي، ترڅو له هغه چا راټول شي چې پرې فرض دی، او هغه چا ته ورکړ شي چی یې مستحق دی. د حکومت دا مسئولیت دی چې د زکات د ټولولو انتظام وکړي، په قران کریم کې چې لفظ د (**والعاملین علیها**) ذکر شوی دا پدی باندې پوره دلالت کوي چې د زکات نظام قایمول د حکومت او دولت مسئولیت دی. همدارنګه د رسول الله صلی الله علیه وسلم عملي سنت او طریقه پر همدې دلالت کوي. هغه به د زکات لپاره په بیلابیلو وختونو کې د مختلفو سیمو لپاره مامورین ټاکل، او د زکات په راټولولو به یې مکلف کول، او بیا له هغه وروسته خلفاء راشدینو همدغسې کول .

علماو ویلي چې د مسلمانانو د حاکم دا لازم دي چې د زکات د راټولولو لپاره مامورین ولیږي؛ د دې لپاره چې رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغې وروسته خلفاء راشدینو زکات ټولونکي لیږل؛ځکه چې په خلکو کې داسې وګړي شته چې مال لري،خو پر هغه څه نه پوهیږي کوم چې ورباندې فرض دي، او ځینې داسې وګړي هم شته چې سپیرتوب او بخل کوي..[150]

په اسلامي حکومت کې د زکات له مدرکه باید ځانګړې بودیجه موجوده وي چې حساب یې معلوم وي او پخپلو مستحقینو باندې وویشل شي.له پخوانیو پیړیو راهسې مسلمانانو د زکات لپاره ځانګړی کور (بیت الزکات) درلود . د حنفي فقهي پوهانو د بیت المال د پانګې او بودیجې خونې او ادارې پدې توګه ذکر کړې دي.

الف- د زکات خونه (**بیت الزکاة**): پدې کې به د چاراګاه د څریدونکو څارویو زکات، د ځمکې عُشر، او هغه څه چې به عشر ټولونکو مامورینو په لاره تیریدونکو تاجرانو څخه اخستل راغونډ اوخوندې کیدل.

ب- د جزیې او خراج د مالونو لپاره ځانګړې خونه.

ج- د غنیمت د مالونو خونه.

---

[147]- وګوره: فقه الزکاه یوسف القرضاوي 2\ 663

[148]- تفهیم القران 2\ 297 ، 298

[149]- معارف القران مولانا محمد شفیع 4\ 248

[150]- وګوره: فقه الزکات یوسف القرضاوي 2\ 747،748 ، 753 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- د بې څښتنه مالونو خونه: لکه هغه مال چې وارث نلري ، موندل شوي شيزونه چې څښتن يې معلوم نه وي او داسې نور .[151]

نو بايد چې د دولت له خوا د زکات لپاره ځانګړو خونې تاسيسولو او فعالولو باندې غور وشي، د زکات په اداراوتو او کميټيو کې پرمختګ رامنځ ته کړي. همدارنګه له ولايتونو څخه ولسواليو او قريو ته د زکات ادارات او کميټۍ وغزيږي، تر څو د هرې منطقې خلکو سره د زکات حساب وشي، له شتمنو څخه راټول شي، او د همهغه سيمې پر فقيرانو او متسحقينو باندې توزيع شي .

پدې باندې دې هم غور وشي که چيرته د زکات په ورکولو سره وخت په وخت ځينې فقيرانو ته د کار او کسب وسايل واخستل شي چې هغوی پرې کار وکړي، او لدې لارې پر خپلو پښو ودري. او دا داسې يوه تجربه ده چې په ځينو اسلامي هېوادونو کې ترسره کيږي لکه دسوډان اسلامي دولت .

زموږ په هېواد کې په منظمه توګه د زکات د ټولولو نظام به د ټولنې د اړمنو او بيچارو خلکو په نيستئ منځه وړلو کې زيات رول ولوبوي. موږ په ټولنه کې په کافي اندازه شتمن لرو کوم چې ميلونران دي او مالونه يې بې شمېره دي، نو بايد چې حکومت د زکات د نظام د رايجولو لپاره کوټلي ګامونه واخلي. همداراز زموږ مسلمان ولس د خپل ديني مکلفيت پر بناء پدې هکله پوره تعاون او مرسته وکړي، ترڅو مو په هېواد کې د فقر کچه راکمه او د هغې په مخنيوي کې رغنده رول ولوبول شي.

بايد په ياد ولرو چې په اسلامي حکومت کې د بيت المال د شتون په صورت کې له زکات نه پرته د بيت المال نور موارد هم شته دی چې کولای شي له هغې لارې هم د فقيرو او بيچارو خلکو لاس وشي، دغه موارد پدې توګه دي:

الف- نفلي صدقات: له زکات نه پرته نور نفلي خيراتونه چې خلك يې پخپله د بې وزلو د مرستې او ګټې په خاطر بيت المال ته ورکوي ، بايد چې د هغې د راغونډولو تنظيمولو او ويشلو په هلکه پوره توجه وشي.

ب- خُمس: د غنيمت (ولجې) له مال څخه، او د خښو خزانو او کانونو نه راويستلي سرو زرو او سپينو زرواو داسې نورو څخه د بيت المال مقرره پنځمه برخه .

ج-فئ :هغه مال چې تريدلی او تښتيدلی دښمن يې تر شاه پريږدي او بې له جنګ کولو مجاهدينو ته په لاس ورشي، چې دغه ډول بيت المال ته ورګرځي او خپل ځانګړي احکام لري.

د-خراج : هغه دولتي ټکس دی چې د نامسلمانو بزګرانو نه په نااخستل شوو ځمکو (هغه مفتوحه ځمکې چې بيرته نامسلمانه بزګرانو ته ورکړی شوي وي، يا هغوی ته پرېښودل شويوي) چې داهم ځانګړي احکام لري.

ه- جزيه : هغه ټکس چې په اسلامي قلمرو کې د نامسلمانه وطنوالو څخه د هغوی په خوښه له فيصله شوې اندازې سره سم اخستلی کيږي، دا ټکس د دغو وطنوالو د مال، شتمنيو، عزت او ابرو د ساتلو په خاطر اخستل کيږي او تر شا يې خاص حکمت موجود دی.

و- وقف : هغه څه (پانګه، ځمکه، او داسې نور) چې د الله تعالی په نوم باندې له شخصي ملکيت نه وويستلی شي او په ټولنيز ملکيت کی ورکړی شي.[152]

151- وګوره: فقه الزکات 2\ 757، 758

152 - وګوره: د اسلام حکومتي نظام، مولانا انصاري، ژباړه: صافی ، ص۵۲۷-۵۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه

د دنياوي اسبابو تر قانون لاندې او د انساني کوښښ له مخې زموږ د ټولنې د فقر په مخنيوي کې د ټولنې بيلابيل اړخونه مسئوليت لري چې مهم يې: شتمن وګړي ، ولسي پيوستون، حکومت، خيريه ټولنې او مئوسسات،علمي او مصلح شخصيتونه.

۱ – شتمن وګړي:

موږ په ټولنه کې د الله تعالى په فضل په کافي اندازه شتمن خلک لرو، چې د بيچارو وګړو پر وړاندې دهغوی د احساس راپيداکولو څخه وروسته ټولنه يو څه اندازه د فقر له منګولو ژغورل کيدی شي، او دې موخې ته د رسيدلو په خاطر د دې اړتيا ده چې په ټولنه کې د زکات، صدقاتو او د بيچاره خلکو د لاس نيوي فضايل بيان شي، ديني آګاهي او بيداري پيل شي، او پدې ميدان کې ځانګړي مبارزه وشي.

أ. الله تعالى فرمايلي دي: ((لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَـٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْأَخِرِ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَـٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِى ٱلرِّقَابِ)).[153] نيکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه (په لمانځه) کې ختيځ يا لويديځ لوري ته واړوئ، بلکې نيکي داده چې انسان پر الله تعالى، په ورځ د آخرت، پر ملايکو، د الله تعالى په نازل شوو کتابونو او د هغه پر پيغمبرانو ايمان او باور ولري، او سره د مينې خپل ګران مالونه خپلو خپلوانو، يتيمانو، بې وزلو او مسافرو ته ورکړي ، او همدارنګه د مريانو په ازادولو کې يې ولګوي.

له پورتنې الهي ويناڅخه دالاندې څو ټکي هم استفاده کيږي:

لومړی : په ټولنه کې مال او مرسته بايد د اخلاص پر بنسټ وي په آيت کې دا ذکر شوي چې سره لدې چې له مال سره مينه لري، خو بيا يې هم د الله تعالى د خوښۍ لپاره ورکوي،او دا طبيعي خبره چې په کوم کار کې اخلاص نه وي، نو دالله تعالى په نزد يې اجر او ثواب هم نشته دی.

دويم : په آيت کې مال په معرفې سره ذکر شوی دی، پدې کې دې ته هم اشاره ده چې دا هغه پيژندل شوی مال دی کوم چې د الله تعالى دی او بنده يې پکې نمائنده ،او تصرف کوونکی ګرځولی دی، لکه څرنګه چې له يو بل آيت په ډاګه همداسې معلوميږي الله تعالى فرمايي: ((وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسْتَخْلَفِينَ فِيهِ)).[154] او ولګوئ هغه مالونه چې تاسې يې پکې ځای ناستي او تصرف کوونکي ګرځولي ياست.

دريم : د (**وفى الرقاب**) څخه مراد د مريانو خلاصول دي.د مريتوب سلسله د اسلام نه مخکې د جاهليت له دور څخه راپاتې وه، او اسلام کې د هغې د مخنيوی او منځه وړلو کوښښ شوی دی، ، فعلا په نړۍ کې په هغه شکل مريتوب نشته، لکن د هغې ورته اشکال يې موجود دي لکه: د انسانانو پلورل او په ځانګړې توګه له ځينو فقيروهېوادونو څخه ښځې او ماشومان اخستل او بيا يې بډايا هېوادونو ته قاچاق او هلته يې خرڅلاو..

او تر څو چې زموږ افغاني ټولنې پورې اړه لري، نو دا بايد په ډاګه شي چې د قوم او ولس ځينې تورسرې، ماشومان، او حتى ځوانان د خوارۍ او اړتيا په وجه د غلامۍ پر ځير چلند او يا له هغې نه خطرناک چلند سره مخ دي، ياخو

---

[153]- البقرة ۱۷۷

[154]. الحديد ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې زيات شاقه کارونه ورباندې کيږي، له تربيې او ادب له نعمت څخه محروم دي، او يا خو د بد اخلاقيو ښکار ګرځيدلي،نو بايد چې د ولس شتمن د هغوی د خلاصون په لار کې خپل مالونه ولګوي.

ب. الله تعالی فرمايي: ((وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٧٧﴾)).[155] ای قارونه ! کومه شتمني چې الله تعالی درکړی په هغې سره د آخرت کور جوړ کړه، او له دنيا څخه هم خپله برخه مه هېروه، د خلکو سره مرسته وکړه لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی، د فساد راولاړولو هڅه مه کوه، بيشکه الله تعالی فساد کوونکي نه خوښوي.

لدې آيت څخه دا لاندې يو څو ټکې هم استفاده کيږي:

لومړی: د مسلمان قوم چې د يو بدن حيثيت لري – لکه څرنګه چې په حديث شريف کې ذکر شوي دي - نو د قوم ځيني وګړي دا حق لري چې شتمنو وګړو ته ووای چې خپلو مسلمانانو ورونو سره مرسته او ښيګڼه کوئ لکه څرنګه چې پر تاسې باندې الله تعالی احسان کړی دی، لکه څرنګه چې د موسی عليه السلام قوم قارون ته وويل:(وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ).

دويم :شتمن وګړي بايد لدې څخه ونه ويريږي چې په مرسته کولو سره به يې مالونه کم شي، او يا به د هغوی په اقتصادي پرمختيا او وده باندې منفي اثر وغورزو ي، بلکې هغه تا دا اختيار دی چې په جايزه لارو سره څومره پرمختګ کولی شي (وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ).

دريم: په ټولنه کې د فساد شکلونه له يو وخت څخه تر بل وخت پورې توپير لري، د قارون د فساد کولو هوبهو څه نمونئ کيدای شي اوس مهال ونه ګورو، لکن د هغې پر ځای د فساد نورو شکلونو ځای نيولی دی.

هر هغه شتمن چې په ناجايزو لارو چارو سره مال جمع کوي او هر هغه شتمن چې خپل مال په حرامو لارو کې لګوي، او هر هغه شتمن چې په خپل مال کې د فقيرو، بيچارو او مستحقو خلکو حق نه ورکوي، په اصل کې د دوی مال قاروني مال دی چې لدې امله به له عذابونه سره مخ کيږي.

٢–ولسي پيوستون:

د فقر او نيستمنئ په منځه وړلو کې دا اړينه ده چې په ولس کې د همدردئ او خواخوږئ فضاء رامنځ ته کړو، د دې ستونزې په وړاندې ولس سره پيوست او يو موټی کړو،ترڅو د دې پديدې او د دې په څير د نورو په مقابل کې يو ولسي ملاتړ جوړ شي، پدې معنی چې ټول هېوادوال او يا په هره سيمه کې ميشت مسلمانان يو بل ته د تعاون او مرستې لاس ورکړي، او په خپلو کې د جسد واحد (يو تن) حيثيت غوره کړي، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)).[156] د مومنانو په خپلو منځونو کې يو بله سره محبت کول، يو پر بل مهرباني ، او يو له بله سره مرسته کول داسې دي لکه يو بدن کله چې يې يو غړی دردمن شي، نو ټول بدن يې ناآرامه او په درد شي.

د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَرِئَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ، وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعٌ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللَّهِ تَعَالَى**)).[157]څوک چې څلويښت شپې د اړتيا خواړه وساتي (ذخيره کړي)، نو له الله تعالی نه بيزاره کړی شو، او الله تعالی ورڅخه بيزاره شو، او د هرې کومې سيمې خلک چې څوک پکې په لوږه سره سبايي کړي، نو د الله تعالی د ساتنې ذمه ورنه لرې شوه.(د هغه له ساتنې څخه ووتل).

---

[155]. القصص ٧٧

[156]. مسلم

[157]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې حدیث کې دا لاندې څو نقاط راپه ګوته کیږي:

لومړی: د یوې سیمې خلک باید پخپله سیمه کې فقیراو بې وزله تشخیص او وپیژني، چې دا کار د خیریه مئوسسو د معلوماتو راغونډولو (سروې) لپاره هم یو دلیل کیدای شي.

دویم : د ولسونو او قومونو ساتنه د هغوی ترمنځ د همدردئ اومرسته کولوپواسطه را منځ ته کیږي.که چیرته په یو او ولس کی همدردي نه وي، نو هلته امن او استقرار نشي راتلای. او دا عملا ولیدل شول، له کومو ټولنو څخه چې عدل، انصاف او همدردي کډه وکړي، ظلم او تیري پکې ځای ونیس، نو له ګډوډیو سره مخ شي، او د نا امنیو ښکار وګرځي.

دریم : د حدیث د یوې برخې تائید یو بل مشهور حدیث هم کوي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ،وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[158]تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نیوي کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کیږي.

د دې دواړو احادیثو په رڼا کې موږ دا ویلای شو چې د مسلمانو ولسونو د ناخوالو، ستونزو، او د دښمنانو په مقابل کې د هغوی د ناکامئ یو مهم لامل او سبب کمزورو، او بې وزلو وګړو ته پام نه کول دي.

څلورم : له حدیث څخه داهم څرګندیږي چې د مسلمانانو همدردي او مرسته باید شامله وي؛ځکه چې دحدیث دا لفظ(امْرُؤٌ) عام دی، که چیرته د هغوی ترمنځ غیرمسلم وګړی هم دلوږې په حال کې شپه سبا کوي، نو هغوی پرې موخوذ دي، او مسئولیت لري چې مرسته یې وکړي.

یو مسلمان وګړي او یوې مسلماني ټولنې ته بیلګه او نمونه خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم او دهغه کردار دی، همدا راز هغه ټولنه چې د هغه مبارک په لاسونو سره جوړه شوې وه.

د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم د خپل عمر په اوږدو کی له نبوت څخه مخکې او له نبوت څخه وروسته د همدردئ او خواخوږئ یو رمز او او چته نمونه وه، ((کله چې په غار حرا کی هغه ته د وحې ملک (جبرایل) راغی او د الهي وینا د لوستلو امر یې ورته وکړ، او د هغې نا اشنا حالت په لیدو سره بیا هغه څه اندیښمن شو، کله چې خپلې بې بي خدیجې رضي الله عنها ته یې تشریف راوړ او هغه قیصه یې ورته بیان کړه، او خپله اندیښنه یې هم ورته څرګنده کړه، نو هغه ورته په تسلې ورکولو کې دا وویل چې: ((په الله تعالی قسم چې هیڅکله به الله تعالی تا پریشانه اوشرمنده نه کړي، بیشکه چې ته خپلوي پالې، بې وزلو او بیچارو سره مرسته کوې، میلمه نوازي کوې، او د ښېښو ځپل شوو لاس نیوی کوې.[159]

په یو حدیث شریف کې ذکر شوي چې: ((د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم له ټولو خلکو څخه زیات سخي او د هغه سخاوت به د روژې په میاشت کې خورا زیات و، هغه مهال به چې جبریل (علیه السلام) ورته راته او قرنکریم به یې ورسره لوسته)).

د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) رضي الله عنهم د هغه ډېره ښه پیروي وکړه ، او راتلونکو نسلونو ته یې ښې بیلګې او نمونې پریښودې، د هغه لومړني یار ابوبکر رضي الله عنه په مکه کې به چې کوم بې وزله مرئي، یاوینځې اسلام ومنلو، او د مشرکانو له سزا او تعذیب سره به مخ شو، نو هغه به یې په پیسو واخست، او ازاد به یې کړ، چې د مشرکانو له تعذیب څخه وژغورل شي.کله چې د هغه پلار ابوقحافه دا کار ولید، نو ورته یې وویل: زویکیه! زه ګورم چې ته بې وسې خلک ازادوې، که تا د قوي ځوانانو په ازادولو دومره پیسې لګولې وای، نو هغوی به ستا ملاتړ ؤ، هغه ورته وویل پلارجانه! زه خو هغه اجر غواړم چې له الله تعالی سره دی، پدې سبب دا ایاتونه رانازل شول : ((وَمَا لِأَحَدٍ

[158]. سنن ابي داود، كتاب الجهاد، باب (٧٧)

[159]- دا د هغه حدیث د یوې برخې مفهوم چې په البخاري (بدء الوحي) کې ذکر شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٖ تُجۡزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ﴿٢١﴾». [160] او پرهغه باندې د چا احسان نشته چې بدله يې ورکړي، بلکې يوازې د خپل رب خوښې لټولو لپاره، نو ارو مرو به هغه ترينه خوشحاله شي. [161]

کله چې رسول الله صلى الله عليه وسلم له مکې مکرمې څخه مدينې منورې ته هجرت وکړ او هلته يې اسلامي ټولنه جوړه کړه، د هغې ټولنې د پيوستون او پياوړتيا په خاطر يې د هغې د ورورولۍ نظام قايم کړ. چې د هغې په پايله کې شتمن وګړي او ځاي خلک (انصار) دې ته چمتو شول چې خپلو راغلو ورونو (مهاجرينو) ته پخپلو مالونو او جايدادونو کې برخې ورکړي، آن تر دې چې يو انصاري خپل مهاجر ورور ته له خپلو دوو ښځو څخه د يوې د نکاح کولو وړانديز هم وکړ. [162]

په مدينه منوره کې د نبوي ټولنې د خواخوږۍ او همدردۍ يو انځور په قرآن کريم کې داسې هم ذکر شوى دى:«وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلۡإِيمَٰنَ مِن قَبۡلِهِمۡ يُحِبُّونَ مَنۡ هَاجَرَ إِلَيۡهِمۡ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمۡ حَاجَةٗ مِّمَّآ أُوتُواْ وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٞۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ﴿٩﴾». [163] او وهغه کسان چې د مهاجرينو له راتګ څخه مخکې يې ځاى نيولى (په مدينه کې استوګن دي) او ايمان يې خالص ګرځولى، دوي له هغو سره مينه کوي کومو چې دوي ته پناه راوړې ده او هغه څه مالونه چې هغوى (مهاجرينو) ته ورکولى شي دوى يې پخپلو سينوکې د اړتيا احساس نه کوي، او پخپلو ځانونو نورو ته ترجيح ورکوي که څه هم پخپله محتاج وي .

د دې آيت په تفسير کې مفسرين د مهاجرينو په وړاندې د انصارو د خوخوږۍ او همدردۍ يو دوه کيسې ذکر کوي :

لومړۍ کيسه: مهاجرين چې کله د انصارو ښار (مدينې منورې) ته راغلل، نو هغوى رسول الله صلى الله عليه وسلم ته دا وړانديز وکړ چې: دادي زموږ باغونه ستا په واک کې دي، زموږ او د دغو مهاجرينو ورونو تر منځ يې وويشه! د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم وفرمايل: دوي خو پر باغوالۍ نه پوهيږي، دوى له هغه سيمې څخه راغلي چې هلته باغونه نشته ، ايا داسې نشي کيداى چې پخپلو دغو باغونو کې کار وکړئ او له حاصلاتو نه يې دوي ته څه برخه ورکړې؟ هغوي وويل: « **سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَا** – موږ واوريدل او ومو منل». بيا مهاجرينو عرض وکړ: موږ هيڅکله داسې خلک نه دي ليدلي چې پدې اندازه ،او دومره ايثار کوونکي وي چې کار دې دوى پخپله وکړي او برخه دې موږ ته راکړي، موږ خو فکر کوو چې ټول ثواب همدوى وګټه، نو د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم وفرمايل : ترڅو پورې چې تاسې د دوي ستاينه وکړئ او د دوى په حق کې د خير دعاکوونکي اوسئ تاسې ته به هم ثواب درکول کيږي. [164]

دويمه کيسه: يو مهال رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يو سړى راغى او ورته يې وويل: لوږه راته رسيدلې ده. رسول الله صلى الله عليه وسلم خپلوبيبيانوته ته د کوم خوراکي څيز په موخه خبر ورولېږه،خو له بيبيانوسره د خوراک کوم څيز نه ؤ. بيا يې صحابه کرامو ته وفرمايل: ايا داسې څوک شته چې دا سړى نن شپه ميلمه کړي او الله تعالىورباندى رحم وکړي ؟ له انصارو څخه يو سړى ودريد او وويل: اى د الله تعالى استازيه! زه به دا کار وکړم. نو هغه ميلمه يې له خپل ځان سره خپل کور ته بوته. په کور کې يې خپلې ميرمنې ته وويل : دا د الله تعالى د استازي ميلمه دى په کور کې چې د خوراک څه وي هغه راواخله ! ميرمن يې وويل: قسم په الله تعالى چې له ماسره د ماشومانو له خوراک پرته بل څه نشته. هغه ورته وويل: کله چې ماشومانو خوراک وغوښت، نو ويده يې کړه او څراغ مړ کړه! نن شپه به موږ څه نه خورو. ميرمن يې همداسې وکړل.کله چې سبا دغه سړى رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغى، نو هغه ورته وفرمايل: الله تعالى حيرانتيا وکړه

---

[160]. الليل ١٩ـ ٢١

[161]- وګوره: تفهيم القران : 6 \ 489 .

[162]- وګوره:الرحيق المختوم، المبارکفوري، ص ١٨٥ ـ ١٨٦

[163]- الحشر ٩

[164]- تفهيم القران 6\ 547-548

(c) ketabton.com: The Digital Library

(يايې وخندل) د فلانكي د چلند په وجه، او دا آيت يې نازل كړ: ((وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ)).[165]

۳ – حكومت:

د حكومت او حاكمانو د رعيت په وړاندې له مهمو دندو څخه يوه هم په اقتصادي لحاظ سره د رعيت پالنه ده. دولت مسئوليت لري چې خپل رعيت لپاره د روزئ واردولو لارې چارى برابرى كړي ..د خلفاء راشدينو او د اسلام په تاريخ كې د نورو خليفه ګانو او حاكمانو له كردار څخه دا جوتيږي چې هغوي د رعيت او ټولنې د هوساينې او د معيشت د تامين لپاره هلې ځلې كولې او داى خپله مهه وجيبه ګڼله.

پدې اړوند د عمر رضي الله عنه كردار يو جهاني شهرت لري چې د رعيت تر منځ د هغوى د احوالو څخه د خبريدو په خاطر به ګرځيده، ترڅو يې له ستونزو ځان خبر كړي او په حل كې يې ورسره همكاري وكړي، هغه به په ځينې حالاتو كې پر بې وزلو او بېچارو خلكو باندې پخپله مالونه او خوراكي څيزونه ويشل. يو وار يې دا وينا وكړه: كه چيرته زه نور ژوندى پاتې شوم، نو يو كال به د رعيت ترمنځ وګرځم؛ ځكه چې خلک حاجتونه او اړتيا وې لري،كيداى شي زما واليان او حاكمان يې ماته راونه رسوي، او هغه محتاج خلک په خپله ما ته راتګ نه شي كولى. هغه وويل : ((زه به شام ته ځم هلته به دوه مياشتې تيروم بيا يې نور لوي ښارونه او د خلافت ولايتونه ياد كړل، او وويل چې پدې ټولو كې به دوه دوه مياشتې تيروم .[166]

كله چې د هغه د خلافت په وخت كې وچكالي راغله، نو هغه كال يې غوړي ونه خوړل، هغه به له اسراف څخه لرې د تقشف ژوند تيرولو، د مسلمانانو د بيت المال ساتنې ته يې خاصه توجه كوله او د هغې اړونده مالونه يې د خلكو ترمنځ په برابرى سره ويشل او د خپلوى لحاظ يې نه ساتلو ..[167]

زموږ د ولس د نيستئ په مخنيوي يا كمولو كې د حكومت او دولت كردارډير مهم او مسئوليت يې خورا زيات دى.كه چيرته له پخوا راهسې زموږ د هېواد د فقر لاملونو،او اسبابو ته ځير شو، نو وبه ګورو چې مهم لامل او سبب يې د حكومت بې پرواي، د حاكمانو بې كفايتي او د مسئوليت نه احساس دى، همدارنګه په بيت المال كې درغلي او خيانتونه او په ټولنه كې عدالت نشتوالى دا زموږ د هېواد د فقر له مهمو عواملو څخه دى لكه څرنګه چې د لومړي څپركې څرګندونه وشوه.

د طبقاتي نظام جرړې ويستلو په موخه:

داچې زموږ په هېواد كې د حكومتي دوايرو له لارې ستر خيانتونه وشو، چور او چپاول ته لارې هوارې شوې، او د حكومتدارى، او زورواكي له لارې په بيچاره ولس باندې طبقاتي نظام مسلط شو..نو ترڅو چې د دې طبقاتي نظام جرړې ونه ويستل شي، ولس به مو له فقر او بيچاره ګې څخه خلاص نه شي، او نه به په هېواد كې امن او استقرار شي؛ ځكه چې د الله تعالى دا قانون دى چې له ظالمانو سره نظام نه پايي.. امام ابن خلدون -رحمه الله - پخپله مقدمه كې پدې نامه يو عنوان ايښى دى چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران** _ تيرى او ظلم د ابادئ د ورانولو اعلانوونكى دى) او بيا يې د واقعيت پر بنسټ د نوموړي موضوع پوره شننه كړې ده[168] همدارنګه امام مودودي رحمه الله پخپله يوه ليكنه كې پوښتنه كوي چې : له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ په ځواب كې واي: كله چې حاكمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو پيرانو او شتمنو وګړو) بد او ناوړه تصرفات وكړل، او ځانونو ته يې امتيازات وركړل، د عامو خلكو حقوق يې تلف كړل،او په ټولنه كې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل كډه وكړه او

---

[165]- وګوره: تفسير ابن كثير 4 \ 362 ، چاپ : نشر مكتبة حقانية بشاور .

[166]- وګوره: تاريخ الأمم الإسلامية (الدولة الأموية) الشيخ محمد خضرى بك ۲\ ۱۳-۱۵

[167]- وګوره: تاريخ الخلفاء ،الامام السيوطي رحمه الله 128-130

[168]- وګوره: مقدمة ابن خلدون 286-287

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدردي ختمه شوه .[169]

په ټولنه کې همدردي ، انصاف ، او عدل يو له هغو څيزونو څخه دی چې استقرار او ارامتيا راوړي. په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی طريقه داسې تيره شوې چې کله هم په يو ولس کې فساد ځای نيولی او ظلم او تيری پکې خپور شوی، نو الله تعالی د نابودئ او تباهئ سره مخ کړي دي، لکه څرنګه چې استاذ قرضاوي حفظه الله ويلي دي:
((د ولسونو د پناکيدو، کمزورئ او د هغوي تاريخي کارنامو نه ترسره کولو او د وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي کوم چې قراني نصوصو رابرسيره کړي دي. قرانکريم د داسې قومونو له منځه وړلو څخه په (دمَار- رنګول)، او (هلاك - تباهي) سره تعبير کړی او دای په زغرده ويلې چې د هغوی د تباهئ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پر هغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی ؤ.دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل (زوال) د هغې له مستلزماتو او کړو وړو څخه رامنځ ته شوي لکه : ظلم، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خيانت خپريدل،په ناجايزه سره د خلکو حقوق خوړل، او د شتمنو خلکو نورو وګړو لره سپکاوی کول. قرانکريم داسې صراحت کړی چې د داسې قومونو، او ټولنو کومو چې د تباهئ اسباب پخپله بربرکړي دي هلاکت او تباهي حتمي ده، الله تعالی فرمايي: ((ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾)).[170]
دا تباهي پدې سره چې ستاسې لاسونو (کوم بد عملونه) وړاندې کړي ؤ او بيشکه چې الله تعالی پر خپلو بندګانو ظلم کوونکی نه دی.[171]

د ولس او هېواد ژغورنې او په ټولنه کې د فقر او نيستمنۍ د مخنيوي لپاره حکومت بايد لاندې مسئوليتونو او وجايبو ته جدي پاملرنه وکړي:

١- د حکومتي وظيفو لپاره اهل او باکفايته کسان وګماري.

٢ - منصب او وظيفه تکليف او مسئوليت وګڼل شي .

٣ - د مسئولينو د معاش اندازه د هغوی د کار په اندازه وي، او بايد چې حکومتي کار کوونکو ته ناجايزه امتيازات ورنکړل شي .

۴ - بايد مسئولين له بيت المال څخه ناوړه استفاده ونکړي ، د احتياج او اړتيا پربنسټ له بيت المال څخه په استفاده کولو کې بايد د حکومتي مامورينو او عامو وګړو تر منځ کوم توپير موجود نه وي.

۵ - د طبقاتي نظام جرړې وويستل شي، او په ټولنه کې د اسلامي عدل او برابرئ مبدء تامين شي.

٦ - د فقر او نيستئ د مخنيوي په پروسه کې حکومت بايد چې شاملې اقتصادي پروژې پيل شي، د شتمني او ثروت له منابعو څخه استفاده وشي، او د زکات او د بيت المال د نورو مالي وسيلو راپيداکولو، دهغی ساتلو او په مستحقينو يې ويشلو ته پوره پاملرنه وشي.

٧ - د بيت المال اموال او نورې مرستې پر محتاجو خلکو باندې وويشل شي، او کومك او مرسته بايد د احتياج په اساس باندې وي.

۴– خيريه ټولنې او مئوسسې:

خيريه مئوسسات لکه له نوم څخه چې يې معلوميږي د اړمنو او محتاجو خلکو سره د تعاون او مرستې پر بنياد جوړې شوي، دای هدف دی چې په ټولنه کې بيچاره وګړو ته په مالي، اقتصادي او نورو ميدانونو کې خير او ښيګڼه ورسوي.

---

[169]- وګوره: برالأمان،امام مودودي، ص 32
[170]. آل عمران ١٨٢
[171]- الحل الاسلامي، يوسف القرضاوي، ص ٢٨٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام سپیڅلي دین د خیر او ښیګڼې کارونه ستایلي،او پر هغې باندې یې امر کړی دی، په قرانکریم کې الله تعالی فرمایي: ((وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِ ۚ)).[172] او یو تر بله د نیکیو په کارونو کې مرسته کوئ او د ګناه او تیري په چارو کې یو له بله مرسته مه کوئ.

او الله تعالی فرمایي: ((فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِ)).[173] د خیر په کارونو کې مخکیوالی وکړئ!

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په وینا او عملي ښوونو کې پدې باندې تاکید شوی چې یو مسلمان د بل بې وزله انسان د حاجت د پوره کولو لپاره هلې ځلې وکړي، چې د هغه حاجت پوره شي، همدارنګه مسئولو خلکو- یا چا ته چې حاجت لري- دهغه په وړاندې یې سفارش وکړي، په حدیث کې راغلي دي: ((**عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ ذُو الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ» . وَقَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَقَالَ: «الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ**)).[174] له ابوموسی اشعري رضي الله عنه نه روایت دی وایي چې کله به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته کوم سوالګر یا کوم حاجت لرونکی (د سفارش په موخه راغی) نو وبه یې فرمایل: سفارش کوئ چې اجر درکول کیږي، او خامخا الله عز وجل د خپل پیغمبر پر ژبه هغه څه نافذوي د څه چې یې اراده وشي)).و وې فرمایل:((امانتدار خانزانچي کوم چې څه ورته امر شوی دی د نفس په خوښۍ خپل حقدار ته ورکوي یو له صدقه ورکوونکو څخه دی)). او په بل روایت کې ذکر شوي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ**)).[175]بیشکه هغه مسلمان امانتګر خزانه دار (بیت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو (یا مرسته کوونکو) څخه دی کوم چې په پوره توګه نافذوي (او یا ورکوي) د نفس په خوښۍ سره هغه چا ته چې هغې ته یې د ورکولو امر شوی دی.

زموږ د ټولنې بیچاره ګۍ او فقر د منځه وړلو په پروسه کې د خیریه مئوسساتو رامنځ ته کیدل او تاسیس یو مطلوب کار ؤ، په خاصه توګه د هجرت په دیار کې چې زیاتره د عربي اوخلیجي دولتونو اړونده مئوسسې تاسیس شوې او د مهاجرینو لپاره یې د ژوند په بیلابیلو اړخونو کې زیات خدمتونه تقدیم کړل، همدارنګه په داخل د هېواد کې هم د دغسې خیریه مئوسساتو خدمتونو ته زیاته اړتیاوه، او مهال دغه هدف تر یوه حده ترسره شو.

دا یو حقیقت دی چې د ملل متحد اړونده مئوسسات یا نړیوالو مئوسساتو هم د هجرت په چاپیریال او په داخل د هېواد کې هغه مهال په پراخه اندازې مرستې وکړي،همداراز د غربي او ځینې کفري هېوادونو لخوا ځینې تمویل کیدونکي مئوسسې چې د هغوی له جملې څخه یې یو شمېر د ځانګړو هدفونو د لاس ته راوړنې لپاره تاسیس شوې وې او دکلیساو د نړیوال کونسل لخوا یې اداره کیدله چې زموږ مسلمانو هېوادوالو ته یې د ګټې په نسبت تاوان زیات ؤ.[176]

د موجوده حکومت له راتګ سره سم چې زموږ پر هېواد باندې د شګو غوندې د پیسو باران وشو، او د ټولنې د بیلابیلو ډګرونو د بیا رغاونې لپاره بې شمېره مرستې ځانګړې شوې، نو د دغسې مرستو او پیسو د اوربښت په مهال د دولتي یا نړیوالو مئوسساتو ترڅنګ محلي مئوسسې هم جوړې شوې، آن چې ځینې دغسې مئوسسې او دې ته ورته شرکتونه به له رئیس او ورسره یو بکسګوټي څخه عبارت ؤ، ترڅو له نړیوالو او لویو مئوسسو او یا له حکومت څخه د یوې خاصې پروژې په نوم پیسې واخلي، له هغې وروسته څه د لوی مئوسسې مامورینو او یاحکومتي مامورینو ته ورکړي او څه یې په خپل جیب کې واچوي، او یوه ډېره کمه برخه یې اصلي موخې ته ورسوي..

---

172. المائدة ٢
173. المائدة ۴٨
174. مسند احمد
175- صحیح مسلم ، کتاب الزکاة ،، باب أجر الخازن الأمین
176. پدې اړه زموږ بله لیکنه: (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او د هغې مخنیوی ص ٣٠) وګوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ايا د مئوسساتو کارمندانو کله هم د اتصور کړى او يا به يې وکړي چې دغه او هغه پيسې ټولې د ملت او بيت المال دي، او هر ډول ناوړه او ناجايزه تصرف پکې په بيت المال کې له ناوړه تصرف څخه کم نه دى ،او د بيت المال يوه پيسه چې هم څوک خوري، نو له عادي حرام خورى څخه يې سزا زياته ده، نو معنى داچې اور به خوري، او د الهي عدل په غوښتنه يې سزا اور ته داخليدل دي..

په هېواد کې مؤسسات هغه وخت د خلکو او د حکومتي چارواکو د اعتراضاتو او نيوکو لاندې راغلل چې د ملت مال يې خپل مال وګرځولو ، سره لدې چې د نوي حکومت ځينو چارواکو به په مسلسله توګه پر مئوسساتو باندې نيوکې کولې او د هغوى درغلئ به يې په ګوته کولې، خو پدې ميدان کې هيڅ کوم اصلاحاتات رامنځ ته نه شول.کله چې ښاغلى رمضان بشر دوست د پلان وزير وټاکل شو ، نو په خپل ړومبني کانفرنس کې يې وويل: مئوسسات د کارونو پر ځاى پيسې خپلو جيبونو کې اچوي، نو د دې سخته اړتيا ده چې د نړيوالو تصفيه حساب کمپنيو په ذريعه د هغوى حساباتو تصفيه وکړل شي ترڅو اصل حقيقت معلوم شي.[177]

له مئوسساتو سره دغسې او هغسې غوښتنې چې په کراتواو مراتو له حکومتي چارواکو او حکومتي مقاماتو څخه وشوې، هيڅ مثبت ځواب ورته ونه ويل شو ، پدې معنى چې د حکومت لخوا داسې کومه اداره او ارګان رامنځ ته نه شو ترڅو له مئوسساتو سره محاسبه وکړي.او هغه ځينې حکومتي وزارتونه لکه د اقتصاد وزارت، دپلان وزارت او د هغې اړونده اداري پدې ونه توانيدلې چې دمئوسساتو د درغليو مخه ونيسي،بلکې په ډيرو حالاتو کې د اړونده ادارو او دهغوى د ځينو اشخاصو له پلوه له مئوسساتو سره معامله ګري او سازشونه وشول، او هغه پيسې چې د هېواد د بيارغاونې پروژو لپاره له بهر نه راليږل شوې وې، زياتره يې لومړى د مئوسساتو د بهرنيو کارمندانو ، داخلي رئيسانو او مامورينو ، او د مئوسساتو په غيرو اړينو لګښتونو کې ولګيدې، چې اصلي موخې او هدف ته پاتې شونې او کم لګښت پاتې شو. تاسې څه فکر کوئ هغه بوديجې چې حکومت او مئوسساتو ته د افغانستان د بيا رغاونې او آبادئ لپاره ورکړل شوي دي، ايا د دې هېواد بشپړې او مکملې رغاونې لپاره کافي نه وې؟

د الله تعالى محاسبه را په ياد کړئ!

اى هغو مسلمانو وګړو چې د ملت او ولس موجوده او حاضرې بوديجې او پيسې مو د خپلو ځانونو د عيش او عشرت لپاره په ناجايزو لارو سره جمع کړي، او يا مو راروانو نسلونو ته زخيره کړي وې، مهرباني وکړئ د الله تعالى نه د وېرې او په هغه لويه ورځ د حساب کې د محاسبې او بيا دعذاب او جزاګانو په رايادولو سره يې بيرته بيت المال ته وسپارئ!

ايا پدې حيثيت سره چې تاسې مسلمانان ياست، په مُؤْمِنُ بِهِ شيانو ايمان لرې او په ورځ د آخرت او حساب او کتاب هم باور لرې او دا خبره درته معلومه ده چې کومو کسانو په دنيا کې ظلمونه کړي وي او دخلکو حقونه يې اخستي وي د آخرت له مسئوليت نه د خلاصون لار يې داده چې په اخلاص او صفا (نصوح) توبه وباسې؛ دا ځکه چې له حقوق العباد څخه په توبه ويستلو کې د توبې يو شرط دا هم دى چې حق خپل حقدار ته وسپاري، اويا ورڅخه معافي وغواړي.

او که يو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلي خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شريکه دارايي او د بيت المال وي، نو بايد چې هغې ته يې ور وګرځوي او که بيت المال موجود نه وي، بايد چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو، لارو جوړولو، او داسې نورو خيريه او عام المنفعت چارو کې يې ولګوي. د دين علماو ويلي دي چې د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طريقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنئ خاوندان وپيژندل شي غاصبين پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته يې وروسپاري او که خاوندان او د هغوى وارثان نه وي، نو بايد چې د توبې ويستلو سره سره يې د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي.[178]

19- وحدت اخبار 31 مارچ ، 2004 م 88 شماره ، 28 جلد ، 6-5 مخ.

178. – وګوره: الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر، ابن تيميه، ص ۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان باید پدې باندې پوخ باور (یقین ولري) چې الله تعالی به په قیامت کې د ذرې ذرې عمل حساب کوي، الله تعالی فرمایي: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾﴾[179] او کیږدو به تلې د انصاف، په ورځ د قیامت (د خلکو لپاره) نو ظلم به ونه کړای شي پر هیڅ نفس د هیڅ شي، اګر که وي دغه عمل په اندازه دیوې دانې د وري (یا سپیلنې) چې پدغه اندازه عمل به هم راوړو او مونږ د حساب لپاره کافي یو. او فرمایي: ﴿يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾﴾[180] پدغه ورځ به وګرځي (له قبرونو) مختلفې ډلې او په مختلفو شکلونو سره ددې لپاره چې خپل عملونه ورته وښودل شي، نو پس چا چې د ذرې په اندازه د خير کار کړی وي، بدله به یې و ویني او چا چې د ذرې په اندازه بد کار کړی وي، سزاء به يې وويني.

یو مسلمان باید د مالي حقونو په باب کې د رسول الله صلی الله علیه دغه وینا د سترګو په وړاندې او نصب العین وګرځوي چې: (لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ.[181] نه رالویږي کومه غوښه (د بدن) په حرام مال سره مګر دا چې دوزخ ورته ښه لایق دی (چې پکې وسوځي). الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته دا توفیق ورکړي چې په دنیا کې د خلکو له حقونو ځانونه فارغ کړي،ترڅو د آخرت له اور او عذاب نه بچ شي!

د کارونو د سمون په موخه:

د دې لپاره چې مئوسسات د هېواد د فقر وړلو او بیچارګۍ مهار کولو په پروسه کې خپل لازم او مطلوب کردار اداء کړي، پدې باب کې دا لاندې وړاندیزونه او مشورې قابل دغور دي:

۱ - د افغاني ټولنې د فقر د مخنیوي په لار کې باید د مئوسساتو تر منځ همغږي، تفاهم ،او تعاون موجود وي، چې یو بل ته د تجربو او مهارتونو په نقلولو کې دریغ ونه کړي، یو بل رهنمائي او لارښوونه وکړي، او د پروژې پلې کولو او د کارونو په ترسره کولو کې یو له بله تعاون او مرسته وکړي، چې د دې په نتیجه کې به له یوه پلوه کارونه په سمه طریقه ترسره شي، او له بل پلوه به مرستې زیاتو اړو خلکو ته ورسیږي او زیات محروم خلک به له مرستو څخه برخمن شي.

۲ - خیریه مئوسسات باید د کارونو او پروژو راپورونو او ارزونوته ځانګړې پاملرنه وکړي. داسې راپورنه چې د مرستو په څرنګوالي، د ګټه اخستونکو په اړه معلومات او نورو اړونده معلوماتو باندې مشتمل وي. همدارنګه وخت په وخت یې د کارونو ارزونه شوي وي، د پروژو په تطبیق کې د ستونزو راپیداکیدل،د هغې د حلال لارې چارې، د ګټه اخستونکو رضایت، اړونده تخنیکي مسایل او داسې نور شتون ولري، او بیا دغسې معلومات په مسلسله توګه د مئوسساتو ترمنځ تبادله شي.

۳- مئوسسات باید د ټولنې د مستحقو وګړو سره د مرستې او کومک له لارې په هغوی کې دکار او کسب احساس هم پیاوړی کړي، هغوی ته دا فکر وکړي چې هر وخت د بل په تمه نه اوسي، بلکې په خپله هم د حلال کار او کسب تلاش وکړي او د خپل لاس ګټې ته ترجیح ورکړي.

۴ - ځینې وطني او محلي مئوسسات د دې هڅه وکړي چې په داخل او بهر د هېواد کې له خپلو هېوادوالو لازمې مرستې راټولې کړي، او په اړو خلکو یې وویشي، یا پداسې پروژو باندې فکر وکړي چې د هېواد او ټولنې شمتن وګړي یې تمویل کولی شي مثلا د تعلیم او تربیئې په برخه کې د قرآن کریم د زده کړې حلقو تاسیس، د ټولنیزو خدماتو په برخه کې د یتیمانو کفالت، د حرفوي زده کړو مرکزونه تاسیسول او داسې نور.

179- الأنبياء ٤٧

180- الزلزال ٦- ٨

181. سنن الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- ځينې محلي مئوسسات بايد د هغو وګړو لپاره چې کار نه شي موندلی داسې صنعتي يا زراعتي وړې وړې پروژې قايمې کړي چې هغوی پکې په کار باندې مشغول کړای شي، او که پدې لار کې د ځينو نړيوالو مئوسسو څخه پور اخستنې ته اړتيا وي، نو بايد چې له سود سره يې وانخلي او نه په هيواد او ټولنه کې د سود رايجولو لپاره کومه اراده او حرکت ولري او که داسې وشي، نو د ګټې پر ځای به يې تاوان زيات او د الله تعالی او دهغه د پېغبمر صلی الله عليه وسلم له طرفه د جنګ اعلان مورد به وګرځي.

۵ – دعلمي او مصلحو شخصيتونو هلو ځلو ته اړتيا:

دالله تعالی حمد او شکر دی چې موږ په خپله ټولنه او هېواد کې زيات شمېر ديني يوهان او يو شمېر مصلح خلک لرو، کوم چې د هېواد او ټولنې د نجات لپاره په بيلابيلو هلو ځلو بوخت دي. پدې ځای کې موږ د هغوی پاملرنه - د نورو ناخوالو دمخنيوي اومنځ وړلو ترڅنګ - په هېواد کې د خيانتونو، درغليو او ظلمونو قضاياؤ ته هم راګرځوو، چې د خپلو برنامو د لومړيتوب په جدول کې دغه مسئوليت ته هم ځای ورکړي. همدارنګه ديني علماو او مصلحو شخصيتونو ته مو دا وړانديز دی چې د خپلو اصلاحي موضوعاتو په لړ ليک کې دا لاندې نقاط هم ورا ضافه کړي:

لومړی: د حاکمانو او چارو واکو محاسبه کول:

د ولس چارو ته پاملرنه کول او هغه اداره کول د يو حاکم اساسي دنده او وظيفه ده، چې د هغې ټاکل د همدې موخې لپاره دي، نو چې کله هم يو مشر او حاکم په دې مسئوليت کې کوتاهي وکړي، محاسبه کول يې فرض دي.او اسلامي شريعت دمحاسبې دغه حق مسلمانانو ته ورکړی دی، او حکم يې فرض کفايي دی. رسول الله صلی ا لله عليه وسلم فرمايلي:((**سَيَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ عَرَف بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا: أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: لَا، مَا صَلَّوْا**)).[182] ژر دی داسې اميران به وي چې د هغوی څه کارونه ښه او څه بد وګڼئ، نو که چا د هغو بد کار وپيژانده (چې بد دی او په زړه کې يې بدوګانه او د منع کولو وس يې نه و) هغه له مواخذې خلاص شو او که چا د هغې بد کار منع وکړه، نو پر حق يې راتګ وکړ او سالم پاتې شو، خو هغه څوک چې د هغو پر بد کار باندې خوښ شي او متابعت يې وکړي (هغه به مواخذه کيږي) صحابه و وويل: ايا له هغوی سره جنګ نه کوو؟ هغه وفرمايل: ترڅو چې لمونځ کوي نو جنګ ورسره مه کوئ.

پدې حديث کې د حاکمانو د محاسبې حکم ذکر شوی. نو کله چې هغو بد کار وکړي، بايد چې رعيت يې منع کړي او په دې عمل کې ټول مسلمانان شامل دي، خو د علماو او توانمندو وګړو مسئوليت زيات دی او که هيڅوک دا عمل (فرض کفائي) ترسره نه کړي، نو ټول ولس ګنهګار او ملامته ګرځي.

عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ:دَعَانَا النبيُّ ـ صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَا، فَقَالَ فِيما أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعَنَا: عَلى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ في مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا، وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَأَنْ لا نُنَازِعِ الأمْرَ أَهْلَهُ، إلا أَنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرْهَانٌ).[183]له عباده بن صامت رضي الله عنه څخه نقل شوي هغه وايي: مونږ رسول الله صلی الله عليه وسلم راوغوښتو او بيعت مو ورسره وکړ (وايي) هغه څه چې له موږ څخه يې ورباندې بيعت واخيست: داچې د خوښۍ او پريشانۍ (يا بد ګڼلو) آسانۍ او سختۍ ټولو حالاتو کې له هغه څخه واورو، او د هغه پيروي وکړو، او پدې سره چې يو چا ته پر موږ باندې ترجيح ورکول کيږي (څه اعتراض ونکړو) او داچې د يو حاکم امر ونه غورزو، مګر کله چې ورڅخه ښکاره کفر وليدل شي چې په هغې کې تاسې ته دالله له طرفه کوم دليل وي

دا حديث پدې دلالت کوي چې د حاکمانو او مشرانو محاسبه پر مسلمانانو باندې فرض ده، که څه هم هغه د جنګ له لارې وي؛ دا ځکه چې په دغه حالت کې اسلحه راخستل د امت او ولس د تنفيذي قوت (**سلطان الأمة**) د دفاع لپاره وي، او د دې لپاره چې واکمني د شريعت وي، نه د اشخاصو.

---

182. مسلم
183. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي: ((**أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ**)).[184] د ظالم پاچا په وړاندې د عدل او حق خبره کول بهترين جهاد دی. نو پدې حدیث شریف کې د ظالم بادشاه او حاکم په مقابل کې حق ويلو ته بهترين جهاد ويل شوی دی، نو لکه څرنګه چې ظلم حرام دی او د هغې منع کول فرض دي، همداراز د هر حرام کار لرې کول او منع کول لازم او فرض دي چې ولس او رعيت به ورڅخه سکوت نه کوي. همدارنګه هر هغه تصرف چې د شريعت د نافذولو او د عدل د قايمولو په قضيه کې سلبي اغيز لري، بايد چې رعيت پکې چوپتيا اختيار نه کړي، بلکې حاکم او امير ورته متوجه کړي.[185]

دويم: چارواکی د ولس په وړاندې د مزدور او خادم حيثيت لري:

نو په حکومت، مؤسسه او يا په عام المنفعت پروژه کې رئيس يا مامور د يو خادم او مزدور حيثيت لري. په يو روايت کې ذکر شوي (ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجير او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وويل: داسې ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير!** پر تا دې سلام وي ای امير او مشره!)) نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنی سلام تکرارولو ، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول، چې معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پرېږدئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا ابومسلم رحمه الله معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[186] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمۍ (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو (پالنې) لپاره ټاکلی يې، که ته د دې (رمۍ له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې او د کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنۍ او وروستنۍ يې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنۍ او ورستنۍ سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

دريم: چارواکی او مسئول د مسافرو د خزانچي په څير دی:

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: ای د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه پر ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وويل: ايا ته پوهه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه ډله مسافر خلک يو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له خپل منځ نه يې يو چا ته وسپاري، ترڅو يې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ايا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زيات واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجيح ورکړي ؟[187]

څلورم : ماموريت او مسئوليت بايد چې بيګار ونه ګڼل شي:

د خلکو دعامه کارونو مامور او مسئول چې کوم معاش اخلي پدې اساس يې اخلي چې خلکو ته به اړونده خدمت تقديموي، خپل کار او وظيفه به بيګار او يو اضافي شی نه ګڼي، او که داسې وکړي او خپل مسئوليت په سمه توګه اداء نکړي، نو په بيت المال کې له خيانت کوونکو به وګرځي، او پدې طريقه به د ماموريت معاش ورته حرام وګرځي.

پنځم: يو مسئول او مامور بايد د مسئوليت احساس ولري:

کله چې يو مامور او مسئول په کارونو کې د مسئوليت احساس نه کوي، د خلکو خدمت په سهي توګه نه شي ترسره کيدلای، نو هغه بايد چې د خپلې وظيفې او مسئوليت په اړه بې احساسه نه وي،بايد چې دغه مسئوليت او مکلفيت له شخصي کار وبار څخه پورته وګڼي،او لکه څرنګه چې يو څوک په خپل شخصي کارو بار کې ورځ په ورځ د پرمختګ کوښښ کوي،نو پدغسې عامه ماموريت کې هم بايد چې د يو مامور اومسئول هڅه او

[184]. جامع الترمذي
[185]. د (قواعد نظام الحکم فی الاسلام، الخالدي) کتاب، لنډيز او ژباړه، محصل غازي زاده.
[186]. السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص 9
[187]- د مخکنی مرجع 25 مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوښښ زیات وي،ترڅو یې خلکو ته ګټه ورسیږي، او بیت المال له تاوان او نقصان څخه بچ کړي، او دغسې کړنلاره هغه کارمندان تعقیولی شي چې د کارتوانایي ولري، امین وي، له الله تعالی څخه ویره او خوف لري..

الله تعالی فرمايي:((إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾ -[188] بیشکه غوره د هر هغه چا چې تا په مزدوری ونیو همدا قوي او امانتدار دی)).

نو باید چې حکومتي اداري او د بیت المال اړونده ارګانونه په وظیفو باندې توانمن او امانتدار خلک وګماري، چې پر مسئولیت باندې په ګمارلو کې دا دوه معیاري او اساسي صفتونه (قوت او امانتداري) دي، په تنې وخت کې په کار باندې په توانمندی کې تخصص او مسلک هم داخليږي، او په امانتداری کې د امانت صفت چې ضد يې خیانت دی، که یو سړی هر څومره مسلکي وي، خو امین نه وي، نو بیا هم د وظیفې لپاره وړ نه دی، او که امین وي، خو د کار اهلیت نه لري، نو بیا هم مناسب نه دی.

له بده مرغه موږ په اداراتو کې د دې دواړو اړخونو له نیګړتیاو سره مخ یو، پدې معنی چې ځینې چارواکي یا مامورین د کار وړتیا نه لري، او ځینې نور یې بیا امینان نه دي، آن تردې چې په شرعیاتو کې متخصص چارواکي د ملت د پېسو او دارایانو په چور کولو او درغلئ کولو کې تورن شول، ، نو کله چې دغسې خلک چې په دین باندې پوهه وي، له دین څخه سرغړونه کوي،له هېواد او ملت سره بې وفائي کوي.. نو ایا ددغسې خلکو سموالی به پرته له الهي خوف نه پر بل څه باندې وشي، نو باید چې واقعي مصلح خلک د دې لوی مصیبت په درملنه کې فکر وکړي، او د الهي خوف او وېرې داسې نسخه پکې وکاروي چې له امله يې اصلاح او یا د ملت له سر نه لرې او ګوښه کړای شي.

شپږم: د چارواکو او مامورینو د اصلاح په موخه:

د دې لپاره چې یو مامور خپل مسئولیت په سمه طریقه ترسره کوي، له خیانت نه ځان وساتي، او په امانتداری سره خپل کارونه سر ته ورسوي،باید چې د خیانت ، رشوت او د هغې اړونده کارونوڅخه د منع کولو ترڅنګ هغوی په سمه طریقه د لمانځه اداء کولو ته متوجه کړای شي.

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وای ((د یو مسئول او چارواکي لپاره په ځانګړې توګه او د یو عام مسلمان لپاره په عامه توګه د یو کار د تر سره کولو لپار ډېر مدد کوونکی څیز اخلاص لرل او په الله باندې توکل کول دی او دا هله منځ ته راځي چې څوک د بدن او زړه په حضور سره د لمانځه ساتنه او حفاظت کوي. دویم خلیفه عمر رضي الله عنه به خپلو والیانو او مامورینو ته پخپلو فرمانونو او لیکنو کې د لمانځه دساتنې سپارښنه کوله،او دا به يې ویل چې زما په نزد ستاسې پورې په اړونده کارونو کې له ټولو څخه مهم کار لمونځ دی،څوک چې د لمانځه ساتنه وکړي، نو د خپل دین (او منصب او مسئولیت) ساتنه به هم وکړي او که څوک د لمانځه ساتنه نه کوي، نو نورو کارونو (اومسئولیتونو) ته به د هغه نه ساتل او ضایع کول زیات وي..

همداراز د یو چارواکي د باطن او ظاهر د دواړو د اصلاح کوښښ وشي، د مسئولیت اړونده مسایلو باندې پوهه شي،د رشوت او درغلیو اړونده وعیدات ورته بیان شي همداراز د ډالۍ (تحفې) حکم ورته څرګند شي، چې د مامور او د چارواکي ډالۍ قبلول هم په رشوت کې داخل ده چې دغه حکم زموږ په سپېڅلي شریعت کې د لمر په څیر روښانه دی.[189]

---

[188] - القصص 26

[189] وګوره: السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعي و الرعیة ، ابن تیمیة ، ص 35,18, 36, 102.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

په هېواد کې دعدل او انصاف تامينول

په امتونو او ولسونو کې د الله تعالى يو سنت او طريقه دا هم ده چې پرته له عدل او انصاف څخه آرامي او استقرار نشته ؛ دا ځکه چې عدل د الله تعالى هغه برابره تله ده چې هيڅ کمی او زياتی پکې نشته او پر همدې باندې په نړۍ کې استقرار او آرامي راځي. الله تعالى ځمکه او اسمان په عدل باندې اودرولي دي، الله تعالى فرمايي: ((وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطۡغَوۡاْ فِي ٱلۡمِيزَانِ ۝))[190] الله تعالى اسمان پورته کړی دی او په ځمکه کې يې تله (د عدل قاعده) اېښې ده، ترڅو تاسې په تله کې تيری او بې عدالتي ونکړئ.[191]

په تفسير کابلي کې ذکر شوي: له اسمان څخه واخله ترځمکې او د دوی ترمنځ چې کوم کائنات دي الله تعالى پدې هر څيز کې د خپل حقانيت دلايل، عدالت او مساوات قائم کړي اواېښې دی او په اعلى درجه پکې توازن او تناسب ساتي. که په کائناتو کې د حق او عدل ساتنه نه وي، نو د نړۍ او نړيوالو او ګردو کائناتو دا ټول نظام اوساتنه او انظباط به سره ګډوډ شوی وای؛ نو ځکه پرمونږ باندې هم لازم دي چې د عدالت او حقانيت په لارې سم او برابر لاړشو او پرهغې باندې مستقيم واوسو. د عدل او انصاف تلې ته هيڅ هسکوالی او ټيټوالی ورنه کړو.او نه پر چا باندې تجاوز او تيری وکړو.[192]

۱ – پرته له عدالته يو نظام نه پايي:

لکه څرنګه چې په دنيا کې په فردي توګه يو انسان ته د ظلم او تيري سزا رسيږي په همدی توګه ټولنې هم د ټولنيزو ظلمونو او تيريو په سبب له ستونزو او مصيبتونو سره مخ کيږي. او ددې برعکس عدل او انصاف داسې صفتونه دي چې د ټولنې د استقرار او آرامۍ تضمين کوي،شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي: (په دنيا کې د خلکو چارې په عدل او انصاف سره سميږي،که څه هم عدل کوونکي په بيلابيلو ګناهونوکې اخته وي. او په حقونو کې ظلم کول د ټولنې استقرار ته تاوان رسوي. ظالم خلك که څه هم نورګناهونه ونه لري، خو د ټولنی د ګډوډۍ لپاره يې دغه کار کافي دی لکه څرنګه چې ويل شوي دي:((**إن الله يقيم الدولة العادلة وإن كانت كافرة، ولايقيم الظالمة وإن كانت مسلمة**)) الله تعالى عادل حکومت ودروي او پاتې کوي که څه هم کافر وي او ظالم دولت ړنګوي که څه هم د مسلمانانو وي.او ويل شوي دي:((**الدنيا تدوم مع العدل والكفر، ولا تدوم مع الظلم والإسلام**))دنيا له عدل او کفر سره پايښت اودوام لری، خو د ظلم او اسلام سره دوام نشي کولای.او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:((**مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يُعَجِّلَ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا- مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ- مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ وَالْبَغْيِ**)).[193] له تيري او خپلوۍ پرې کولو پرته بله داسې بله لايقه ګناه نشته چې کوونکي ته يې په دنيا کې په ډېره بيړه سزا ورکړل شي، پرته له خپلوئ پرې کولو او تيري څخه.

نو معلومه شوه چې تيری او ظلم کول انسان له دنياوي عذاب سره مخ کوي، که څه هم په آخرت کې وبښل شي او د مهربانۍ وړ وګرځول شي؛ داځکه چې عدل د هرشي نظم ساتونکی او بنسټ دی. کله چې په کومه ټولنه کې دنياوي چارې په عدل سره بناء وي نو پايښت لري، که څه هم دغسې خلک په آخرت کې کومه برخه ونه لري. او په کومه ټولنه

---

[190]. الرحمن ٧-٨

[191].وګوره: الذريعة إلى مكارم الشريعة , الراغب الأصفهاني , ص ٨٣

[192]. تفسير کابلی ٢/ ١٣٠٣- ١٣٠٤

[193]. سنن الترمذی..

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې چې دنیاوي چارې په عدل او انصاف سره نه ترسره کېږي، نو هغه ټولنه بیا پایښت نشي لرلای، که څه هم خلك يې د هغه ایمان لرونکې وي په کوم باندې چې د آخرت ښه اجر (او له هميشني اور څخه نجات) مرتب دی.[194]

بدرالدين ابن جماعة رحمه الله د هغو حقوقو له جملې څخه چې رعيت يې پر بادشاه باندې لري لسم حق د هغوی ترمنځ د عدل رايجول ښودلي دي، هغه وايي: ((بايد چې مسلمان بادشاه پخپل حکومت او پخپلو ټولو چارو کې عدل وکړي؛ ځکه چې الله تعالی فرمايي:((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ))يقينا چې الله تاسې ته پر عدل او ښېګڼه کولو باندې امر کوي.

او فرمايي:((وَإِذَا قُلۡتُمۡ فَٱعۡدِلُواْ)).[195] او کله چې تاسې وينا کوئ، نو په عدل او انصاف سره يې وکړئ.

او د حکمت په خبرو کې راغلي دي: د بادشاه عدل کول د رعيت لپاره ژوندون او د باچاهي روح دی، او کله چې په بدن کې روح نه وي هغه نه پاتې کيږي. نو هغه چا ته چې الله تعالی پرخپلو بندګانو باندې حکومت ورکړی وي او له خپلو وطنونو څخه يې ورته د کوم وطن او هيواد واک ورکړی وي، ورباندې لازم او فرض دي چې د خپل اعتماد بنسټ او د کارونو تهداب عدل وګرځوي؛ دا ځکه چې په عدل او انصاف کې د بندګانو ګټې پرتې دي او د هغې په واسطه وطنونه آباديږي)).[196]

تاريخ دا حقيقت ثابت کړی دی چې ظلم او په حقونو کې تيری کول د ټولنې د پايښت علت او لامل نه، بلکې د هغې د منځه تللو او ګډوډيو لامل ګرځي، پدې اړه يونامتو تاريخ پوه امام ابن خلدون رحمه الله پخپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ليکلی دی چې (الظلم مؤذن بخراب العمران- تيری او ظلم د آبادۍ د ورانولو اعلانوونکی دی). او بيا د تاريخي پېښو او د انساني ټولنې د واقعيتونو پر اساس يې د نوموړې موضوع تحليل او څېړنه کړې ده.[197]

استاديوسف قرضاوي صاحب وايي: ((د قومونو د پناکيدلو ،کمزوري کيدو ، د هغوی د تاريخی کارنامو د نه ترسره کيدو او وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي، کوم چې قرآني نصوصو رابرسيره کړي دي. قران کريم دداسې قومونو له منځه وړلو څخه په دمار (ړنګول) او هــــلاك(تباهي) سره تعبير کوي. او دا يې په زغرده ويلي دي چې د داسې قومونو د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پرهغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی دی. دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل د هغوی د کړوړو په نتيجه کې رامنځ ته کېږي لکه : ظلم ، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خيانت خپريدل،په ناجايزه سره د خلکو حقونه خوړل او د شتمنو وګړو غريبو وګړو لره په سپکه کتل. قران کريم دا څرګنده کړې ده چې د داسې ولسونو او ټولنو کې د تباهۍ اسباب يې پخپله برابرکړي دي تباهي حتمي ده (ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّٰمٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾).[198] دغه تباهي اوعذاب په سبب د هغه چې ستاسې لاسونو وړاندې ليږلي و او بيشکه چې الله پر بندګانو باندې ظلم کوونکې نه دی.[199]

امام مودودي رحمه الله په خپله يوه ليکنه کې د دې څرګندونه کوي چې کله په يوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ په حقوقي مسائلو کې توپير او امتيازي سلوک کيږي او د ظالمانه طبقاتي نظام د رامنځ ته کيدلو لپاره لاره هواريږي،نو لداسې ټولنې څخه عدل او انصاف کډه کوي او له بيلابيلو بربادیو او تباهيو سره مخ کيږي، هغه وايي: ((له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ ځواب دادی: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو، پيرانو، او شتمنو وګړو) په ټولنه کې

---

194 -الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر ، شيخ الإسلام ابن تيميه : ص ٢٧-٢٨

195 . الانعام ١٥٢

196 .تحرير الاحكام في تدبير اهل الاسلام، للامام بدر الدين بن جماعة، ص٦٩

197 - وګوره : مقدمة ابن خلدون ص ٢٨٦-٢٨٧

198 - آل عمران ١٨٢

199 - وګوره: الحل الاسلامي ، يوسف القرضاوي ص٢٨٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناوړه تصرفات وکړل، په معيشت کې يې ځانونو ته امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي پکې ختمه شوه)).[200]

د ظلم، او بې انصافۍ برخلاف کله چې په ځمکه کې عدل رايج وي، يو پر بل باندې زياتی نه کيږي او نه د خلکو حقونه پيماليږي، نو خلک له ډاډمن ژوند سره مخ کيږي، په روزۍ کې يې پراخي راځي او په ميوو او غلو کې يې برکت اچول کيږي لکه څرنګه چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل کتاب (مسند) کې د يوحديث په ضمن کې يادونه کړې ((د بنو اميه د خلافت په زمانه کې د حکومت په خزانه (ګدام) کې څه غنم وموندل شو، چې د کجوري زړي په اندازه غټ و، يوه کڅوړه کې ساتل شوي و داسې ورسره ليکل شوي و: دا هغه څه دي چې د عدل په زمانه کې رازرغونه کيدل)). [201]

او کله چې د ظالمانو،بدکارانو او خائنانو څخه ځمکه پاکه شي، نو الله تعالی به خپلو بندګانو ته يو بنده (مهدي عليه السلام) راوليږي، ترڅو ځمکه له عدل څخه داسې ډکه کړي لکه څرنګه چې له هغه مخکې په ظلم او تيري ډکه شوی وي.[202] هغه به د رسول الله صلی الله عليه وسلم له نسب څخه وي. همدا راز له هغه وروسته به د عيسی عليه الصلاة والسلام د راتګ په زمانه کې هم ځمکه خپل برکتونه او ګټې رابرسيره کړي او دغه مهال به يوټولی خلک له يو انار څخه خوراک کوي او هغه به ورته کافي کيږي.. د لنګې اوښې شيدې به يوې لوی ډلې خلکو ته کفايت کوي.[203] په ځمکه کې به داسې برکتونه ځکه راپيدا کيږي چې دغه مهال به له ګناهونو، شرک، کفر او ظلم څخه پاکه وي. [204]

۲– بې له اسلامي عدالته بل عدالت نشته:

که ديموکراتان، يا د پانګوال نظام او د اشتراکي نظام پلويان او پيروان د دې دعوه کوي چې پدغې نظامونوکې عدل دی، حريت ،ازادي او مساوات دي،نو موږ پدې کلک باور او عقيده لرو چې د عدل او انصاف راتلل پرته د شريعت له واکمنۍ ناشوني دي، او د امت لپاره د هوساينې او پرمختګ ژوند بې له اسلامه نه شي راتللی،کله چې مسلمانانو اسلامي خلافت او اسلامي نظام درلود، نو له عدالت، انصاف، امن او هوساينې څخه برخمن ؤ.

الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِۚ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ﴿٥٨﴾)).[205] بيشکه چې الله تعالی تاسې ته دا امر کوي چې امانتونه يې خپلو څښتنانو ته وسپارئ، او کله چې د خلکو ترمنځ حکم او فيصله کوې، نو په عدل سره فيصله وکړئ، بيشکه هغه څه ډېر ښه دي چې الله تعالی تاسې ته پرې نصيحت کوي، بيشکه الله تعالی اوريدونکی او ليدونکی دی.

پدې آيت کې حاکمانو ته امر شوی چې د خلکو ترمنځ عدل وکړي، او د عدل تامين او راتلل پرته د شريعت له تطبيقه نه ترسره کيږي.او پدې قول (إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ) سره الله تعالی د خلکو ترمنځ د عدل کولو توصيف او مدحه کړې ده، نو ټول خير د شريعت په عدالت کې دی؛ دا ځکه چې په هغې سره د دنيا چارې سميږي، انسان ورباندې جوړيږي، او ټولو خلکو ته نيکمرغي او سعادت وربښل کيږي. او همدغه دالله تعالی حکم او فيصله ده، نو ايا لدې حکم څخه پرته بل حکم او فيصله ښه کيدای شي، الله تعالی فرمايي: ((وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ حُكۡمٗا لِّقَوۡمٖ

200- وګوره: برالأمان ،امام مودودي ص ۳۲

201- **الجواب الكافي لمن سال عن الدواء الشافي، الامام ابن القيم، ص ۱۰۰**

202- لکه څرنګه چې په مسند احمد او نورو حديثو کتابونو کې پدې مفهوم حديث ذکر شوی.

203- دغه خبرې په صحيح حديث سره ثابتې دي، وګورئ (صحيح مسلم , کتاب الفتن).

204- **الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي , الامام ابن القيم ص.۱۰۰-۱۰۱**

205. النساء ۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾)).[206] او له الله تعالی نه پرته بل څوک ښه فیصله کوونکی شته، د هغه قوم لپاره چې یقین لري. بلکې یوازې الله تعالی ښه فیصله کوونکی دی.

د اسلام دین دانسان د هدایت او لارښوونې دین دی هغه څه یې بشریت ته راوړي چې دهغوی ژوندون پکې دی، الله تعالی فرمايي: ((**يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱسْتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ**)).[207] ای مومنانو د الله او د هغه پېغمبر حکم ته لبیک ووایاست، کله مو چې راوبلي هغه څه ته چې تاسې لره ژوند دربښي.

نو په اسلام کې د مسلمانانو ژوندون دی، او اسلامي امت بې له اسلامه نه ژوندی کیږي،او پرته له اسلامي شریعته بل داسې قانون نشته چې د انسان مصلحت، امن او هوساینه دې تامین کړي.کله چې د مسلمانانو د ژوند له بیلابیلو ډګرونو لکه: سیاسي، نظامي او اقتصادي څخه اسلامي ښوونې ووتې، نو له ناکامۍ سره مخ شول او لار ورکي وګرځیدل، داځکه چې پرته د حق لارې د نورو لارو پیروي ګمراهي او لاروركي ده، الله تعالی فرمايي: ((**فَمَاذَا بَعْدَ ٱلْحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾**)).[208] او بې له حقه پرته له ګمراهۍ بل څه نشته، نو تاسې (ای نامنونکو) ولې له حق څخه اړول کیږئ..

الله تعالی ته د خپلو ټولو بندګانو حالات معلوم دی هغه یې ګوري او ورڅخه خبر دی او کوم قانون چې یې ورته رالیږلی دی په هغې کې د دوی ګټه او مصلحت دی، همدارنګه د انسانانو حریت او ازادي یوازې د اسلامي شریعت په سیورې کې متحقق کیږي،او د دې برخلاف کله چې هم په یوه ټولنه کې د بندګانو او یا د هغوی د نظریاتو او تصوراتو پیروي کیږي، نو په هغه صورت کې خلک د غلامۍ په ځنځیرونو تړل کیږي چې بیا هلته حریت او ازادي وي او نه په ټولنه کې عدل، او مساوات رامنځ ته کیدای شي.[209]

٣ – د ظلم او زیاتي مخنیوی کول یوه فریضه ده:

د اسلام سپیڅلي دین هر ډول ظلم او تیرې حرام کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم د حِجّة الوِداع (رخصتیدو حج) په خطبې کې داسې وفرمایل:((فإنَّ دماءَكم، وأموالَكم، وأعراضَكم، عليكم حرامٌ، كحُرمةِ يومِكم هذا، في بلدِكم هذا، في شهرِكم هذا". فأعادَها مِراراً، ثم رفعَ رأسَه فقال:"اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ هذا، الا هل بلغت)).[210] بیشکه چې ستاسې وینې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزتونه پر تاسې باندې داسې حرام دي لکهددې ورځې (لوي اختر) حرمت، پدې ښار حرمت لرونکي (مکه مکرمه) او پدې حرمت والا میاشت (ذو الحجة) کې -د اوینا یې څوځله تکرار کړه- بیا یې سر (مبارک) را جګ کړ او ویې فرمایل: ای الله ما ورساوه! ای الله ما ددې رسونه او تبلیغ وکړ!

په حدیث قدسي کې راغلي دي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي چې الله تبارك وتعالی فرمايلي دي: ((**يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا**)).[211] ای زما بندګانو ما پر ځان باندې ظلم حرام کړی او ستاسې ترمنځ مې هم حرام ګرځولی دی، نو یو پر بل ظلم مه کوئ.

الله تعالی په قرآنکریم کې دظالم انسان لپاره د آخرت د ډېرې سختې سزا خبر ورکړی دی هغه فرمايي: ((**مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾**[212]- په قیامت کې به د ظالمانو لپاره نه نژدې دوست او نه کوم سفارشي وي چې په اړه یې سفارش منظور شي)).او فرمايي:((**وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾**[213]-او ظالمانو ته به هیڅ مدد ګار نه وي)).

---

206. المائدة 50
207. الانفال ٢٤
208. یونس ٣٢
209. قواعد نظام الحكم فى الاسلام، محمود عبدالمجيد الخالدي ص ٨٢- ٨٤ ،
210. **متفق عليه**
211. **مسلم**
212. **غافر ١٨**
213. **الحج ٧١**

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ)).[214] له ظلم څخه ځانونه وساتئ بیشکه چې ظلم په ورځ د قیامت کې تیارې دي.او له بخل څخه ډډه وکړئ، بیشکه چې بخل له تاسې نه مخکې خلک تباه کړي دي، هغوی دې ته وادار کړل چې په خپلو کې یې یو د بل وینې توی کړې او یو دبل مُحَرم حقونه یې حلال وګرځول.

نو ددې لپاره چې د دنیا او آخرت له سزا ګانو څخه وساتل شو، پکار ده چې له هر ډول ظلم او تیري څخه ځانونه او ټولنې وژغورو او د عدل او انصاف په صفاتو باندې خپل ځانونه او خپلې ټولنې رنګ کړو، الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾))[215] - بیشکه چې الله تعالی په عدل، ښیګنه کولو او خپلوانو ته په ورکړې امر کوي او له قبیحو او بدو کارونو او له تیري څخه منع کوي. پدې سره تاسې ته پند درکوي، نو ښائیږي چې پند او نصیحت واخلې)). او فرمایي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْۚ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾)).[216] ای مومنانو د الله لپاره په انصاف سره پر ګواهۍ ورکولو باندې محکم ولاړ اوسئ او د یو دښمن قوم دښمني دې پرتاسې ددې باعث نشي چې عدل او انصاف ونکړئ. عدل کوئ چې هغه پرهیزګارۍ ته ډېر نژدې دی. او له الله نه وویریږئ بیشکه الله پوهیږي پر هغو کاروونو چې تاسې یې کوئ.

۴ – د حقونو ساتنې ته پاملرنه:

په ټولنې کې د استقرار رامنځ ته کیدلو او د الهي مسئولیت رفع کیدلو په خاطر دا ضروري ده چې د هر راز ظلم او زیاتي مخنیوې وشي او د یو مسلمان وینه، مال او ابرو وساتل شي، لکه مخکې یې چې څرګندونه هم وشوه. او د حقونو د ساتنې او د ظلمونو د له منځه وړلو په لړۍ کې باید په یاد ولرو چې زمونږ په هیواد کې د چارواکۍ او منصب له لارې له پخوا راهسې ځینې چارواکي، مسئولین او قاضیان.. په خیانتونو باندې متهم دي. آن تر دې چې لدې رنځ څخه د جهاد او هجرت سپڅلې مرحله هم پاکه پاتې نشوه، چې ځینو خلکو پکې د جهاد او مهاجرینو په نامه راغلي ډېر مالونه او پیسې په خپلو جیبونو کې واچولې او خپل شخصي ملکیتونه یې وګرځول..او بیا د افغانستان له فتحې وروسته د مجاهدینو حکومت چې د ګډوډیو ښکار شو درغلیو پکې لا زیات زور واخست..

او نن ورځ خو د چارواکۍ او منصب له لارې د مسلمانانو په عامه مالونو او بیت المال کې په پوره جرات سره درغلي او خیانتونه روان دي. که مونږ د هېواد حاکم نظام ته ځیر شو، نو وبه ګورو چې له الف نه تر یا پورې د خیانت او درغلۍ ښکار دی، آن تر دې چې دغسې غږ یې د دنیا په کوز او بر سر کې واوریدل شو!

دا خو د حکومت او نظام په کچه، او تر کومه پورې چې د رعیت او عامو وګړو پورې اړه لري، نو باید چې باید چې هر وطنوال له هر ډول ظلم او زیاتي نه ځان وساتي، کوم حقوق چې ورپورې اړه لري ورېې کړي، مخکې لدې چې بیا به په قیامت کې د هغې په بدله کې خپله نیکي ورکوي لکه څرنګه چې په حدیث شریف کې راغلي دي.

باید یادونه یې وکړو چې هېواد ته د امن او استقرار راوستلو په برنامه کې د نورو اصلاحاتو ترڅنګ د مظلومانو مرسته کول او حقدارانو ته یې د خپلو حقونو ورکول هم خورا زیات اړین دي،او دې کار ته باید چې لومړیتوب ورکړ شي؛ داځکه

---

[214]. مسلم
[215]. النحل ۹۰
[216]. المائدة ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ترڅو مو د مظلومانو او کمزوو خواخوږي او د هغوى دعاګانې له ځانونه سره مل کړې نه وي، نو پر دښمنانو باندې به مو سرلوړي او بريالتوب ستونزمن وي. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[217] تاسې زما خوښي په کمزورو خلکو کې ولټوئ، بېشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کېږي او تاسې ته روزي د هغوى په خاطر درکول کېږي.

۵- د چارواکو، قاضيانو او مامورينو اصلاح ته بلنه:

د ولس ترمنځ د عدل تامينولو په برنامه کې دا اړينه ده چې لومړى چارواکي، قاضيان، د حکومتي او غيرحکومتي ادارو او مئوسسو کارمندان او مسئولين د عدل او انصاف په مهار باندې مهار کړاى شي.

نو راځئ چې چارواکي، مسئولين، قاضيان او مامورين له خپل پالونکي څخه ووېروو، د مسئوليت او منصب په امانت کې له خيانت کولو څخه ډډه کولو ته يې اړ کړو، په صدق سره توبه ويستلو، او ولس ته د حقونو ورکولو مسئوليت ته يې وهڅوو! پدې ځاى کې د اصلاح او سمون په موخه په لاندې نقاطو کې لازمې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوي دي:

لومړى: د رعيت په وړاندې د مسئوليت احساس:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**كُلُّكم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ، الإمامُ راعٍ، ومسؤُولٌ عن رعيَّتِهِ**.[218] - له تاسو څخه هر يو مسئول دى (چې پوښتنه به ورڅخه کيږي) نو هغه څوک چې د خلکو مشر وي هغه به د خپل رعيت په هکله پوښتل کيږي)). او فرمايي: ((**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللهُ رَعِيَّةً، فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ، فيموت وهو غاشٌّ لهم، إلا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ**)).[219] نشته هيڅ يو بنده چې الله تعالى ورته د رعيت چارې سپارلي وي، او هغه يې د حقونو ساتنه او خيرخواهي ونکړي، او پدغسې حالت کې مړ شي چې له هغوى سره خيانت کوونکى وي، نو د جنت بوى به هم ونه مومي.

دويم: د قيامت ورځ سزا راپه يادول:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**)).[220] څوک چې مونږ په کوم کار (ماموريت) باندې وګماره او بيا له مونږ څخه يوه ستنه او يا له هغې څخه کم شى پټ کړي، نو دا به غلا او خيانت وي چې دقيامت په ورځ به يې راوړي. او فرمايي:((**لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ**)).[221] د هر وعده ماتوونکى او دوکه مار لپاره به د قيامت په ورځ کې پر هغه باندې جنډه جګيږي د هغه د غدر په اندازه، او له عام امير (رئيس دولت) نه زيات غدر کوونکى بل څوک نشته (کله چې غدر او خيانت کوي.

دريم: د بدو حاکمانو بده پايله:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:((**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ**)).[222] اى الله څوک چې زما د امتي د کومې چارې مسئوليت واخلي او سختي ورباندې وکړي، نو ته ورسره سختي وکړې! او چا ته چې زما د امت کوم کار وسپارل شي او نرمي ورسره وکړي ، نو ته ورسره نرمي وکړې!))امام مناوي رحمه الله د دې حديث په شرحه کې وايي: پدې عبارت (**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا**) کې د (**شَيْئًا**) لفظ نکره ده چې عموميت او شموليت افاده کوي، يعنې هغه کار چې هر څه وي لکه: د خلافت او بادشاهي، قضاء، امارت او مشري، د نظارت چارې،د وصيت چارې او داسې نور. او دا عبارت چې (**فَشَقَّ عَلَيْهِمْ**) يعنې د هغوى د تکليف لامل وګرځيد او يا يې په وينا او يا فعل سره د سختئ چلند ورسره وکړ، نو (**فَاشْقُقْ عَلَيْهِ**) ته ورسره سختي

---

[217]- **رواه ابوداود(سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(٧٧) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة) و رواه البخاري في صحيحه (كتاب الجهاد ، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب- بلفظ : "هل تنصرون الابضعفاءكم" فتح الباري ٦ \ ٨٨**

[218]. متفق عليه

219. متفق عليه

220. مسلم

221. مسلم

[222]. مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړئ او په تکليف کې يې وګرځوئ، چې دعمل برابر سزا ووينې. او کله چې د دې برعکس ښه چلند وکړي ﴿فَرَفَقَ بِهِمْ﴾ معنی داچې په نرمئ، ښه وضعيت او شفقت سره يې چلند ورسره وکړ، نو د هغوی د دغه چلند برابر به ښه بدله ورکړ شي ﴿فَارْفُقْ بِهِ﴾ معنی داچې ای الله داسې څه ورسره کوي چې د هغه پکې ګټه وي، ددغه ښه عمل په سبب.[223] او شيخ ابن عثيمين رحمه الله د حديث په شرحه کې وايي: دا جمله ﴿فَاشْقُقْ عَلَيْهِ﴾- ته ورسره سختي وکړئ) د پيغمبر صلى الله عليه وسلم خيرا ده هغه چا ته چې د مسلمانانو خاص يا عام کارونه ورته حواله شي، او پدې کې هغه څوک هم راځي چې د خپل کور مشري ورپه غاړه شي، همدارنګه يو چا ته د يوې مدرسې يا ښوونځي مديريت ورکړ شي، آن تر دې چې يو ښوونکی چې د خپل ټولګي مسئوليت ورپه غاړه دی او هغه عالم چې د مسجد امام وي، دا ټول پکې داخل دي. او ﴿مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا﴾ پدې جمله کې ﴿شيئاً﴾ نکره ده، او کله چې نکره په سياق د شرط کې وي، نو عموم افاده کوي- لکه څرنګه چې د اصولو علماو ويلي دي – معنی داچې هر شی او هر کار چې وي.[224]

څلورم: په قيامت کې د عادلو حاکمانو مقام:

رسول الله صلى الله عله وسلم فرمايي:((**إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا**)). [225]د قيامت په ورځ به عادلان خلک د نور پر ممبرونو باندې د مهربان ذات جَلَالُه په ښي طرف کې وي او د هغه دواړه طرفونه ښی طرف دی، دا به هغه خلک وي چې په خپلو پريکړو، پخپلو کورنيو او په ورسپارل شوو چارو کې يې عدل کاوه. او فرمايي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ**)).[226] بيشکه هغه مسلمان امين خزانه دار (بيت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دی کوم چې په پوره توګه او د نفس په خوښئ سره نافذوي (او يا ورکوي) هغه څه چې ورته يې امر شوی دی مستحقينو ته.

نو بايد چې چارواکي او مامورين خپل ځانونه عادلان ثابت کړي اوپه بيت المال کې ناوړه تصرفات ونکړي، همداراز د مئوسساتو مسئولين او مامورين دې ته متوجه اوسي چې د مئوسسو مالونه هم د بيت المال مالونه دي چې په هغې کې هر ناروا تصرف د مسلمانانو په بيت المال کې ناروا او ناجائزه تصرف دی. او د آخرت سزا يې همغه ده کومه چې د بيت المال پر خيانت او غلا کولو باندې مرتب کيږي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((إِنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ.[227] ځينې خلک د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قيامت کی به د دوی لپاره اور وي)). او په بل حديث کې ذکر شوي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[228] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی. (چې پکې داخل شي).

پنځم: په اسلام کې د مسئول او مامور حيثيت:

په حکومت، مئوسسه يا عام المنفعه پروژه کی چی څوک د کار او وظيفې لپاره وګمارل شي که هغه لوړپوړی وي او يا ټيټ پوړی، د ټولنې او ولس په وړاندی د دی حيثيت لري چی ګويا د دوی يو خادم دی ،او دغه حقيقت په يو روايت کې ذکر شوی دی: ((ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې يو جليل القدر او د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجير او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وويل: داسی ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير**! پر تا دې سلام وي ای امير ه!)) نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنی سلام تکراراوه، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول.

223. فيض القدير، المناوي، ٢/ ١٠٦

224. شرح رياض الصالحين، ٣/ ٦٣٣

225. متفق عليه

226. صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب أجر الخازن الأمين.

227. البخاري

228. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاویه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وویل: تاسې ابومسلم پرخپلې وینا باندې پرېږئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس یې وايي. بیا هغه معاویه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته یې وویل: ((**إنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[229] بیشکه ته یو مزدور یې چې د دې رمې (انساني رعیت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو(پالنې) لپاره ټاکلی یې،که ته د دې (رمې له ګړو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنې یې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به یې پوره اجر درکړي، او که ته یې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج یې ونه کړې، او نه یې لومړنی او ورستنی سره رایوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

یو سړي دویم خلیفه عمر رضي الله عنه ته وویل: ای د مسلمانانو امیره! که د بیت المال له مصرف څخه په ځان (او کورنۍ) باندې یو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وویل: ایا ته پوه یې چې زما او د دې خلکو (رعیت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې یوه ډله مسافر یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له په خپلو کې یې یو چا ته وسپاري،ترڅو یې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیاته برخه واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي ؟[230]

شپږم: د خائن چارواکي لپاره ډېره بده بېلګه:

هغه چارواکی، هغه رئیس او هغه مامور چې په خپل مسئولیت کې خیانت کوي، د مظلوم حق ظالم ته د پیسو او رشوت په بدله کې ورکوي او یا د پیسو په بدله کې مجرم باندې حد جاري کول ترک کړي.. مشابهت یې د ډاکوانو د مشر او یا د لوط علیه الصلاة والسلام د بوډۍ ښځې سره دی، لکه څرنګه چې شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وايي: ((**وولي الأمر إذا ترك إنكار المنكرات وإقامة الحدود بمال يأخذه كان بمنزلة مقدم الحرامية .. و كان حالها شبيهًا بحال عجوز السوء امرأة لوط التي كانت تدل الفجار على ضيفه**)).[231] کله چې د مسلمانانو چارواکی د مال او پیسو په مقابل کې د بدو کارونو مخنیوی او د حدودو نافذول پرېږدي، نو د لوټمارو او ډاکوانو د مخکښ او مشر په څېر وي،او یا د لوط (علیه الصلاة والسلام) د بوډۍ ښځې سره ورته والی لري چې د خپل خاوند له میلمنو څخه به یې فاجران او بدکاران خبرول او دهغوی رهنمایي به یې کوله.

همداراز نوموړی عالم امام وايي:((**وولي الأمر إنما نصب ليأمر بالمعروف، و ينهى عن النكر، وهذا هو مقصود الولاية، فإذا كان الوالي يُمَكّن من المنكر بمال يأخذه كان قد أتى بضد المقصود، مثل من نصبته ليعينك على عدوك، فأعان عدوك عليك, أو بمنزلة من أخذ مالا ليجاهد به فى سبيل الله فقاتل به المسلمين**)).[232] د مسلمانانو حاکم ددې لپاره مقرر شوی دی چې پر نیکیو باندې امر وکړي، خلک له بدیو څخه منعه کړي او په اسلام کې همدا د مشرۍ او چارواکۍ هدف دی، لکن کله چې یو حاکم او مشر د مال په مقابل کې د منکر او ناروا مخنیوی پرېږدي، نو په حقیقت کې ده د خپل هدف ضد کار وکړ. د دې مثال د هغه چا دی چې ته یې د دښمن په مقابل کی خپل ملاتړ وګرځوې، خو هغه ستا په مقابل کې د دښمن ملاتړ وکړي. او یا یې مثال د هغه چا دی چې د الله تعالی په لار کې د جهاد او جنګ کولو لپاره مال او پیسې ورکړل شي، لکن هغه د مسلمانانو په مقابل کې جنګ وکړي.

٥ – له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه رامنځ ته کول:

باید چې مسلمان له هر نوعه حرام مال او ناروا شتمنۍ څخه ځان فارغ کړي او د پاک خوراک او حلالې شتمنې طلب او تکل وکړي لکه څرنګه چې یې الله تعالی امر کړی دی: ابوهریره رضي الله عنه روایت کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((**أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ**

[229]. السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعي و الرعیة ، شیخ الاسلام ابن تیمیة ص 9

[230]- د مخکنی مرجع 25 مخ .

[231]-**الامر بالمعروف و النهی عن المنکر، شیخ الاسلام ابن تیمیة ، ص ٥٦**

[232] -مخکینی مرجع ص ٥٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ)). [233] الله تعالی پاك او منزه دی او پاك څيز خوښوي. او الله تعالی مومنانو ته پر همهغه څه باندې امر کړی چې پیغمبرانو ته یېورباندې امر کړی دی چې: ای پیغمبرانو له پاکیزو شیانو څخه خوراک وکړئ او نیك عملونه کوئ. او الله تعالی فرمایي: ای مومنانو له هغو پاکو شیانو څخه خوراك کوئ چې تاسې ته مو روزي کړي دي او الله ته شکر ګوزاره شئ که یوازې د هغه عبادت کوونکي یاست. بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم د یو سړي یادونه وکړه چې اوږد سفر به کوي، د سر ویخته به ئې ګډوډ ((او غیر منظم) وي، دوړې او ګردونه به ورباندې وي، خپل لاسونه به آسمان طرف ته د دعاء لپاره اوږده کړي وایي به: ای ربه! ای ربه! (دا څيز او هغه څيز.. راکړئ) حال دا چې د هغه خوراک به حرام وي، د هغه څښاک به حرام وي، د هغه پوښاك به حرام وي، هغه به په حرامو تغذیه شوی وي، نو څرنګه به یې دعاء قبوله شي؟!

دعاء چې یو مستقل عبادت دی د هغې د قبولتیا لپاره یو شرط د مال حلالوالی دی. له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې زړونه پر څه شي باندې نرمیږي ؟ هغه وویل: د حلالو په خوړلو باندې. او عبد الله بن المبارك رحمه الله وایي: ((رد درهم من شبهة أحب إلی من أن أتصدق بمئة ألف درهم)). [234] له مشتبه مال څخه د یوې روپۍ بیرته واپس کول دا ماته لدې غوره دي چې سل روپۍ صدقه کړم.

د پخوانیو نیکانو خلکو د مېرمنو او بیبیانو په هکله دا ویل شوي چې خپلو مېړونو ته (چې کله به دکار او کسب لپاره له کوره وتل) داسې ویل: ((اتقوا الله فينا لا تطعمونا الحرام، فإنا نصبر على الجوع، ولا نصبر على الحرام- وفي لفظ فإنا نصبر على الجوع ولا نصبر على النار)). [235] زمونږ په باره کې له الله څخه وویریږئ! مونږ ته حرام مه راوړئ، بیشکه چې مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، خو پر حرامو باندې صبر نشو کولای. او یا به یې داسې ویل: مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، لکن په اور باندی صبر نشو کولای.

او که یو څوک د خپلو کورنیو او اولادونو د خوشحالولو لپاره حرام خورئ او یا یې د هغوی د عیش او عشرت لپاره د عامو وګړو او عام ولس برخه زخیره کړي وي، نو پدې دې پوه شي چې: په خلکو کې هغه څوک ډیر بدبخته دی چې د بل چا د دنیا لپاره خپل آخرت خرابوي. نو ولې یو مسلمان د بل چا د مزو او چړچو لپاره خپل آخرت خراب کړي؟

راځئ چې پدې ځای کې د پنځم عادل خلیفه عمر بن عبد العزیز رحمه الله یو ډېر جالب موقف راپه یاد کړو: (کله چې هغه ته د مرګ شیبې رانژدې شوې یو مشاور یې ورته وویل: زامنو ته دې له بیت المال څخه د څه برخې وصیت وکړه! ځکه چې دوی نیستمن دي، نو هغه په ځواب کې د قرانکریم دا آیت ولوست: (إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلۡكِتَـٰبَ‌ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾) [236] بیشکه زما ساتونکی الله تعالی دی، هغه ذات چې کتاب یې نازل کړی، هغه د نیکانو ساتنه کوي او د هغوی کار جوړوي. بیایې وویل: زما زامن یو لدې دوو حالاتو خالي نه دي، که چیرته نیکان وي، نو الله تعالی د نیکانو ډیره ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او فسق کې له هغوی سره مرسته وکړم. [237]

په ټولنه کې د حرمخوریو او درغلیو د لمنځه وړلو او مخنیوي په خاطر باندې د حکومت او ولس لخوا دا لاندې مهم ګامونه واخستل شي:

لومړی: د هر ډول ظلم پر ضد ریښتیني مبارزه:

د حکومت او ولس په کچه د قضاء، څارنوالئ د اصلاح لپاره هلې ځلې وشي،او خاین قاضیان او څارنوالان،همداراز خاین او ظالم چارواکي له الهي عذاب څخه وډار کړی شي، رسول الله صلی الله علیه وسلم

---

[233] - مسلم

234. وګوره :جامع العلوم والحکم ، ابن رجب الحنبلي ، ص ۱۹۲- ۱۳۳ .

235. تعليق اشيخ عبد الفتاح ابوغدة على: رسالة المسترشيدين لامام الحارسي المحاسبي، ص ۱۵۳

[236] - الأعراف ۱۹۶

[237] - البداية والنهاية امام ابن كثير ص ۱۳۴ (مكتبة الشاملة).

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايلي: ((**القُضاةُ ثلاثة: واحِدٌ في الجنة، واثنان في النار، فأما الذي في الجنة فرجلٌ عَرفَ الحقَّ فقَضَى به، ورَجُلٌ عرف الحقَّ فجار في الحكم، فهو في النار، ورَجُلٌ قضى للنَّاس على جهلٍ، فهو في النار**)).[238] قاضيان په درې ډوله دي: د هغوی له جملې څخه يو ډول قاضيان به په جنت کې وي او دوه پاتې به په دوزخ کې وي. هغه قاضي چې په جنت کې به وي هغه سړی دی چې حق يې پېژندلی وي او د هغې برابر يې پريکړه کړې وي. او هغه سړی چې حق يې پېژندلی وي، لکن په پريکړه کې يې تيری کړې وي دا به په دوزخ کې وي، همداراز کوم سړی چې د خلکو ترمنځ په ناپوهۍ سره پريکړه کړې وي دا به هم په دوزخ کې وي.

دا معلومه خبره ده چې چارواکی او قاضي په ټولنه کې د عدل او انصاف علمبردار ګڼل کيږي، هغوی خو ددې لپاره نه دي چې له ظالم څخه ملاتړ وکړي، بلکې د هغو مسئوليت او دنده داده چې له ظالم څخه د مظلوم حق واخلي او که داسې ونکړي، نو بيا خو دوی هم ظالما شو او د مظلوم د خيرو په وړاندې وګرځيدل.په حديث کې راغلي دي: کله رسول الله عليه وسلم معاذبن جبل يمن ته د مشرئ او قضاء لپاره لېږه،نو يوه ځانګړې توصيه يې ورته دا هم وکړه ((اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ)).[239] او وويرېږه د مظلوم له خيراو ښېرا څخه، بيشکه چې د هغې او الله ترمنځ کومه پرده (د منع کيدو) نشته دی.

دويم: د رشوت اخستلو او ورکولو لارې په کلکه سره بندول:

بايد چې د مصلحو او الله تعالی ويريدونکو چارواکو له پلوه د رشوت د پديدې پوره مراقبت او دا يو ستر قانوي جرم ګرځول شي. همدارانګه په اخلاص او ريښتينولۍ سره د احتساب په نوم ځينې ارګانونه او يا ځينې خلک وټاکل شي، ترڅو د دې ناروغۍ پوره درملنه وشي، او پدې ګناه سره ککړ او ملعون خلک لدې لعنتي کار څخه منع کړي، د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژبه مبارکه باندې رشوت اخستونکی او رشوت ورکوونکی ملعون او د الله تعالی له رحمت څخه شړل شوی دي، هغه فرمايي: ((**لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي**)).[240] د الله لعنت دی په رشوت ورکوونکي او په رشوت اخستونکي (دواړو) باندې.

مرحوم الشيخ مناع خليل القطان رحمه الله وايي: تاسې به د هغه قوم څخه د څه شي ارزو وکړئ او د څه هيله به ورته ولرئ چې رعيت يې چارواکي ته په بډو باندې ځان ورنژدې کوي او يا يې حاکمان او د چارو مامورين خپلې ورسپارل شوې دندې د خلکو د جيبونو وهلو او بډو اخستلو په بدله کې ترسره کوي ؟! ايا دغسې ټولنه چې د داسې درغليو او خيانتونه ښکار وي کوم پرمختګ به ولري او يا به يې د کارونو ميوه او ښه نتيجه واخستل شي ؟!

حقيقت دادی چې رشوت او بډې ستر خيانت، سخت تيری او لوی فساد دی. او پدغه فساد کې متعدد اړخونه کار کوي، که له يوه اړخه چارواکي او د چارو مامورين پدې خيانت کې ککړ دي، نو له بله اړخه هغه وګړي هم سخت مجرمان دي څوک چې دوی ته د نورو خلکو د حقونو ترلاسه کولو لپاره بډې ورکوي. نو رشوت ورکوونکی د رشوت اخستونکي سره په ناحقه د خلکو مالونو په خوړلو کی مرسته کوي، دغسې بداخلاقيو ته وده ورکوي او د ناروا او حرامو کارونو لپاره زمينه برابروي...نو ددې ناوړه او خائن عمل په غندنه کې بايد دا لاندې نکات په ياد ولرو:

أ.غل يوازې هغه څوک نه دی چې د بل چا مال پټوي او غلا کوي يې، بلکې د يو هېواد او ټولنې د آبادۍ او بيا رغونې په پروژو کې رشوت او د مسلمانانو په بيت المال کې ناوړه تصرف هم غلا او د مالونو پټول دي، خو په پورته کچه باندې.

ب. رشوت د امانت له منځه وړونکی عمل دی، چې لدې لارې د يو شخص له پلوه هغه ته د ورسپارل شوي امانت په ژمنه او وعده کې کوتاهي کيږي او د هغې د تړون په شرطونو کې خلل واقع کيږي.

ج. رشوت ورکوونکی په رشوت ورکولو سره د يو چارواکي او مامور ضمير د داسې څيز په بدله کی اخلي چې هغه ډير لږ دی، او هغه څه ورڅخه لاس ته راوړي چې دای غواړي او دده حق نه دی.

---

[238]- **رواه ابوداد، وابن ماجه**

[239]. سنن الترمذي..

[240]- سنن الترمذي، مسند احمد..

(c) ketabton.com: The Digital Library

د. رشوت د نفس ټیټوالی دی، د مروءت او میړنتوب د منځه وړلو لامل او په ژمنه کې خیانت دی، چې یوازې هغه خلک یې مني څوک چې سپیره طبیعته او بد اخلاقه وي.

هـ. د همیش لپاره رشوت د خیانت او غداری ملګری وي، چې دغه دواړه صفتونه د ټولنې لپاره یو لوی شراو په دین او اخلاقو باندې ستر جنایت اوتعرض دی،او دغسې مرض چې کله په کوم امت کې پیداشي، نو د زوال زنګ یې ووهل شي او د تباهۍ له ګواښ سره مخ شي.[241]

۶- حقونو سپارلو ته بلنه:

باید پدې پوه شو او پوره باور ولرو چې که په دنیا کې یو څوک دچا حق ورنکړي، نو په آخرت کې به یې خامخا ورکوي، نو راځئ چې د آخرت هغه ورځ په را په یاد کړو په کومه ورځ کې چې الله تعالی له ظالم څخه د مظلوم حق اخلي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**مَن كانت له مظلمةٌ لأحدٍ مِن عِرْضِهِ، أو شيءٌ؛ فلْيَتَحَلَّلْهُ منهُ اليومَ، قبلَ أنْ لا يكونَ دينارٌ ولا دِرْهَمٌ، إنْ كانَ لهُ عَمَلٌ صالِحٌ أُخِذَ منهُ بقَدْرِ مَظلمَتِهِ، وإنْ لم يَكُنْ لهُ حسناتٌ أُخِذَ من سيئاتِ صاحِبِهِ، فحُمِلَ عليهِ**)).[242] پر چا باندې چې د کوم مسلمان ورور د مظلومیت حق وي له پټ او عزت او یا بل څیز څخه، نو نن ورځ (په دنیا کې) دې ځان ورڅخه فارغ کړي، مخکې لدې چې بیا به په آخرت کې نه دینار او نه درهم[243] وي. او که هغه لره کوم نیک عمل وي د هغه ظلم په اندازه به ورڅخه واخستل شي او حق دار ته به یې ورکړل شي او که نیکۍ نه لري، نو د مظلوم بدۍ به را واخستل شي او پده به بار شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ**)).[244] دقیامت په ورځ به خامخا حقدارانو ته د هغوی حق ورکوئ .آن تر دې چې له ښکروري ګډې (یا وزې) څخه به بې ښکرو ته (چې وهل شوې وي) هم بدله اخستل کیږي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُواالْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي وقَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ**)).[245]

ایا تاسې پوهیږئ چې نیستمن او تش لاسی څوک دی؟ صحابو وویل: په مونږ کې خو تش لاسی هغه څوک دی چې روپۍ او دنیاوي سامان ونه لري. نو هغه وفرمایل: زما د امت مفلس هغه دی چې د قیامت په ورځ به د لمانځه، روژې او زکات عملونه ورسره وي. پداسې حال کې به راشي چې یو چا ته به یې کنځلې کړې وي، په یو چا به یې تهمت لګولی وي، د یو چا مال به یې خوړلی وي، د چا وینه به یې توی کړې وي او یو څوک به یې وهلی وي. نو دې او هغې (ټولو مظلومانو) ته به د ده له نیکیو څخه نیکۍ ورکړل شي، او که نیکۍ یې ختمې شي مخکې لدې چې د هغوی حقونه اداء کړي، نو د هغوی ګناهونه به را واخستل شي او پده باندې به واچول شي، بیا به دوزخ ته وغورزول شي.

نو کومو خلکو چې په دنیا کې ظلمونه کړي او دخلکو حقونه یې اخستي دي باید چې هغوی ته یې وسپاري اویا ورڅخه معافي وغواړي، چې دا د بنده په حق کې له ګناه څخه د توبې ویستلو یو شرط دی.[246]

---

[241]. وګوره:الحديث والثقافة الإسلامية للصف الثاني الثانوي، الشيخ مناع خليل القطان، ص 188- 189(موضوع : الرشوة والخيانة سبيل لهلاك الأمم).

[242]. البخاري

[243]. دهغې زمانې د دوه سیکو نومونه دي چې دینار یې د درهم په نسبت زیات قیمتي و.

[244]. مسلم

[245]- مسلم

[246]. د بنده په حق ضایع کولو کې د توبې شرطونه لومړی: د هغه ګناه پرېښودنه، پر هغې پښیمانتیاکول، دا عزم کول چې بیا به ورته نه راګرځي، او څلورم شرط دا چې هغه حق ورته واپس کړي یا ورڅخه معافي وغواړي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

او که يو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلي خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شريکه پانګه (بيت المال) وي، نو بايد چې هغې ته يې ور وګرځوي او که بيت المال موجود نه وي، بايد چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو او پيرئ په انتظاماتو کې، د جهادي لښکرو په لګښتونو او داسې نورو کارونو کې يې مصرف کړي. همدارنګه د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طريقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپيژندل شي، نو غاصبين پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته يې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، بايد چې د توبې ويستلو سره سره يې د مسلمانانو په عامو مصالحو کی مصرف کړي.[247]

د مالي حقونو په باب کې بايد د رسول الله صلی الله عليه د غه وينا هم د سترګو په وړاندې وګرځوو: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[248] او د چا چې غوښه پر حرامو راغتېه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.

ددغه سخت وعيد په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې د جوارۍ (قمار) يا د کهانت د ګټې، يا د کوډو (جادو) يا دغيب ويلو، يا په باطله سره دم اوتعويذونو کولو له لارې رالويه شوي وي؟ همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې پيسې لاس ته راوړي. يا د شرابو، مخدره موادو، د ټي وي او فضائي خپرندويه چينلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمې کولو، سود خوړلو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي، دغسې وعيد ورته متوجه دي نو بايد پخپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۷ - مخکې له بيا رغونې انسان جوړونه:

د موجوده حکومت له رامنځ ته کيدو وروسته دغه لفظ (بيا رغونه) او پدې مفهوم سره ډېرې جملې او خبرې مو وليدې او واوريدې،خو متاسفانه چې دغسې او دې ته ورته شعارونه چې په ظاهر کې ځليدونکي ښکاريدل، ولس ته په زياترو حالاتو کې دوکه ورکوونکي تمام شول.

هغه په ملياردونه ډالر چې د افغانستان د بيا رغونې او بيا آبادۍ لپاره راغلل،ايا د دې هېواد پوره اعمار ته کافي نه ؤ؟ ځواب دادی چې د هغې زياتره برخه د ځينو خاينو وګړو جيبونو ته ولاړه.. او پدې خيانتونو کې بيلابيل اړخونه درګير ؤ، لومړی په خپله بهرنيان او ورپسې ځينې داخلي متعدد وګړي او ما فيايي کړۍ. چې پدې طريقه زموږ په هېواد کې خيانت کول، رشوت اخستل، غصب کول، او د بل حق هضمول دغسې وګړو ته ډېر آسانه کارونه وګرځيدل،او که د دې ستونزې مخنيوی ونه شي، نو د ناسور په څير لاعلاجه وګرځي.

بايد وويل شي د اداري فساد پر ضد د اداري اصلاحاتو په نوم سره چې په تيرو وختونو کې کومې ادارې رامنځ ته شوې وې، په خپله د فساد اداري ښکار وګرځيدې...

نو ترڅو چې د حکومتي نظام د سمون لپاره داسې کړنلاره اختيار نه شي چې مخکې د هېواد له بيا رغونې د فرد او ټولنې بيا رغونې ته پکې پاملرنه شوي وي. همدارنګه لومړی حکومتي کارمندان او مسئولين سم او اصلاح نه شي، نو هيڅکله به حکومت او نظام اصلاح نه شي، او د هغه واقعيت له مخې چې کله اوبه له بره خړې وي ښکته هم خړې وی، بايد لومړی د لوړ پوړو چارواکو اصلاح ته پاملرنه وشي بيا د نورو.

داصلاح په ميدان کې تر ټولو د مخه په عامو او خاصو هېوادوالو کې ديني بيداري او د الله په وړاندې دمسئوليت احساس پياوړی کول... يو بنسټيز حل دی،خو د دې ترڅنګ وخت پر وخت د چارواکو محاسبه کول، د خاينو وګړو پر ضد عملي ګامونه اخستل هم اړين دي چې دا کار پرته له واقعي اسلامي او بې له عادلانه نظامه ناشونی دی.

---

[247]. وګوره :الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر، شيخ الإسلام ابن تيميه، ص ۳۸

[248]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنگه په هېواد او ټولنه کې د عامو او خاصو وګړو اړيکه له خپل پالونکي ذات سره ټينګول. د وګړو د معنوياتو او عملونو اصلاح د ستونزو اساسي حل دی.

۸– د نيکمرغه ژوندون په برخه کېدو لار:

نن سبا چې د تيکنالوژئ او مادي وسايلو په پرمختګ سره ټولې نړۍ د يوې قريبې يا کلي شکل اختيار کړی دی، د مادياتو، عيش او عشرت په اسبابو کې يو تربله بيلابيلې سيالۍ او مسابقې رواني دي.. په دنياوي ژوند کې يو له بله اغيزمن کيدل،له پرديو له فرهنګ او کلتور څخه د مسلمانانو د نوي نسل متاثره کيدو پديده او داسې نورې ناخوالی دا ټول د دې لامل شوي چې بايد اسلامي امت لکه څرنګه چې د مټ او اسحلې په زور د يرغلګرو مقابله کوي، بايد چې د هغوی په مقابل کې له فکري جګړې څخه هم ناخبره نه شي..

او د مادي مُغرياتو(دوکه کوونکو) شيانو په وړاندې، يو مسلمان د آخرت هميشنۍ ژوند را په ياد کړي،دايما دا فکر له ځانه سره حاضر کړي چې ژوند خو يوازې همدا د دنيا ژوند نه دی اونه يوازې د دنيا مزو،چړچو او ظاهري ښکلا ته نعمت او هوساينه ويل کيږي،دا خو د مادي خلکو تصور او معيار دی، الله تعالی فرمايي: ((يَعۡلَمُونَ ظَٰهِرٗا مِّنَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ عَنِ ٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ غَٰفِلُونَ ۝٧)). [249]هغو (کافران) د دنيا د ژوند په ظاهري اړخ باندې پوهيږي او په حقيقت کې هغوی له آخرت څخه ناخبره دي.

د ژوند په مادي اړخ باندې غوليدلي خلک او يا کمزوري مسلمانان دا تصور کوي چې ولې هميش همدا مونږ مسلمانان له ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان يو نه کفري ټولنې؟!

نو دغسې خلك دې پدې کې لږ غور او فکر وکړي چې کفري ټولنې او په ځانګړې توګه لويديځوال د اخلاقي زوړتيا په وجه پداسې عذاب کې راګير دی چې زمونږ فقر او نيستي ورسره هيڅ پرتله کيدای نه شي. تاسې نه ګورئ چې غربي ټولنه د ايډز د تباه کوونکي مرض ښکار ګرځيدلې ده، هلته کورنی نظام له منځه تللی دی او غربي انسان لداسې پريشانۍ او سرګردانۍ سره مخ دی چې له املـه يې د خپل ځان په وژلو باندې هم صرفه نه کوي!!!

که الله تعالی ځينې کافرانو ته دنياوي وسايل پراخه کړي، او ژوند زيات وسايل يې ورکړي؛ داځکه چې هغوی د آخرت له نعمتونو څخه محرومه دي،که الله تعالی هغوی ته د ژوند لدې نعمتونو او وسائلو پرته نور هم ورزيات کړي، نو د آخرت له هغو هميشنيو نعمتونو سره نه برابريږي چې الله تعالی يې له خپلو مومنو او پرهيزګارو بندګانو سره وعده کړې ده، الله تعالی فرمايي: ((وَلَوۡلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ لَّجَعَلۡنَا لِمَن يَكۡفُرُ بِٱلرَّحۡمَٰنِ لِبُيُوتِهِمۡ سُقُفٗا مِّن فِضَّةٖ وَمَعَارِجَ عَلَيۡهَا يَظۡهَرُونَ ۝٣٣ وَلِبُيُوتِهِمۡ أَبۡوَٰبٗا وَسُرُرًا عَلَيۡهَا يَتَّكِـُٔونَ ۝٣٤ وَزُخۡرُفٗاۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۚ وَٱلۡأٓخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلۡمُتَّقِينَ ۝٣٥)).[250] که نه وای (دا ويره) چې شي خلک يوه ډله (متفق په کفر) نو ګرځولي به مو ؤ هغه چا ته چې رحمان ذات نه مني کوټو د هغوی ته چتونه د سپينو زرو، او زينه پايي هم له سپينو زرو چې پر هغې چتونو ته ورخيژي. او د هغوی د کورونو دروازې او د هغوی تختونه به هم له سپينو زرو ؤ ترڅو دوی (پر هغو تختونو) تکيه کولی. او د سرو زرو ښيزونه او نور د زينت شيان به مو هم ورکړي واې (خو که داسې نعمتونه مو هم ورکړي وای) بيا هم دغه ټول د دنياوي پاتې کيدونکي ژوند سامان او وسائل دي، او ستا د پالونکي په نزد باندې پرهيزګارانو ته د آخرت نعمتونه دي.

---

[249]- الروم ۷

[250]. الزخرف ۳۳-۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دنيا دغه وسائل بلکې ټوله دنيا د الله تعالى په نزد هيڅ قيمت او ارزښت نلري.او که ازښت يې درلودلای،نو بيا خو به الله تعالى دې کافرانو ته (چې د الله تعالى دښمنان دي) يو ګوټ اوبه هم نه واى ورکړې، لکه څرنګه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ)).[251] که چېرې د الله تعالى په وړاندې دنيا د ماشي د وزر برابر (قيمتي) واى، نو کافر ته به يې ورڅخه يو ګوټ او به هم نه وى ورکړې.

بايد پدې پوه شو چې د دنيا ظاهري ښکلا، دنيا وي وسائل او پراخي د انسان د نيکمرغۍ او خوشحالى يواځينى سبب نه دى، ترڅو چې ورسره د زړه اطمئنان، د نفس موړوالى او قناعت موجود نه وي. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ)).[252] په زياتوالي د مال باندې بډاوالى نه راځي، بلکې د يو ځا نفس چې موړ (او بې پروا) وي، نو همدا موړوالي دى. او فرمايي:((قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللهُ بِمَا آتَاهُ)).[253] په يقيني توګه کامياب دى هغه څوک چې د اسلام پر دين باندې مشروف شي،کافي روزي ورکړ شي او څه چې الله ورکړي دي پر هغې يې قانع کړى وي.

او د زړه ارامتيا، اطمئان او سکون د الله تعالى په ذکر سره راځي الله تعالى فرمايي: ((أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾)).[254] بيشکه د الله په ذکر او ياد باندې زړونو ته ډاډ او اطمنان په برخه کيږي

د دې دريو صفتونو: د زړه اطمنان، د نفس موړوالي او قناعت سره چې د الله تعالى په عبادت کې د خوند او لذت احساس يوځاى شي، نو بيايې لرونکى پوره خوشحاله او نيکمرغه و ګرځي، او د (حياة طيبة - سپيڅلي ژوند) واړه صفتونه پکې موجود شي، هغه ژوند چې الله تعالى يې پخپل کلام کې يادونه کړې ده (مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾).[255] څوک چې له تاسې څخه نيک کار وکړي که نارينه وي او يا ښځينه پداسې حال کې چې ايمان لرونکى وي، نو په دنيا کې به ورته سپيڅلى او پاکيزه(د خوشحالۍ او نيکمرغۍ) ژوند ورکړو او په آخرت کې به ورته د نيکو عملونو ښه بدله ورکړو.[256]

٩– د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول:

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((صَلَاحُ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ، وَيَهْلِكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالْأَمَلِ)).[257]د دې امت د لومړنيو خلکو اصلاح او سمون په زهد[258] او يقين [259] سره شوى و، او وروستني به يې په بخل او اوږد اميد لرلو سره تباه کيږي.

له دنيا څخه بې رغبتي (او زهد) د امت د حالاتو له سمون سره خورا لوى تړاو لري. او په حقيقت کې زهد په يقين باندې ودريږي. کله چې بنده د آخرت په سزا او ثواب باندې پوخ باور او يقين ولري، نو بيا ورته دنيا او مال سپک ښکاري چې د آخرت په مقابل کې ورته هيڅ ارزښت نه ورکوي. بلکې د دنيا ژوند اووسائل د آخرت د ژوند لپاره توښه ګرځوي.

د رسول الله صلى الله عليه وسلم په ژوند کې چې کوم زهد ؤ او صحابو رضي الله عنهم چې کوم زهد درلود هغه په پوره توګه د دنيا له نعمتونو څخه ځان محروموول نه ؤ، بلکې هغه زهد د ځان پاکوالي (تزکيې) او په سختيو باندې يې عادت کول ؤ، ترڅو دنيا او مال د دين په لار کې د مجاهدې کولو ، او دالله د رضاء د حاصلولو په مخ کې خنډ ونه ګرځي.

---

251. رواه الترمذي
252. - رواه مسلم
253. .رواه مسلم
254. الرعد ٢٨
255. النحل ٩٧
256. . وګوره: تفسير کابلى ١٥٧٥/١
257. الزهدلاحمد,المعجم الاوسط,للطبراني,حديث حسن (صحيح الجامع الصغير و زيادته, الالباني2/ 715).
258. . له دنيا څخه بې رغبتي.
259. . پوخ باور چې شک پکې نه وي او نيک عمل ته هڅونکى وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژوند کې زهد او له دنیاوي ګټو او نعمتونو څخه ځان سپکول او بې تکلفه او د ساد ګۍ ژوند اختیارول د ایمان له څانګو څخه یوه څانګه ده، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الإِيمَانِ)).[260] بیشکه چې په ژوند کې سادګي او تقشف له ایمان څخه دی.

له تقشف څخه مراد دانه دی چې انسان په پوره ډول له نعمتونو څخه ځان بې برخې کړي، بلکې معنایې داده چې بنده باید د ژوند له وسائلو او نعمتونو څخه ځان دروند نه کړي.. دا ځکه چې که مونږ د مال او نعمتونو په استعمال کې له سر څخه تر پښو پورې ډوب شو او همیش هوسا او آرام ژوند سره ځانونه عادت کوو، نوبیا به څنګه وکولای شو چې خپل ځانونه د الله تعالی په لار کې سرښندنې او قربانۍ ته وړاندې کړو؟ همدارنګه په عیش او عشرت باندې ځان عادت کول انسان حرام مال ته اړباسي، د دې لپاره چې د انسان په حالاتو کې تغیرات او بدلون راځي، کله نا کله له مالدارۍ وروسته پرې غریبي هم راځي، چې بیا ځینې خلک په غریبۍ باندې صبر کولو کې پاته راځي، او حرامو ته لاس اچوي.

د فتنو پدې زمانې کې او د خلکو د فکري او عقیدوي پراګندې پدې حالاتو کې چې ځوانان د بیلابیلو منحرفو افکارو او نظریو ښکار ګرځي. او داچې دنیاوي وسائلو، مادي ګټو او منصب ته د رسیدلو په خاطر ډېر خلک دین او آخرت ته نه ګوري.. نو پداسې حالاتو کې دا اړینه ده چې یو مسلمان د زهد او یقین دې مفاهیمو ته پوره پاملرنه وکړي.

له دنیا څخه بی رغبتي، له نعمتونو او وسائلو څخه ځان سپکول او په هر کار کې د الله رضا لټول د یو مسلمان د کامیابۍ او فلاح تضمین کوي. الله تعالی ته محبوب او خوښ بندګان هغه دي چې په ژوند کې زهد اختیار کړي او د نعمتونو په استعمال کې زیاتوالی ونکړي، رسول الله صلی الله فرمایي: ((ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ يُحِبّوكَ)).[261] له دنیا څخه بې رغبته اوسه چې الله به دې خوښ کړي او له هغه څه بې رغبته اوسه چې له خلکو سره دي چې خلک به دې خوښ کړي.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ له معاذبن جبل رضي الله عنه څخه روایت دی، کله چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه یمن ته (د والي په صفت) لیږه نو داسې یې ورته وفرمایل: ((«إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ؛ فَإِنَّ عِبَادَ اللَّهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ-[262] له خوندونو او راحت طلبۍ څخه ځان وساته، بیشکه چې د الله بندګان خوندونه غوښتونکي او راحت طلبه نه دي)). ابو درداء رضي الله عنه وایي چې رسول الله صلی الله وسلم فرمایلي دي: ((إِنَّ أَمَامَكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا لَا يَجُوزُهَا الْمُثْقِلُونَ» فَأُحِبُّ أَنْ أَتَخَفَّفَ لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ- ستاسې په وړاندې سخته غونډۍ ده چې درانده خلک ورباندې نشي تیریدلی)). ابودرداء رضي الله عنه وایي: نو زه پر هغه غونډۍ باندې د تیریدلو لپاره ځان له مال څخه سپکوم.[263]

انسان د خپل عمر په اوږدو کې له ځان سره جهاد کولو او مجاهدې ته اړتیا لري، پدې معنا چې خپل ځان د شریعت تابع کړي، د خپل هوس پسې لاړ نشي، ځان په سختیو عادت کړي، د مزو او چړچو زندګۍ ته شاه کړي، او د الله تعالی اطاعت ته مخه کړي لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ، وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ)).[264]اصلي مهاجر هغه څوک دی چې ګناهونه او شریعت خلاف کارونه پریږدي او اصلي مجاهد هغه دی چې د الله په طاعت او عبادت کې له ځان سره جهاد وکړي.

یو مسلمان باید په لږې شتمنۍ او کم مال درلودلو سره خفه نه شي، او نه مال او دنیا لرل د کامیابۍ او کمال معیار وګرځوي، ځکه چې د انسان کامیابي او ارزښت په دینداري او نیک عملئ کې دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقَكُمْ، كَمَا قَسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقَكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ، وَلَا يُعْطِي

[260]. سنن ابي داود
[261]. سنن ابن ماجه
[262]. مسند احمد
[263]. مستدرك الحاكم
[264]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ أَحَبَّ، فَمَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الدِّينَ، فَقَدْ أَحَبَّهُ.. وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ، فَيُنْفِقَ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ، وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلَ مِنْهُ، وَلَا يَتْرُكُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ)).[265] بیشکه چې الله تعالی ستاسې ترمنځ اخلاق ویشلي دي، لکه څرنګه چې یې ستاسې ترمنځ ستاسې روزۍ ویشلي دي، او بیشکه چې الله عزوجل دنیا هر چا ته ورکوي که یې خوښ وي او یا یې خوښ نه وي، اویو بنده چې کوم مال له حرامو لاس ته راوړي او بیا یې لګوي، نو برکت به پکې نه وي، همدارنګه کومه صدقه چې ورڅخه ورکوي هغه به یې (د الله تعالی په نزد نه قبلیږي) او هغه چې له ځانه وروسته یې پریږدي دوزخ ته به یې د لارې توښه وي، بیشکه چې الله عزوچل بدي پر بدۍ باندې نه محوه کوي، لکن بدي پر نیکۍ باندې محوه کوي او بیشکه چې چټل شی پر چټل باندې نه لرې کیږي.

کوم خلک چې کوښښ او هلې ځلې یې یوازې د دنیا لپاره وي بې لدې چې آخرت په نظر کې ونیسي، او په حرامو لارو باندې مال لاس ته راوړي ، یا دنیا ته په آخرت او دین باندې ترجیح ورکوي پدې دې پوهه شي چې د آخرت له کامیابۍ به بې برخي وي، الله تعالی فرمایلي: ((مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعَاجِلَةَ عَجَّلۡنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلۡنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصۡلَىٰهَا مَذۡمُومًا مَّدۡحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنۡ أَرَادَ ٱلۡأٓخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعۡيَهَا وَهُوَ مُؤۡمِنٌ فَأُوْلَٰٓئِكَ كَانَ سَعۡيُهُم مَّشۡكُورًا ﴿١٩﴾)).[266] هرڅوک چې عاجله دنیا غواړي، نو په جلتۍ سره (مخکې له آخرته) په یې ورکړو څومره چې موږ غواړو چا ته مو چې اراده وشي، بیا به (په آخرت کې) د هغه لپاره دوزخ وي هغې ته به ورننوځي پداسې حال کې چې ملامت کړی شوی او د الله تعالی له رحمته شړل شوی به وي. او هرڅوکه چې آخرت غواړي او د هغې لپاره کوښښ کوي پداسې حال کې چې دای مومن وي، نو بیشکه د دغسې خلکو کوښښ او هلې ځلې (د الله تعالی په نزد) مقبولي دي.

باید چې یو مسلمان په دنیا کې د مسافر په څیر ژوند وکړي، عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم زه له اوګو څخه ونیولم راته یې وفرمایل: ((**كُنْ في الدُّنْيا كأنَّكَ غريبٌ، أو عابِرُ سبيلٍ**)) په دنیا کې داسې اوسه لکه مسافر اویا لاروی (په لارې تیریدونکی).او عبدالله بن عمر رضي الله عنهما به ویل: ((**إذا أَمْسَيْتَ فلا تَنْتَظِرِ الصَّباحَ، وإذا أَصْبحْتَ فلا تَنْتَظِر المساءَ، وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لمرضكَ، وَمِنْ حياتكَ لموتِكَ**-[267] کله چې درباندې بیګا شو، نو د سبا انتظار مه کوه. او کله چې دې سبا کړ، نو د بیګا انتظار مه کوه. او له صحت څخه دې مرض ته واخله او له ژوند څخه دې مرګ ته)). امام نووي رحمه الله وايي: محدثینو د دې حدیث په شرحه کې داسې ویلي: دنیا ته میلان مه کوه او مه هغه خپل وطن ګرځوه چې ګویا ته به پکې ډېر پاتې شې او مه ورته پاملرنه کوه. د هغې له څیزونو سره تعلق مه ساته، مګر په هغه اندازه چې مسافر یې په پردي وطن کې (د اړتیا په اندازه) ورڅخه اخلي. او مه پکې زیات مشغولیږه بلکې ځان داسې وګڼه چې ته پکې یو مسافر یې او بیرته به خپلې کورنۍ او وطن ته ورڅخه ستنیږې.[268]

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی هغه وايي: رسول الله صلی الله علیه وسلم په پوزکي (بوریا) باندې ویده شوی و چې په اړخ (مبارک) کې یې د هغې (پټو) اثر کړی و، نو موږ ورته وویل: ای د الله پیغمبره! یو نرم فرش به درته هوارو و، نو ویې فرمایل: ((**مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا**)).[269] زما له دنیا سره څه کار دی، نه یم زه په دنیا کې مګر د سپور غوندې چې د دمې لپاره د یوې ونې سیورې کې کیني بیا ولاړ شي او هغه پریږدي.

علي کرم الله وجهه ویلي: ((**ارْتحَلَتِ الدنيا مُدبرةً، وارْتحَلَتِ الآخرةُ مُقْبِلةً، ولكلِّ واحدة منهما بَنُونَ، فكُونوا مِنْ أبناءِ الآخرةِ، ولا تكونوا مِن أبناءِ الدُّنيا، فإنَّ اليومَ عملٌ ولا حِسابَ، وغداً حسابٌ ولا عَمَلَ.**)).[270] دنیا شاته روانه ده او آخرت مخې ته راروان دی

---

[265]. مسند احمد
[266]. الاسراء 18- 19
[267]. البخاري
[268].رياض الصالحين، للنووي، ص ۱۸۷
[269].**جامع الترمذي**
[270]. **البخاري**

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ددې هر یوه لپاره زامن دي، نو تاسې د آخرت زامن شئ او د دنیا زامن مه کیږئ. بیشکه چې نن ورځ عمل دی او حساب نشته او سبا ورځ به حساب وي عمل به نه وي.

په پای کې وایو: زموږ دا څیړنه یو بشري کوښښ دی چې له نیمګړتیاو به خالي نه وي،نو د لیکنې کَره والی او مثبت ټکي یې د الله تعالی په توفیق او مرسته ترسره شوي دي، او کومه نیګړتیا چې لري هغه به زما له ځانه وي، له الله تعالی نه یې معافی او ښښنه غواړم.

سبحانك اللهم! وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ و على آله و سَلِّم.

محصل غازي زاده

نیټه: ۳۰ربیع الاول، ۱۴۳۸ هـ ق/۲۷ قوس، ۱۳۹۶ لمریز (۱۹/ ۱۲/ ۲۰۱۷م).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړ ليک

سريزه ____ 1

لومړی څپرکی ____ 3

زمونږ په ټولنه کې د فقر لاملونه ____ 3

لومړی: د فقر طبيعي لاملونه ____ 3

دويم: په هېواد کې د فقر خارجي لاملونه ____ 6

دريم: په هېواد کې د فقر داخلي لاملونه ____ 7

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفايتي: ____ 7

۲– کمونستي کودتا : ____ 8

۳– خپلمنځي جنګونه: ____ 8

۵– په هېواد کې مسلسله ګډوډي: ____ 8

۶– د هجرت او جهاد په مهال خيانتونه: ____ 8

د حرامخوريو او درغليو پايلې: ____ 8

په دنياکې د خيانت اغيزه : ____ 10

۷– په اوسني حکومت کې درغلی: ____ 11

هيواد ته د راغلو مرستو اندازه او لګښت يې: ____ 11

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه: ____ 13

دويم څپرکی ____ 15

د فقر ناوړه اغيزې اوناخوالې ____ 15

لومړی: ناوړه اغيزې: ____ 15

۱– د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه: ____ 15

۲– په اخلاقو او تګلارو د فقر اغيزه : ____ 15

۳– پر فکر باندې د فقر اغيزه : ____ 16

دويم: ستونزې او ناخوالې ____ 16

۱– ناپوهي: ____ 16

۲– بيکاري: ____ 17

۳– ګدايګري (سوال کول): ____ 18

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه: ____ 19

۴– رنځوري او ناروغي: ____ 20

۵– خپلمنځي جنګونه : ____ 20

۶– پرديسي او هېواد پرېښودنه: ____ 21

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷– نورو ته احتیاج: 21

دریم څپرکی 23

د هېواد زیات محتاجه وګړي 23

لومړی: بې وزله ښځې: 23

۱– په اسلام کی د ښځې مقام : 23

۲– زموږ په ټولنه کې د ښځو محرومتیا: 25

۳– باید د ښځو حقونو ته پاملرنه وشي: 25

دویم:بې وزله ماشومان: 26

د بې وزله ماشومانو ژغورنې ته اړتیا: 27

دریم: یتیمان: 28

۱– یتیم پالنه یوه مهمه دیني فریضه ده: 28

۲– د یتیم پالنې اجر او ثواب : 29

۳– د یتیم پالنې په اړه احساس را پیداکول: 29

۴– د یتیم ښوونې او روزنې ته ځانګړې پاملرنه: 31

څلورم: معیوبین: 32

۱– په جهاد کې معیوب شوي وګړي: 32

۲– د عامو معیوبونو لپاره پروژې: 32

۳– د نابینایانو لپاره پروژې : 33

څلورم څپرکی 35

د کار او کسب په وسیله د فقر مخنیوی 35

۱– په اسلام کی د کار اهمیت : 35

۲– د شتمنیو له سرچینو څخه ګټه اخستل : 37

۳– د ښارو ځمکو آبادول: 37

۴- غریبو او مستحقو وګړو ته ځمکې ویشل: 39

۵- په هېواد کې د ځمکو د غصب مخه ډپ کول: 40

۶– په زراعتي ځمکو کې د ناروا کښت مخنیوی: 41

۷– د ناروا معاملاتو منع کول: 43

۸– صنعت ته وده ورکول: 45

۹– سوداګرۍ ته وده ورکول: 46

پنځم څپرکی 48

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز 48
۱– د زکات مفهوم: 48
۲– د زکات هدف او مقصد: 48
۳ – د زکات اهمیت : 49
۴ –په دنیا کې د زکات نه ورکولو سزا: 50
۵– د زکات مستحق خلک: 50
۶– د زکات نظام د تطبیق په موخه: 52
شپږم څپرکی 54
د فقر په مخنیوي کې مسئول اړخونه 54
۱ – شتمن وګړي: 54
۲– ولسي پیوستون: 55
۳ – حکومت: 58
د طبقاتي نظام جرړې ویستلو په موخه: 58
۴– خیریه ټولنې او مئوسسې: 59
د الله تعالی محاسبه را په یاد کړئ! 61
د کارونو د سمون په موخه: 62
۵ – دعلمي او مصلحو شخصیتونو هلو ځلو ته اړتیا: 63
لومړی: د حاکمانو او چارو واکو محاسبه کول: 63
دویم:چارواکی د ولس په وړاندې د مزدور اوخادم حیثیت لري: 64
دریم: چارواکی او مسئول د مسافرو د خزانچي په څیر دی: 64
څلورم : ماموریت او مسئولیت باید چې بیګار ونه ګڼل شي: 64
پنځم: یو مسئول او مامور باید د مسئولیت احساس ولري: 64
شپږم: د چارواکو او مامورینو د اصلاح په موخه: 65
اووم څپرکی 66
په هېواد کې دعدل او انصاف تامینول 66
۱ – پرته له عدالته یو نظام نه پایي: 66
۲– بې له اسلامي عدالته بل عدالت نشته: 68
۳ – د ظلم او زیاتي مخنیوی کول یوه فریضه ده: 69
۴ – د حقونو ساتنې ته پاملرنه: 70
۵– د چارواکو، قاضیانو او مامورینو اصلاح ته بلنه: 71
لومړی: د رعیت په وړاندې د مسئولیت احساس: 71
دویم: د قیامت ورځ سزا راپه یادول: 71
دریم: د بدو حاکمانو بده پایله: 71

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم: په قیامت کې د عادلو حاکمانو مقام: ______ 72

پنځم: په اسلام کې د مسئول او مامور حیثیت: ______ 72

شپږم: د خائن چارواکي لپاره ډېره بده بیلګه: ______ 73

۵ – له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه رامنځ ته کول: ______ 73

لومړی: د هر ډول ظلم پر ضد ریښتیني مبارزه: ______ 74

دویم: د رشوت اخستلو او ورکولو لارې په کلکه سره بندول: ______ 75

۶– حقونو سپارلو ته بلنه: ______ 76

۷ – مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه: ______ 77

۸– د نیکمرغه ژوندون په برخه کېدو لار: ______ 78

۹– د لومړنیو خلکو د اصلاح لار خپلول: ______ 79

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library